ACTUALITATEA LITERARĂ • ARTE • POEME PERSANE • OPINII CRITICE

Anul XIV
Nr 41 (493)
Simbătă
9 octombrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

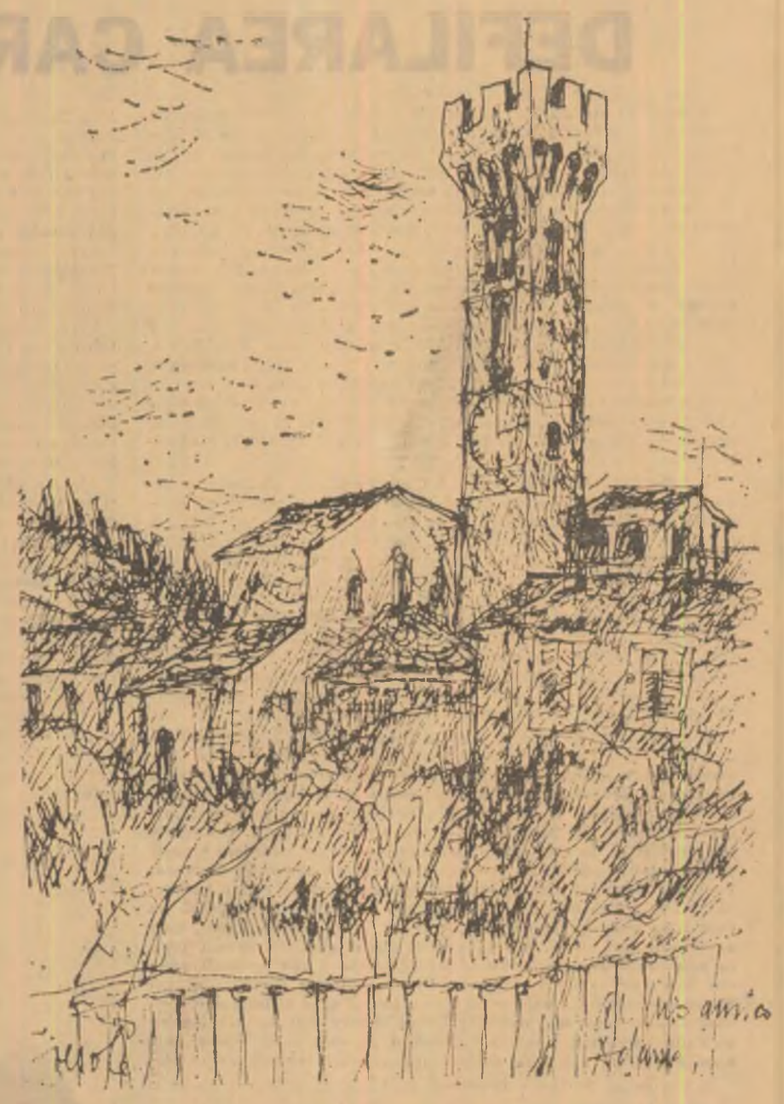

Ilustrație
de
MIHU
VULCĂNESCU

ÎN ACEST NUMĂR:

Romanul fără cititori de Ov. S. Crohmălniceanu

Sburătorişti şi nesburătorişti – memorii de Zaharia Stancu

Versuri de tineri autori

„Încotro merge civilizaţia ?“

— Însemnări pe marginea ultimelor întîlniri internaţionale de la Geneva —

I

Fără a putea egala tensiunea ideologică neobişnuită a dezbaterilor de acum doi ani, cînd la tribuna lor s-au succedat oratori cu poziţii atît de expresiv antinomice ca Raymond Aron şi Herbert Marcuse, ultima ediţie a tradiţionalelor **Rencontres Internationales de Geneve** nu a desmințit în fond interesul unei asemenea originale confruntări de idei. Participarea la **Întîlnirile** de la Geneva îngăduie, poate mai mult ca orice altă împrejurare, să se măsoare temperatura ideologică în viaţa intelectuală internaţională. Atracţia lor o formează contrapunctul de idei şi poziţii, pe care organizarea particulară a **Întîlnirilor** îl aduce inevitabil cu sine. Unui analist marxist lucid, auster şi de un radicalism lipsit de menajamente în concluziile sale (profesorul mexican Rodolfo Stavenhagen), îi succede un spirit **brillant**, lunecos în soluţiile preconizate, dar categoric în apărarea **statu-quo**-ului social al Occidentului, reprezentant tipic al **establishmentului** intelectual francez (Alfred Grosser). Unui ilustru fizician, de o probitate exemplară şi de o claritate franceză desăvîrşită cînd expune problemele specifice disciplinei sale : descoperirile în cîmpul fizicei atomului şi consecinţele lor în cîmpul tehnicei, dar de un vag descurajant cînd preconizează drept soluţie centrală a gravelor probleme contemporane resurecţia spiritului evanghelic (Louis Leprince-Ringuet), îi urmează la tribuna **Întîlnirilor** un filozof spaniol exilat din Spania lui Franco, şi el un catolic de stînga, profund legat de cercul dominicanilor francezi, dar extrem de sensibil şi receptiv la mişcările şi revendicările **noii stîngi** occidentale, spirit angajat sub raportul contestaţiei sociale şi neezitînd a face din Che Guevara simbolul moralei viitoare (Jose Luis Aranguren). Un om de stat realist, exponent reprezentativ al social-democraţiei elveţiene, de o competenţă extrem de solidă în planul pragmatic, gata să combată „excesele“ proprietăţii private capitaliste, cu scopul de a imuniza şi mai deplin republica elveţiană faţă de orice atingere cu „morbul comunismului“ (Peter Tschudi) este urmat, la cîteva seri distanţă, de un estetician italian, care deplînge hegemonia funcţionalismului pedestru în arhitectură şi revendică, uneori cu accente elegiace, restaurarea „sensului“ şi a dimensiunii umaniste în construcţiile oraşelor moderne (Gillo Dorfles). O asemenea alternanţă de figuri şi poziţii diferite, dacă nu chiar contrastante (cum a fost cazul fericit cu cuplul Aron-Marcuse), dublată la o scară mărită de caleidoscopul poziţiilor bine distincte, exprimate în cadrul **meselor rotunde** publice, conferă **Întîlnirilor de la Geneva** interesul şi savoarea lor particulară.

Tema aleasă pentru cea de a XXIII-a ediţie a **Întîlnirilor** era de un interes evident : **„Où va la civilisation ?“**. Organizatorii au căutat să „acopere“ prin temele conferinţelor cîteva din marile probleme ale societăţii moderne : rolul statelor mici (P. Tschudi), ponderea Americii latine în destinele lumii contemporane (R. Stavenhagen), nevralgica problemă a educaţiei în condiţiile crizelor acute prin care trece tineretul occidental (Alf. Grosser), dezechilibrul ecologic şi soarta urbanismului (Gillo Dorfles), urmările extraordinarei dezvoltări a ştiinţei şi tehnologiei moderne pentru condiţia individului (Leprince-Ringuet) şi în sfîrşit posibilitatea de a articula o morală a viitorului, pornindu-se de la experienţele sociale recente (J. Luis Aranguren). Desigur organizarea unei asemenea ample confruntări internaţionale, la ale cărei dezbateri publice participă invitaţi din peste 20 de ţări, este adeseori legată de mari greutăţi. Lewis Mumford, de pildă, solicitat iniţial, personalitate ideală spre a trata problema urbanismului şi dezechilibrului ecologic, a declinat invitaţia. Alberto Moravia, după ce acceptase să rostească expunerea cu privire la „morala viitorului“, s-a răzgîndit. Gillo Dorfles şi Luis Aranguren le-au luat locul la tribuna **Intilnirilor**. Dincolo însă de avatarurile inerente unei asemenea întreprinderi complicate, succesul **Întîlnirilor** depinde în mare măsură de structura programului. Nu se poate să nu observăm că organizatorii au manifestat o reticenţă evidentă în a aborda frontal problema experienţei socialismului contemporan. Interesul pentru fiecare eveniment social important din ţările socialiste este cu toate acestea extrem de puternic şi de viu în păturile cele mai largi ale societăţii occidentale. Ideea, fără îndoială fericită, de a consacra o expunere de sinteză problemelor Americii Latine (sau acum doi ani problemelor celei de **a treia lumi**), nu a fost însoţită de ideea, infinit mai legîtimă, de a trata sistematic problemele civilizaţiei şi culturii socialiste. Oricît de mari ar fi dificultăţile, obiective şi subiective, ale abordării unei asemenea teme, un răspuns veritabil la întrebarea : **„Incotro merge civilizaţia ?“** implică o discuţie deschisă în jurul marei opţiuni cu care este confruntată lumea secolului nostru : capitalism sau socialism ? Prezenţa activă a invitaţilor din unele ţări socialiste la dezbateri, nu putea compensa absenţa abordării directe a temei de mai sus. Tonul relativ academic sau uneori prea paşnic al discuţiilor, criticat de altfel în mod excesiv şi nedrept de unele ziare geneveze, nu era străin de ezitarea organizatorilor în a arunca de-a dreptul în dezbatere adevărata **vexata quaestio** a lumii contemporane.

Sistemul de organizare : fiecare conferinţă este urmată a doua zi de o dezbatere publică, face ca expunerile să devină agenţii catalizatori pentru cristalizarea poziţiilor distincte sau polarizarea celor divergente. Interesul particular al **Întîlnirilor de la Geneva** stă în a oferi elementele pentru o radiogramă ideologică a lumii contemporane, conferinţele rostite stimulînd apariţia în cadrul dezbaterilor a clivajelor şi incompatibilităţilor semnificative. Era de pildă suficient ca vocea revoluţiei sociale şi a marxismului să se facă limpede auzită într-o conferinţă (vai ! doar în cea consacrată problemelor sociale ale Americii latine), pentru ca în cadrul discuţiei să-şi facă apariţia în replică poziţia opusă : scepticismul principial al liniei de gîndire cultivate de un Raymond Aron faţă de valabilitatea ideii de revoluţie socială în lumea actuală, cu obişnuitele aluzii transparente : „viitorul de care vorbeşte Stavenhagen **are deja un trecut** (s.n.)“ (Pierre Kende, economist francez din şcoala lui Aron) sau să răsune vocea unui abil orator catolic dornic să convingă auditoriul că soluţia revoluţionară preconizată de profesorul mexican ar aparţine simplei „mitologii“ (Monseniorul Van Camp, rectorul universităţii Saint-Louis din Bruxelles). Profesorul mexican, figură care pare a aparţine familiei de spirite a unor edituri ca **Maspero** sau **Anthropos**, (dealtfel autor al unei recente cărţi : „Clasele sociale în societăţile agrare“ publicată de **Anthropos,**) lasă impresia a fi apropiat de marxismul althusserian. Raţionamentele sale erau scandate într-o succesiune de o logică implacabilă : dezvoltarea socială a ţărilor Americii latine s-ar defini printr-un soi de „dezvoltare a sub-dezvoltării“ şi ar purta pretutindeni sigiliul „colonialismului intern“. Modernizarea agriculturii sau a industriei a afectat sectoare limitate ale vieţii sociale, creînd în schimb o imensă masă de **marginali,** condamnaţi perpetuu la o existenţă mizeră ; o analiză fină distingea masele de **marginali** care populează oraşele Americii latine (majoritatea proveniţi din migraţiile ţărăneşti spre oraşe) de lumpen-proletariatul clasic : **marginalii** actuali sînt „integraţi“ în societatea existentă, efectuînd travaliile de joasă productivitate, „serviciile“ şi meseriile, trăind aglomeraţi în **bidonville**-uri, la discreţia socială a oligarhiilor dominante. Soluţiile paliative : peronismul în Argentina sau getulismul în Brazilia, tentative „populiste“ de asimilare a marginalilor, au eşuat, ca şi dictaturile de tip militar, cu tentă naţionalistă, dar lăsînd în fond aproape neatinse structurile sociale. Concluzia lui Stavenhagen era fermă : dintre cele trei principale căi posibile de dezvoltare a societăţilor latino-americane : perpetuarea căii de „dependenţă“ faţă de exterior, echivalentă cu o continuare a „dezvoltării sub-dezvoltării“, instaurarea unei fragile linii de auto-dezvoltare naţională pe calea „capitalismului de stat“, şi soluţia revoluţionară, prin crearea socialismului, doar cea din urmă era aptă să abolească definitiv „colonialismul“ intern şi să elimine starea de supra-exploatare a imenselor mase marginale.

Luciditatea rece a analizelor profesorului mexican, în care descripţia forţelor şi raporturilor sociale era efectuată cu impersonalitatea unui anatomist impasibil, a făcut loc doar la sfîrşit unui accent mai cald şi mai vibrant : cînd a evocat figura lui Che Guevara, ca emblemă a viitorului sud-american. **„Le futur n'est plus ce qu'il etait autrefois“** (viitorul nu mai este ceea ce era altădată), formula de admirabilă expresivitate a unui student contestatar, era adoptată ca inscripţie programatică şi de sociologul latino-american, devenit recent colaborator al Institutului de studii Sociale din Geneva.

Cu conferinţa lui Alfred Grosser : „Criză a societăţii şi criză a educaţiei“, acul barometrului ideologic al ultimelor **Rencontres Internationales de Geneve** s-a deplasat vertiginos în direcţia opusă. Extrem de mobil în desfăşurarea ideilor sale, vorbind liber, distribuind îndemînatic formulele de efect şi micile paradoxe, cu un surîs programatic pe buze, Alfred Grosser era exact antipodul intransigenţei puţin impersonale şi riguros teoretice a lui Rodolfo Stavenhagen. Tema sa era totuşi una din cele mai încărcate de explozibil şi potenţial inflamabil. Criza tineretului şi a universităţilor occidentale fusese doar cea care declanşase marile mişcări contestatare, culminînd cu neuitatul mai 1968 din Franţa. Deşi mult prea superficială în raport cu seriozitatea şi gravitatea problemelor pe care era chemată să le trateze, conferinţa profesorului de la Institutul de Studii politice din Paris, colaborator cunoscut al ziarului **Le Monde**, a apărut extrem de simptomatică pentru starea de spirit actuală a unei categorii de universitari francezi. O vizibilă satisfacţie de sine (dacă nu chiar euforie) în faţa refluxului violentelor mişcări contestatare ale **noii stîngi**, impregna discursul sociologului şi germanistului francez. Ascultîndu-l puteai avea impresia că întregul proces de critică radicală a societăţii capitaliste occidentale de către tineretul contestatar a fost un frison puternic, dar pasager şi superficial, cu efecte strict epidermice. Dacă în

N. TERTULIAN

(Continuare în pag. 3)

Cîntarea este existenţă

„Cîntarea este existenţă“, spunea Rilke într-unul din *Sonetele către Orfeu*. Poetul este acea fiinţă cuvîntătoare pentru care existenţa în cuvînt, în cuvîntul poetic, este mai mult, infinit mai mult decît o ocupaţie ori o petrecere oarecare a timpului. Fără îndoială, numai marile vocaţii lirice au transformat viaţile unor poeţi — oameni şi ei, printre oameni — în existenţe *în* şi *prin* poezie. Conştiinţa etică, patriotic cetăţenească, înalta conştiinţă eminesciană îşi are temeiul într-o experienţă originară, aceea a unui om al Verbului poetic. Ca o nobilă oglindă care şi-ar avea focarul, chipul real şi imaginea răsfrîntă în ea însăşi, conştiinţa lui Eminescu, existenţa sa adevărată este aceea a unui demiurg care creează o lume, o răsfrînge în oglindă şi e ea însăşi oglinda. *Chip, închipuire* şi *întruchipare* se întîlnesc în existenţa poetică, existenţă prin excelenţă pasională.

Care este cea dintîi imagine pe care mi-a oferit-o Poezia ? E greu să o deslușesc în amintirile care se îndepărtează. Dar pasiunea Poeziei aş putea spune că s-a născut o dată cu o anumită conştiinţă de mine însumi. Sînt ani de atunci. Eram încă departe de sălile şi culoarele facultăţii. Licean, cu setea timpuriu deşteptată a lecturii, descopeream în lumea cuvîntătoare a cărţilor, tărîmuri mereu altele, care mă ispiteau, mă subjugau. Am avut astfel una din acele revelaţii pe care numai o fiinţă îndrăgită peste măsură, ori o creaţie artistică de o rară elevaţie ţi le poate oferi, în ziua în care am descoperit poeziile lui Lucian Blaga. Citisem pînă atunci destul de multă poezie, dar de astă dată, iată, însăşi Poezia mă întîmpina. Am străbătut cu febre şi încîntări, în acea vară, azi îndepărtată, versurile celui care devenea astfel pentru mine Poetul însuşi urmînd itinerariul său de la *Poemele luminii*, la *Curţile dorului*. Iniţierea mea în poezia aceluia despre care ştiam de atunci că-mi va fi odată profesor şi maestru a însemnat pentru mine iniţierea în poezia însăşi. De aceea, deşi s-au scurs ani de atunci, deşi peste ceasul dintîi al întîlnirii cu Blaga şi cu Poezia s-au aplecat umbrele altor ceasuri, luminile altor întîlniri ceasul lui Blaga a rămas să însemne pentru mine un început. Şi nu pot destrăma obişnuinţa de a vedea într-însul dacă nu Poetul prin excelenţă — aşa cum îl vedea el întruchipat în cel ce „nu are chip şi nu are nume“, în poezia închinată lui Rainer Maria Rilke — poetul iniţiator întru poezie. Poezia sa nu încetează de a avea pentru mine prospeţimea începuturilor. Vocea lui Blaga, cel „mut ca o lebădă“ continuă să răsune pentru mine ca o voce iniţiatică, vocea lui Orfeu, cel care pentru întîia oară a strunit lira şi a însufleţit firea necuvîntătoare prin cîntarea sa.

Pasiunea însufleţitoare a poeziei ? Ceea ce mă îngrijorează, mă irită uneori — mărturisesc — citind unele poezii publicate în presa noastră literară este o anumită *răceală*, o *indiferenţă* a poeziei. Ce înţeleg prin poezie *rece* ? O poezie care elimină *patosul* — în sensul propriu, grav al acestui cuvînt. Mă grăbesc să spun : lirica ideilor poetice, o literatură intelectuală nu mi-e deloc străină. Mari poeţi ai veacului nostru — un Eliot, un Valery, un Ion Barbu, un Blaga — au creat o lirică a intelectului patetic. Ideea, abstracţia însăşi poate fi vie, după cum imaginile, emoţiile afectate pot fi moarte. Dar atunci cînd exerciţiul literar ignoră, nu vrea să ştie, disprețuieşte drama umană, efortul uman, literatura nu mai are nici o valoare. Asistăm azi la o agonie a lirismului ? Nu putem vedea cu indiferenţă cum se iroseşte ceea ce s-a agonisit în şapte secole de simţire de la trubaduri la romantici. Poetul modern — sau unii dintre poeţii moderni, de la crizele de *spleen* ale lui Baudelaire încoace, par a fi fost atinşi de marea secetă a inimii. Binecuvîntatele corăbii purtînd ultimele mirodenii de bună mireasmă ale sentimentului şi naivităţii par a fi pierit demult în larg pe nisipul arid al fonemelor. Prea multe cuvinte fără acoperire. Or, cuvîntul poetic nu se poate întemeia doar pe cuvînt. Luciditatea nu este o primejdie pentru un purtător de liră. Dimpotrivă. Există o cunoaştere lirică, o cunoaştere prin poezie, la care nici un poet autentic nu poate renunţa. Poetul, ca şi gînditorul sînt vigilii. Conştiinţa lor se cere să fie trează. Dar totodată lirismul este *patetic* prin esenţă, poezia este *patos* sau, cum am spus la început, *Cîntarea* este viaţă.

Nicolae BALOTĂ

POLEMICE

A fi neînţeles sau a te declara numai

Se pare că nimic nu-i mai peste mînă scriitorului decît să fie obiectiv. Personalitatea e subiectivă şi exclusivistă. Şi totuşi, obiectivitatea rămîne o formă obligatorie a respectului faţă de noi înşine, faţă de alţii. Sînt de înţeles la rigoare, şi orgoliul, şi vanitatea, şi invidia, căci ele ţin de o afectivitate pe care, adesea, raţiunea n-o poate controla. Dar obiectivitatea nu mai este, ea, doar o chestiune de sentimente : ci, în mai mare măsură, una de inteligenţă. Oricît de prezumţios aş fi nu am dreptul să cred că lumea începe şi se sfîrşeşte cu mine. Vanitatea se iartă omului de valoare : lipsa capacităţii de a fi obiectiv este, însă, aproape totdeauna, o dovadă de prostie.

Cine se înduioşează cu adevărat de soarta autorului care se plînge că i se resping an de an cărţile, că redactori, critici şi editori conspiră contra lui, că universul întreg refuză să-l ia în considerare, şi care, găsind vinovaţi pe toţi în juru-i, nu se gîndeşte o clipă, o singură clipă măcar, că s-ar putea să n-aibă valoare propriile cărţi ? Gîndul acesta i-ar înnobila suferinţa, fiindcă în definitiv nu e obligatoriu să fii talentat ca să ţi se creadă că suferi. Dar e obligatoriu să nu fii meschin. Şi cine ne-ar compătimi dacă am arunca în sarcina istoriei, a epocii, lipsa de audienţă a cărţilor noastre ? Există autori neînţeleşi, ce-i drept, dar mult mai numeroşi sînt autorii care se declară ei înşişi neînţeleşi.

Recunosc că l-am invidiat sincer, o dată pentru candoarea lui, pe un poet care-mi scria că particip la o confuzie generală nerecunoscîndu-i geniul. Măcar să n-o fi spus cu gura lui.

Nicolae MANOLESCU

Ascensiune

Cu stelele odată peste lacuri
tu treci, copilule, cînd ceilalţi rămîn
în baluri de mătase ... cîte veacuri
ţi-au trebuit ca să te naşti bătrîn ?

Dar oare timpul ştie orice cale
chiar sîngele mi-a fost cîndva profet
fanfare dizolvate de ploi duminicale
nu pot ascunde-un strigăt de poet.

Prieteni, mai aprins ca voi mă-mbie
lemnul să cad spre galbenul pămînt
căci sufletul e un pahar, vai mie,
ţinut în mînă de amurgul sfînt.

Mircea DINESCU

cronica literară

DEFILAREA CARACUDEI *)

Pragul de de aur al literaturii române moderne, mișcarea junimistă, adevărată placă turnantă ce ne-a purtat de la „direcția veche" la „direcția nouă" în cultură, rămîne, și nu va înceta niciodată să fie astfel, un obiect de studiu permanent al cercetărilor. Acțiunea acestui cerc literar, care nu era numai atît, s-a dovedit de o neasemuită rodnicie în cultura noastră. Dimensiunile reale ale „Junimii", aparent stabilite, nu au fost, în fapt, reconstituite pe de-a-ntregul. Ele trebuiesc judecate, așa cum au făcut cei mai buni studioși ai fenomenului, din spre consecințele lor, din spre ceea ce Lovinescu numea : **posteritatea** lor extraordinară. Cunoaștem îndeajuns de bine „prezentul" Junimii, grație amintirilor unora dintre membrii ei : Slavici, Panu, Iacob Negruzzi, grație muncii de o formidabilă tenacitate documentară a unor istorici literari. Mai importantă decît acel prezent, prea material în aspectele sale, cu nenumărate episoade din viața grupului, este moștenirea sa spirituală. Căci, fiind o **direcție**, acțiunea junimistă lucra, în primul rînd, pentru viitor, operînd asupra acelui prezent istoric; cu eficacitate.

În saloanele **Junimii**, povestesc memorialiștii, domnea o atmosferă anume, ce poate fi înțeleasă numai în raport cu scopurile și rezultatele obținute. Faimoasa „zeflemea" junimistă avea un rol mult mai important decît s-ar crede : ea întărea în membrii cercului spiritul critic, descuraja adulația reciprocă, promova exprimarea liberă, miezoasă a opiniilor, dădea un ritm alert întrunirilor. Era o convenție de lucru între elite intelectuale, nu o descurajantă minimalizare a opiniilor, în genul celor practicate în cafenele inferioare : ea a fos continuată în cele citeva cafenele serioase (precum „Capșa") din decenii încă apropiate nouă, dovadă că „zeflemeaua" junimistă (depinde, firește, și de cine o practică !) era, putem spune, un instrument de lucru, un auxiliar al schimbului oral de idei.

G. Ibrăileanu caracterizează cu pregnanță această atmosferă creatoare și totodată destinsă a întrunirilor : **«Societatea „Junimea", prin alcătuirea ei, prin felul dezbaterilor, a fost mediul în care s-a dezvoltat literatura noastră o bună bucată de vreme. Doctrina estetică și literară a „Junimii" nu s-a exercitat atît prin articolele lui Maiorescu și ale altora, cît prin atmosfera întrunirilor ei, la care participau aproape toate talentele vremii și care erau o adevărată școală de gust și de onestitate literară. Unii din membrii acestei societăți nu au aproape nici o însemnătate în literatură prin scrisul lor, ci numai prin rolul pe care l-au avut la întrunirile „Junimii". Așa Vasile Pogor, care a scris lucruri slabe, dar care prin gustul său fin, prin critica sa nemiloasă din adunările societății, a făcut atît de mult pentru literatura vremii. Gustul sigur și spiritul metodic al lui Maiorescu, critica amară a lui Panu, bunul simț al lui Lambrior, observațiile tuturora, discuția liberă dintre toți — acestea au alcătuit atmosfera „Junimii", mediul în care s-au format, ori s-au dezvoltat, ori s-au corijat aproape toți scriitorii vremii».**

În cartea sa **Scriitori junimiști** (apărută în editura ieșeană, ce poartă numele ilustrei societăți) Dan Mănucă își îndreaptă privirile spre partea mai ignorată — pe drept cuvînt — din cenaclu, spre cei denumiți în sînul adunării : **caracuda.** E o defilare a celor ce nu s-au impus, a celor ce n-au reușit să se realizeze : autorul profilurilor încearcă să explice rolul lor, măsura în care împrejurările de viață și, de obicei, slaba înzestrare literară, au permis, totuși, o brumă de operă, unuia sau altuia din duzina de autori : Iancu Alecsandri, generalul Bengescu-Dabija, Samson Bodnărescu, Scarlat Capșa, Mihail D. Cornea, Ioan Ianov, Anton Naum, Leon Negruzzi, Dimitrie Petrino, Vasile Pogor, Ioan Pop Florantin, Nicolae Scheletti. Sînt nume pe care istoriile literare le înregistrează mai mult sau mai puțin documentar. Dan Mănucă are cumințenia să nu polemizeze fără șanse cu cei care au clasat cazurile abordate, recunoscînd fără ezitare că : **„aproape toți cei de care ne ocupăm în volumul de față nu sînt altceva, în majoritatea cazurilor, decît promisiuni nerealizate".** Se impun, constată autorul cercetării, unele disocieri valorice, chiar și la acest nivel modest, dintre cei doisprezece. Samson Bodnărescu și Ioan Pop Florantin **putînd fi considerați scriitori împliniți".**

„Caracuda" putea prilejui unui alt comentator o delectabilă, malițioasă — eventual — călătorie prin eșecuri. Dan Mănucă a scris un volum grav — prea grav, adesea, în raport cu propriul obiect de studiu ! — cu intenții științifice, universitare. Să precizăm, însă, că, fără a da mari satisfacții la lectură, **Scriitori junimiști** nu este propriu-zis, o doctă și ilizibilă cercetare. Dispunerea notelor în finalul volumului, modul îngrijit, citeț al prezentării, conferă cărții mai multă vioiciune decît ne-am fi așteptat, o anume „democrație" stilistică, făcînd-o accesibilă și nespecialiștilor. Neavînd în față scriitori importanți, opere împlinite, autorul păstrează fără dificultate un aer de, în cele mai bune pagini amuzată, detașare. Riscul mare al unei asemenea lucrări era abordarea crispată, fricoasă, observarea *bibliografiei altfel decît dezinvolt, atitudine tradițional* științifică și care îndepărtează de la lectura atîtor studii, chiar serioase. Dan Mănucă face și el eroarea aceasta, dornic să epuizeze problema atît biografic cît și în cercetarea creațiilor respective ; excursurile prin neinsemnatele destine cercetate, cu grijă la genealogii și polemică la date, sînt aproape, în fiecare caz, exagerat de lungi. Pentru ca să aflăm că Ioan Ianov era celebru în epocă cu cele unsprezece cîntecele comice, în umbra producției similare a lui Alecsandri, nu era prea important să urmărim pe îndelete genealogia Ianovilor. Cîteva date indispensabile, interpretarea în puține rînduri a celorlalte puteau fi suficiente, expediind, eventual, la notele din final, amănuntele. În felul acesta textul studiului ar fi cîștigat în atractivitate, spațiul cel mai interesant, cel afectat discutării scrierilor s-ar fi impus mai pregnant. Așa cum arată acum, profilurile lui Dan Mănucă aduc a referate monotone, după tipic : o scurtă prezentare a „cazului" — cu discretă nuanță polemică — urmata de istorisirea cam ternă a biografiei, apoi expunerea ideilor teoretice ale scriitorului, apoi analiza „operei", sfîrșitul fiind, de obicei, o concluzie asupra însemnătății junimistului tratat. Pentru a readuce în actualitate (căci, în cele din urmă, reactualizarea este scopul oricărei cercetări de acest gen) niște autori de talia celor din **Scriitori junimiști,** se cuvenea o mai sprintenă, chiar mai ingenioasă prezentare a lor. Luarea în serios la modul cum o înțelege Dan Mănucă se arată, orice s-ar spune, doar parțial justificată. În fond, oricît de mult ne-am lupta pentru reimpunerea unuia sau altuia dintre acești „uitați", ei nu vor prezenta niciodată altă importanță decît aceea de a fi participat la „Junimea", ilustrîndu-i ideile și orientarea, după puteri.

Cartea ar fi putut fi evident mai interesantă dacă autorul nu se mulțumea cu cercetarea teoretică a respectivelor „cazuri", ci ar fi completat-o cu o **addenda** antologică. Autorul se plînge în dese rînduri că unele piese valoroase ale personajelor sale au rămas uitate prin colecția **Convorbirilor literare,** nemaifiind reeditate de aproape un secol. Ce ocazie potrivită ar fi avut Dan Mănucă să repare această nedreptate ! Compactînd, cum spuneam, excursurile biografice, în folosul prezentării scrierilor, cercetătorul putea plasa în **addenda** lucrările pe care le consideră încă vii, revelatoare. Așa nuvela **Dor de morți,** a fratelui lui Vasile Alecsandri — Iancu — (pe care o consideră, nici mai mult nici mai puțin : **„unul din juvaerurile literaturii române din secolul trecut" !!).** Nu se înțelege ce s-ar putea reține din creația mimetică și grandilocventă a generalului dramaturg Bengescu-Dabija, nici din de tot neînsemnatul Scarlat Capșa, al cărui proverb dramatic **Îndoială și realitate** este singura sa compunere notabilă. La fel, pot lipsi, practic, din eventuala antologie, versurile lacrimogene ale lui M. D. Cornea (sentimentalul avocat hohotea de plîns în adunările „Junimii", zguduit de propriile-i strofe !) ca și ale tînguitorului N. Scheletti. E delicios-rizibil un catren, citat de Călinescu, din lamentările lirice ale „oficerului" versificator : „Am surprins eu într-o noapte O steluță și-un steloi (!!) / După multe dulce șoapte, Sărutîndu-se-amîndoi". În sfîrșit, Vasile Pogor s-a dovedit un „indolent" spiritual și n-a izbîndit decît, parțial, în traduceri.

Într-o antologie de genul celei pe care ar fi putut-o realiza Dan Mănucă, o bună reprezentare li s-ar cuveni lui Samson Bodnărescu și Ioan Pop Florantin, cu cele două nuvele de excepție : **Decebal** și **Tuhutum** (din nou cercetătorul e categoric, găsind că aceste narațiuni sînt **„fără discuție, două dintre capodoperele literaturii române din secolul trecut" !).** Din acesta din urmă se pot selecta și alte fragmente de scrieri. În fine, piese lirice întregi sau fragmente pot fi alese și din Anton Naum și Dimitrie Petrino — față de care Dan Mănucă manifestă o înțelegere superioară — din Leon Negruzzi se pot relua, nuvele reprezentative, din Ianov, un cîntecel-două, pentru a da o idee despre umorul „de estradă" al epocii.

O asemenea antologie este încă posibilă și Dan Mănucă o poate realiza într-un volum separat. Cuprinderea și a altor junimiști din „caracudă", în afara celor avuți în vedere în actuala carte, nu ar face decît să sporească interesul față de selecție.

Ilie CONSTANTIN

*) *Dan Mănucă :* Scriitori junimiști, *editura „Junimea", 1971*

Fenomenul „Operelor complete"

Ne gîndim numai la „Operele complete" ale unei personalități prodigioase, cu o activitate polifonică, amplă, în mai multe registre de creație, care se întîlnesc și se încrucișează în decursul vieții sale fecunde. Editarea lor devine atunci un lucru extrem de anevoios, care reclamă răbdarea și exactitatea științei conjugate cu bunul gust, cu spiritul nuanțelor și cu intuiția constructivă a artei. Din fericire, acest fenomen de cultură, aproape inexistent mai-nainte la noi, cînd nici Eminescu însuși nu putuse deveni obiectul unei atît de nobile activități, a căpătat în zilele noastre o tot mai luminoasă răspîndire.

Editorul trebuie să plece de la ideea că ansamblul unei activități creatoare reprezintă proiectarea complexă a întregului univers intim, cuprins într-o exemplară viață omenească. Este un lăuntric sistem planetar, cu mișcările sale de rotație sau de revoluție, cu modificările și cu revenirile sale periodice, interceptate adesea de fenomene accidentale, meteori și eclipse, care se ivesc în cosmosul psihic al scriitorului editat. Toate aceste expresii pe care viața creatorului ni le oferă numai succesiv, îmbucătățit, intermitent, se cer acut adunate, ca piese de construcție, într-un ansamblu dens, concentrat, fără interstiții între celulele sale, în așa fel ca să cuprindem dintr-odată un contur uman integral.

Reflecțiile de mai sus ne sînt prilejuite de foarte recenta apariție a primului volum de „Opere" ale lui Tudor Vianu. Ediția apare îngrijită de trei competenți admiratori și urmași ai maestrului, Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu și Gelu Ionescu, care par să fi înțeles tocmai în sensul dorit de noi contribuția editorului. Ei ne dau dintr-odată o imagine masivă, condensată și unitară din impresii pe care noi le-am primit, în timp, multiple, izolate, imperfect închegate. Toate aceste trăsături se adună acum în continuitatea unei permanențe a lui Tudor Vianu, continuitate care, chiar și pentru cei ce l-am iubit pe neuitatul nostru profesor, nu ieșea la lumină decît ocazional. Să dăm un exemplu din registrul „însemnărilor de călătorie". Noi am înregistrat, la intervale de mai mulți ani, *Dumnică germană. Imagini italiene* și *India.* Cunoscute izolat, ele ne apăreau ca ocazii ; acum, laolaltă, ele nu numai se însumează, dar se și potențează într-o *permanență,* unde recunoaștem, prin reveniri definitorii, trăsăturile fundamentale, ale omului. Același lucru este valabil și pentru celelalte secțiuni ale creației sale, integrate în acest volum. Dintr-însul se întregește imaginea unui Tudor Vianu ca persoană fermecătoare, comunicativă, acela căruia îi plăcea să-și exprime cu o atît de atrăgătoare discreție, demnitate și inteligență, diferitele simțiri și reflecții intime despre locuri, despre oameni, despre el însuși. Aș putea spune că niciodată nu l-am văzut atît de întreg ca în această oglindă sintetică, alcătuită din propriile cuvinte, pronunțate pe o curbă de zeci de ani.

semnificații

Dar mai există o trăsătură care ne solicită interesul. Acest pasionat al „operelor complete", care l-a editat, primul, pe Macedonski, care a postulat același lucru pentru Camil Petrescu, a devenit el însuși subiectul propriilor „Opere complete". Avem certitudinea că ele sînt concepute tocmai în sensul pe care l-ar fi dorit și el.

Ne întemeiem pe cuvintele sale la moartea lui Camil Petrescu. Vorbind de eventualitatea „operelor complete" ale celui dispărut, cerea ca editorul să pătrundă „activitatea atît de bogată a scriitorului, înzestrarea lui atît de mobilă, inventivitatea lui nesecată". Schimbați numele fericitului posesor al acestor atribute, din Camil Petrescu în Tudor Vianu, și veți vedea că ele se potrivesc la fel. Iar editorii săi de astăzi au pătruns întocmai aceste calități, pe care el le răsfrînge în imaginea altuia. Și tot la sicriul lui Camil Petrescu, prin cuvintele în care Tudor Vianu reliefează masajul pe care il va lăsa prietenul defunct, pronunță involuntar propriul său testament spiritual : „Șirul nostru de oameni se va istovi, dar urmașii noștri vor continua să crească în putere și dreptate, prin lumina operei lui". Acum, după aproape cincisprezece ani, cînd, din nefericire, acest „șir de oameni" aproape s-a și istovit, Tudor Vianu însuși este unul din aceia care ne împărtășește încă cu „lumina operei lui". Melancolica sa speranță — *melancolică* fiindcă va muri, *speranță* fiindcă va supraviețui — s-a împlinit. Recenta inaugurare, printr-un volum, a *Operei* lui, îi va transmite lumina pe raza cea mai sigură.

Edgar PAPU

avantpremieră editorială

OVIDIU BABIȚ

Poeme

Editura „Cartea Românească".

VASILE BARAN

Berbecul zburător

Povestiri. Editura „Ion Creangă".

NICOLAE TAȚOMIR

Cartea mea de lut

Versuri : Editura „Cartea Românească".

posta redacției

LENUȚA BOBOC. Numai la Galați luna poate să fie „o nucă-n perete". Mai sus pe Dunăre, și poate și mai în jos, luna e un fel de glandă fără de care poeții nu pot exista. Dar asta ți-o spun așa, ca să fie.

MICHAEL II. Am simțit nevoia să spun Michael II, rege de Flăminda, mare duce de izbeliște și conte de gînd prăjit în mămăliga tuciurie. Le-am spus și le retrag, n-ai să le înțelegi, așa cum n-am putut să te-nțeleg nici eu. „Am vopsit cerul în culoarea smeurie / Cu roșul inimii mele / dar tu n-ai venit niciodată cu seara / Și eu așteptam tăcut răsăritul stelelor". Michael II, baron de pălămidă ot ochiul zimbrului, zis și margaretă semisălbatică, ia-te de-o treabă pe care-o știi mai bine.

HORIA CIOCÎRLIE. Nu pot să-ți răspund „în chip special, adică în plic". Timbrele le-am lipit pe biroul Sînzianei Pop (scrie lîngă mine și nu mă vede), pentru că n-am timp să răspund fiecărui corespondent în parte. Aș fi rugat-o pe Sînziana, dar nici ea n-are timp nici să bea o cafea.

VALERIU VELIMAR. Mulțumesc pentru frazele scrise mie în limba turcă. „Hayir, Fănuș Neagu efendi hic bir zaman melek olmiyacak" („Nu, domnul Fănuș Neagu nu va fi înger niciodată") Velimar efendi, n-am vocație de înger, în schimb, dumneata ai vocație de poet. Reproduc din „Scrisoare", următoarele : „dragă minerva, atelierele s-au închis și / porțile ruginesc ca două buze de femeie / abandonată într-un pahar străzile sînt / pustii mai trece pe la orele cinci după / hornarul mutache care ne curăță zilnic traheele tu ce mai / faci ce dispol s-a mai îndrăgostit de / tine și cîte mere furate din grădina / domnului ți-a mai dăruit noi o / ducem așa și așa adică turnăm apă în / gurile munților și ziua soarele nu mai / nu mai are cuvinte pentru isprăvile noastre"...

EMIL MUNCEANU. Reproduc începutul scrisorii dumitale care, scuzele mele, trădează o totală lipsă de apetit cultural : „Am citit răspunsul dv., în ziarul Luceafărul din 4. IX 1971, în care mă ironizați. Nu înțeleg însă, ce valoare poate avea un răspuns dat cu o întîrziere de, aproape, șase luni. **În legătură cu poeta germană Reiner Maria Rilhe** (puteai măcar să copiezi exact numele din răspunsul meu ! n.n.), eu personal n-am scris că Eminescu, în lucrările sale a plagiat-o. Dar, știu însă că : ideile ei au avut o mare influență asupra poetului, nu însă atît de puternică precum filozofia lui Schopenhauer" etc. Mică, dragă, trebuie să înțelegi două lucruri : 1) Reiner Maria Rilke (nu Rilhe !) n-a fost înaintașul lui Eminescu, și 2) n-a fost femeie, ci bărbat și, fiind el bărbat și mare poet, a murit înțepîndu-se în spinul unui trandafir. Nu erai obligat să știi toate astea, dar nu erai obligat nici să scrii poezii.

AUTORUL bucăților „Motocicelete pictate" și „Scrieri netrimise" : lasă-ne ! Lasă-ne să ne vedem de treabă.

NOVAC GRUIA. Citind prima poezie, m-am trezit spunînd : stai puțin că s-ar putea să fie ceva. Pe urmă, intrigat, m-am tot dus spre mijlocul pachetului de „versuri". Și, iartă-mă, nu m-am dumirit ce e în creionul dumitale, escrocherie sau talent ? Mai trimite-mi, stau în cumpănă.

SARTARIS. Colonele adună-ți soldații din suflet și mergi mai departe. Vei cîștiga și vei mai pierde mult, dar vei cîștiga.

DUMITRU ION DINCĂ. După Ion Băieșu, Ion Gheorghe și Gheorghe Istrate sînt fericit să văd născindu-se în ținutul Buzăului un nou scriitor de valoare.

P. MIHĂILESCU. Sînt de acord, povestirea „Alina" are, după cum susții, „un conținut psihiatric, social, educativ — pedagogic", dar nu e literatură. E o ceașcă îngălbenită cu supă rîncedă.

Fănuș NEAGU

compendiu

NINA CASSIAN

Atît de grozavă și adio

Pentru Nina Cassian, proza este „confidență fictivă", adică adevăr intim ridicat la independență estetică. În toate schițele publicate recent la Cartea Românească *sentimentele joacă rolul de personaje, intrînd în diverse conflicte, solidarizîndu-se sau pur și simplu murind după consumarea duratei. Dialectica lor fină a fost surprinzător figurată. Impresia cea mai stranie o provoacă reprezentările zoomorfe. În* Animalul, *inerția care macină conștiința, tendința de coalizare superficială cu mediul, a căpătat o înfățișare de monstru : „Avea acum cu siguranță patruzeci de picioare și tot atîtea brațe agitate, și purta o tichie cu ciucure pe capul lui, și așa țuguiat. Pieptul i se bombase și glasul îi devenise profund și amenințător ca un tam-tam". Pe același plan biologic, dar vizînd numai modul de funcționare, este studiată indiferența care urmează traumelor psihice : „anestezia te apără nu numai de frig și de căldură, ci și de violență, de intruziunea ineditului, de tine însuți, la urma urmei, care ești principalul tău adversar".* (Un mort în plus). *Nina* Cassian nu este consecventă în alegerea, *ci în folosirea mijloacelor. Astfel, ea își păstrează timbrul ironic chiar și atunci cînd nu se mai exprimă prin raportări la viața elementară. Total diferită ca modalitate, dar scrisă în același ton, schița* Discurs într-un ciorap *traduce răzvrătirea unui damnat printr-o dinamică a retoricii. În fața publicului nepăsător, discursul se dezvoltă din propria sa contradicție pînă cînd își epuizează resursele și se stinge. O tehnică asemănătoare reproduce ritmul palpitațiilor erotice* (Bang-Bang !). *Plecînd de la refrenul unui șlagăr, autoarea dezvoltă, în proză, melopeea agresivității iubirii. În* Fiți atenți cînd stați de vorbă, *finalul e fantastic datorită accelerării pînă la paroxism a conversației dintre două personaje, accelerare, desigur, subiectivă, aparținînd unui privitor exasperat.*

Regizarea unui asemenea spectacol intim se explică prin introspecție. Există în proza, ca și în poezia, Ninei Cassian o adevărată cursă între sentimentul care ia naștere și inteligența care îi vine în întîmpinare. Autoarea este de altfel conștientă și de faptul că este conștientă și așa mai departe. Preocupările care țin strict de proză, ca observarea balzaciană a mediului sau definirile tipologice (Trei farfurii), *apar foarte rar și au o tentă lirică evidentă. Proza Ninei Cassian este poezia ei povestită pe larg.*

MIRCEA RADINA

Cei 4 și noaptea

Subiectul romanului lui M. Radina a fost explorat în diferite variante nu numai de literatură, dar și de teatru sau cinematografie. Grupul de oameni care rămîne izolat într-o împrejurare dramatică oferă prilejul de a observa cum se manifestă caracterele și relațiile sociale în absența convențiilor. În privința aceasta, Cei patru și noaptea *(ed.* Militară) *reprezintă o tentativă modernă de rescriere a unui motiv obsedant.*

Ca realizare artistică însă, romanul nu depășește nivelul literaturii moralizatoare de serie. Autorul pledează atît de plictisitor pentru respectarea unor principii morale încît, nu numai că eșuează estetic, dar compromite și efectele pedagogice scontate. Impresia de superficialitate provine mai ales din rezolvarea facilă a tuturor contradicțiilor. La această impresie colaborează însă nenumărate alte detalii. Soldații care, ca personaje ale romanului, își petrec cîteva ore într-un tanc împotmolit în mijlocul rîului poartă nume de împărați romani : Tiberiu, Ovidiu, Iulian, Adrian. Protagonistul romanului, Tiberiu, a avut o copilărie dickensiană, s-a îndrăgostit în tren și drept urmare a compus versuri pesimiste („Și n-am văzut decît o pînză grea / Întinsă ca un giulgiu deasupra mea..."). În momentul dezastrului, el posedă un plic albastru, nedesfăcut, expediat de iubită. Într-o reproducere care nu e realistă, ci doar vulgară, prietenii i se adresează cu „Ascultă, băăă... Ce-ți «zice» femeia ?". În loc să fie preocupate de propria lor situație, cu apa pînă la genunchi și oxigenul pe terminate, personajele își evocă scene similare din cărți sau din filme. În fine, după consumarea episodului, eroii recuperați fac o plimbare reconfortantă în Taunus-*ul negru al unei romantice fiice de director.*

GEORGE MARIA PRINA

Starea de noapte

Autorul acestui volum publicat de Cartea Românească *este prin structură ironic și refractar revelațiilor. „Starea de noapte" reprezintă pentru el o veleitate ale cărei urmări sînt un titlu neadecvat și stimularea inaccesibilității într-o serie de poeme : „Amfitrionul, Marele Domn al durerii, al distonanței, / indică trepte și cercuri de așezări hieratice. / Dar oaspeții își pizmuie locurile / și deplasîndu-se, reintră în timp". — Reintrarea în timp etc. Adevărata înclinație a lui G. M. Prina rămîne formularea maliție a unor obiecții morale : „Bătăliile au încetat, generalii se-ndreaptă spre croitori / pe străzi asfaltate care poartă numele lor / sau al luptelor (niciodată numele celor căzuți / pe care îi găsim înghesuiți pe strada / Eroului Necunoscut)." — Nedumerit. Cînd ideea lipsește și cuvinte din fondul comun, dispare și efectul ironic. Expresii ca „piciorul rage pe ciment", „copacii dezalcolizați", „umbra își cară traumele", „dans cadaveric de găini", „un vers... subțire și lung ca jetul de urină", „Baloți de afecte" nu fac decît să coboare o poezie deja situată la un nivel mediocru.*

Alexandru ȘTEFĂNESCU

avant premieră editorială

MIHAI NEAGU BASARAB

Frînghia de rufe a familiei

Teatru. Editura „Cartea Românească".

proverbe

Piua și apa bătută acolo

Fiind rău conducător de căldură și în general de sensuri, domnul Parimie băgă de seamă singur, într-o seară aflat în fața focului mic și zgîrcit că „se încălzește la față și la spate îi îngheață". Ba parcă, bătută de dogoarea flăcării și fruntea i se mai împuținase, ca și cum ar fi cufundat-o în nisip încins, iar părul de la ceafă trăgea încoace la căldură și da să acopere și să astupe și puținul care mai rămînea.

Așa că domnul Parimie găsi ieșirea din situație prin îndesirea băilor de apă caldă și sărată în lighean, la picioare. Parimia, ca să nu facă prea multe drumuri, aducea piua și bulgări de sare și bătea apa cu pisălogul pînă cînd, zdrobind bulgărele, încălzea lichidul spre gradul și dozajul prielnic călcîielor și degetelor — de la mic la mare — ale domnului Parimie.

Bineînțeles că tot pe umerii și în spinarea lui înghețată se așeza greutatea găsirii și schimbării subiectelor de discuție (Parimia bătînd apa în piuă) ; astfel, într-o zi, cu șira înfiorată și cutreierată de căldură și cu obrajii înfășurați în aburi sărați el îi spuse cu blîndețe gramaticală Parimiei :

— Cred că este foarte indicat să-mi aduci bereta de marinar de dincolo. Al cincilea cui pe stînga. (Am uitat să amintesc că domnul Parimie fusese într-adevăr marinar al flotei Mării Negre și lopătatul cu picioarele în apă sărată îi frăgezise aducerile a sau către minte).

— Da, afirmă domnul Parimie — cînd avea bereta pe cap, nu nega nimic — pe întinderea albastră mi s-a întîmplat o dată să salvez o fată. Pe mal, încinsă de recunoștință, iacă... înțelegi poate ? eu am refuzat : totul după verighetă și cu verighetă. A fost și este principiul meu.

Și iar se lasă înfășurat și plutit în aburii sărați, pînă cînd s-ar putea zice că aceștia vorbeau.

— Parimia dragă, îmi vei aduce tu verighetele de odinioară. Sînt toate în secretarul sting al biroului.

Parimia părăsi bătutul apei în piuă, scoase și aduse cinci verighete aurite.

— Da, — le jucă domnul Parimie de sub beretă. Acestea două sînt de pe vremea Ecaterinei (el părăsit sau părăsind, lua, scotea verighetele, cinstit și ale lor și ale lui). M-a lăsat cînd navigam. Astea două — mai sună el cu unghia altele — sînt de pe vremea Atenei. Am lăsat-o eu. Că ea ce mi-a zis cînd „a pus jos" ? De trei luni ne cunoaștem, de trei luni vorbim, și de trei sîntem luați. Așa că de-asta a venit și ăsta pe lume. Ei nu, i-am zis eu n-a fost cu verighetă, e din altă parte, și am lăsat-o.

— Asta, sună el pe cea de-a cincea aurită și stingheră, ți s-ar cuveni ție. Dar te-am luat începută și ți-o voi acorda după felul cum vei fi de supusă.

— Ce-mi dai ca să vorbim degeaba ? se răzvrăti Parimia și răsturnă piua cu apa bătută.

Nicolae VELEA

avant premieră editorială

HORIA VASILESCU

Verigile

Roman. Editura „Eminescu".

Romanul fără cititori

Producătorii noştri de „antiproză“ au motive să fie îngrijoraţi. Îi paşte primejdia de a deveni peste noapte anacronici. Abia apucaseră şi ei să ţină pasul cu ultimele cerinţe ale literaturii „experimentale“ şi, la Paris, a început să se vorbească de un nou „nou roman“. Alain Robbe-Grillet, Claude Simon, Nathalie Sarraute, Robert Pinget, Claude Ollier au discutat vara aceasta împreună cu o serie de exegeţi ai operei lor în ce direcţie să-şi dirijeze eforturile viitoare. Mai toţi s-au declarat nemulţumiţi de concesiile pe care le-au făcut pînă acum epicii tradiţionale. Nu e suficient — au convenit — ca „noul roman“ să se lipsească de intrigă, de psihologie şi chiar de personaje ; el trebuie să renunţe complet a mai istorisi ceva, spre a deveni, în sfîrşit, o „scriitură“ strictă, intraductibilă în termenii reprezentărilor mintale omeneşti. Noul „nou roman“ — după Claude Ollier — e chemat să fie un pur „joc al construcţiei“, „generator“ de texte, neraportabile la nimic şi care au doar o anumită organizare formală. A venit vremea cotiturii decisive. Dacă se vrea cu adevărat inovatoare, epica e datoare să refuze prin structura ei orice interpretare „realistă“. Participanţii la colocviu au adus numeroase argumente savante în sprijinul acestui curajos program. A fost invocat Roman Jakobson şi s-a propus o formalizare superioară a funcţiunilor limbajului analizate de el ; s-a vorbit de „inelele lui Moebius“ ; s-au făcut alte dese referiri la „modelele matematice“ ; s-a furnizat o explicaţie a faptelor absente din acţiunea romanelor lui Robbe-Grillet, bazată pe „teoria găurilor siderale“. N-are rost să mai insistăm. Autorii aceştia de literatură ilizibilă şi criticii care-i susţin sînt specialişti — cum se ştie — în speculaţii abstracte. Păcat că practica îi cam omoară. De aceea, discuţiile lor înalte au plutit tot timpul peste o problemă elementară, dar capitală : cine vor fi cititorii unei asemenea literaturi ? Mi s-a părut cu ani în urmă că spiritele pe care le-am amintit sînt obsedate de ideea „romanului fără autor“. M-am înşelat însă. Visul lor e, de fapt, „romanul fără cititori“. Un straniu autism îi stăpîneşte pe scriitorii aceştia care şi-au găsit confraţi şi la noi. Manifestările bolii sînt cunoscute. Copiii căzuţi într-o astfel de maladie psihică refuză contactul cu lumea. Nici o prezenţă exterioară

faptele şi vorbele

nu-i interesează ; se ascund prin dulapuri, la întuneric ; nu vor să comunice cu nimeni ; trăiesc retraşi complet în universul eului lor. Noul „nou roman“ pare să aibă ambiţia de a ajunge un asemenea dulap întunecos, închis pe dinăuntru. Baricadat în interiorul „ansamblului de semne“, organizate exclusiv pentru a compune o „figură“ — după definiţia lui Jean Ricardou — autorul stă chircit şi gustă voluptăţile triste ale autismului. Fiindcă cine-şi va mai pierde timpul ca să parcurgă cîteva sute de pagini, în care nu se petrece nimic, nu intervin făpturi şi nici lucruri recognoscibile, nu există idei şi nu vibrează sentimente ? Să admitem, eventual, pentru plăcerea discuţiei, existenţa unor inşi pe care i-ar interesa astfel de cărţi. Mai sînt ei oare cititori în înţelesul propriu al cuvîntului ? Din două una : ori avem de-a face cu psihologii masochiste care caută tortura spiritului şi atunci ne aflăm în domeniul patologiei. Ori nu e vorba de nici o plăcere, ci de o obligaţie profesională şi atunci iarăşi ajungem la o activitate clinică. Cititorului i se substituie medicul care studiază formele autismului ca să poată pune un diagnostic corect.

Eroarea iniţială a născocitorilor „noului roman“ e de a ignora specificul lecturii literare. Există texte care pot fi citite şi fără plăcere, paginile tratatelor ştiinţifice, ale dosarelor judiciare sau lucrărilor documentare. Mintea acceptă să se supună chiar la anumite constrîngeri în asemenea cazuri. Nimeni nu citeşte însă silnic romane ; o carte de literatură, dacă ne plictiseşte, o azvîrlim imediat. Acesta este însă tocmai cusurul „noului roman“. O fi ilustrînd el cercetările moderne structuraliste asupra limbajului, o fi confirmînd legile seriale matematice, o fi furnizînd un exemplu teoriei lui Oppenheimer, dar provoacă la lectură, atît în forma originală, cît şi în variantele bucureştene, o plictiseală de moarte. După toate probabilităţile, această particularitate distinctă şi-o va păstra, ba chiar accentua. Ce ne poate face să ne băgăm de bună voie capul în menghina lui ? Aş mai adăoga că, la noi, autorii de romane fără cititori se complac şi într-o situaţie echivocă morală. În lumea capitalistă producătorii de antiproză îşi asumă măcar riscurile literaturii plicticoase pe care o practică. Altfel zis, se resemnează să suporte şi consecinţele financiare ale faptului de a nu fi citiţi. Confraţii lor însă, de pe meleagurile noastre, pretind să li se tipărească neapărat textele autiste şi editura să-i remunereze, indiferent dacă acestea se vînd sau sînt sortite să zacă prin librării. Autismul — după cîte se vede — rămîne intransigent la masa de scris, dar se socializează brusc cum ajunge în tipografie !

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

VICTOR EFTIMIU

O insulă lui Sancio

I-am cucerit lui Sancio o insulă-n
Atlantic
Guvernator numindu-l, zări noi îi voi
deschide.
Va dezlega misterul pierdutei Atlantide.
S-o stăpînească-n voie, tiranic sau
romantic.

S-a războit, sărmanul, cu morile de
vînt
Şi cu giganţi năpraznici. Prostia
omenească
I-a stat mereu în cale şi-o să-l mai
pomenească.
E vremea să cunoască şi-al gloriei
avînt...

Supuşii să-i plătească tributul în guinee
S-adune bani, s-ajute lehuze şi orfanul.
Avînd puteri depline putea-va
suveranul
Să încropească zestrea frumoasei
Dulcinee..:

S-a isprăvit, de-acuma, cu zilele
pribege
Fidel mi-a fost în toate, valet şi scutier.
Acuma i se schimbă destinul efemer :
— „Eşti rege, Sancio Pancea, te poartă
ca un rege !“

Şi eu şi el, de mîine scăpaţi de sărăcie
Vom creşte-n stima lumii, puternici
şi avuţi,
Răscumpărînd neantul atîtor ani
pierduţi..:
Cu frunţi imperiale vom trece-n
veşnicie !

Note la Festivalul literar-artistic „George Bacovia“

În zilele de 30 septembrie — 3 octombrie a.c. s-a desfăşurat la Bacău — sub tripla oblăduire a Uniunii Scriitorilor, a revistei Ateneu şi a Comitetului Judeţean de cultură şi educaţie socialistă, prima ediţie a Festivalului „George Bacovia“, dedicată împlinirii a 90 de ani de la naşterea poetului care şi-a legat numele, dar şi destinul, de oraşul naşterii sale.

Organizat cu mult entuziasm tineresc şi cu egală răspundere matură, festivalul a înfăţişat numeroşilor săi oaspeţi o serie foarte variată de manifestări artistice şi culturale, la care şi-au dat concursul nu numai scriitorii şi artiştii din Bacău, dar şi mulţi dintre invitaţii dornici să contribuie la statornicirea unui profil bacovian pe măsura sensibilităţii contemporane, atentă atît la acordul liric, cît şi la nota socială. În cadrul sesiunii ştiinţifice „Viaţa şi opera lui G. Bacovia“, coordonată, pe tematici, de prof.Const. Ciopraga, prof. G.G. Ursu, prof. Mircea Zaciu şi de criticul Mihail Petroveanu, autorul celei mai recente monografii a poetului, şi-au spus cuvîntul cadre didactice, critici, scriitori, cercetători ştiinţifici, tratînd aspecte generale ale creaţiei bacoviene, dar şi unele probleme cu caracter special, capabile să arunce o lumină nouă în sectoare aparent epuizate. Formula, într-adevăr insolită, a unui poet cu mască decadentă, localizat istoric şi circumscris în timp, dar care irumpe în actualitatea permanentă a poeziei cu un lamento de universală revoltă, a fost îndelung analizată, plecînd de la înaintaşi (Radu Ionescu, 1832—1873, comunicarea scriitorului D. Bălăeţ), de la poezia oraşului (lector univ. Ion Pop, Cluj şi prof. Gh. Pătrar, Bacău), de la drama singurătăţii (lector univ. I. Apetroaie, Iaşi) pînă la „polivalenţele estetice ale timpului şi spaţiului în lirica lui Bacovia“ (lector univ. Gh. Chiper, Bacău), la „mitul erotic bacovian“ (asistent univ. N. Bomher, Iaşi), la „Bacovia şi mitul comunicării în poezia secolului XX“ (Cornel Ungureanu) sau „Bacovia, poet universal“ de Alexandru Ivănescu, spre a nu mai aminti pe „bacovianul George Bacovia“ (Mihai Vornicu, cercetător, Institutul de istorie şi teorie literară G. Călinescu).

Mihail Petroveanu, desluşind mai adîncit semnificaţia „Stanţelor burgheze“, Emil Manu, propunînd o introducere în cromatica bacoviană, iar Valentin Taşcu o „geometrie a culorilor“, Adriana Mitescu, stabilind corelaţii între imagine şi materie în poezia bardului, iar Geo Şerban între imagine şi idee, Florin Mihăilescu disecînd „lirismul mascat“ al poetului, Mircea Anghelescu satanismul bacovian, Ion Potopin întîmpinîndu-l pe Bacovia sub unghiul creaţiei muzicale, Mihail Sabin sub acela al lecturii dramatizate, iată tot atîtea eforturi de a surprinde „noul“ bacovian. De fapt, din cele mai bine de 30 de comunicări s-a închegat, în prim rînd, un portret al lui George Bacovia, aşa cum îl descifrăm noi, astăzi. Dar nu numai criticii l-au conturat pe poet. Sub lumina reflectoarelor, la „soclul“ statuii poetului, apoi la pragul casei sale, au citit şi poeţii : Alexandru Andriţoiu, Mihail Sabin, Adi Cusin, Octavian Berindei, Damian Ureche, Haralambie Tugui, Mihai Ursachi, Dan Laurenţiu, Ioanid Romanescu, Donald Muller (S.U.A.), Florentin Popescu, Cezar Ivănescu, dr. Paul Sănpetru, Liudmila Grinţescu, George Popescu, Anghel Dumbrăveanu, Radu Cîrneci — preşedintele Comitetului de organizare — Ben Corlaciu. N-au fost puţini ! Dar pe ei a trebuit să-i numim pînă la unu, şi încă în ordinea din ziarul băcăuan „Steagul roşu“. La ziua unui poet, se cuvenea !

În amintirea lui George Bacovia a dansat Magdalena Popa şi a concertat Corneliu Gheorghiu, a cîntat Emilia Petrescu şi au recitat Dinu Ianculescu şi Sorin Postelnicu. Agatha Grigorescu-Bacovia ne-a adresat cîteva cuvinte sugrumate de emoţie, dar şi pline de înţelepciunea anilor şi deceniilor. Cu siguranţă, un ton mai cald şi mai puţin savant, ar fi emoţionat-o mai mult, la sesiunea ştiinţifică. Ea ne-a poftit în casa lui George Bacovia, redată culturii româneşti, cu un gest nobil.

În prezenţa tov. Gheorghe Roşu, prim secretar al Comitetului judeţean Bacău al P.C.R., preşedinte al Comitetului executiv al Consiliului popular judeţean, a tov. Victor Enăşoaie, secretar al Comitetului judeţean de partid, a tov. Ioan Ichim, primarul oraşului, a întregului oraş, s-a dezvelit, la 1 octombrie, statuia poetului, operă a sculptorului Constantin Popovici.

La expoziţia de artă plastică, grafică şi sculptură inspirate din viaţa şi opera poetului, au expus Petre Vulcănescu, ilustratorul volumului omagial, Constantin Doroftei, Ilie Boca. Vizita prin „Codrii Băcăului“ ne-a găsit sleiţi de emoţii. Spectacolul „Clavirele plîng în oraş“ necesită un cronicar de specialitate. Remarcăm apoi masa rotundă a revistei Ateneu, cuvîntările rostite, pretutindeni, de prof. Iulian Antonescu, directorul Muzeului judeţean de istorie şi artă.

Barbu CIOCULESCU

În *Addenda* din numărul trecut, cititorul a observat lipsa clişeului care făcea obiectul notei. Vom reveni...

Decernarea diplomelor de onoare

Comitetul de decernare a diplomelor de onoare participanţilor la primul festival literar „George Bacovia“, ediţia 1971, întrunit în şedinţă de lucru, la Bacău, la data de 2 octombrie 1971, analizînd valoarea operei şi activităţii participanţilor la acest festival, a hotărît în unanimitate decernarea următoarelor diplome de onoare :

I. DIPLOME ALE UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

1. **Mihail Petroveanu**, pentru monografia „G Bacovia“ ; 2. **Constantin Popovici**, pentru statuia „G Bacovia“ ; 3. **Petre Vulcănescu**, pentru ilustrarea ediţiei omagiale „G Bacovia“. Cartea Românească, 1971 ; 4. **Petre Stoica**, pentru volumul de poezii „Orologiul“ ; 5. **Radu Cîrneci**, pentru contribuţia la realizarea primului festival „G. Bacovia“ ;

II. DIPLOME ALE COMITETULUI DE ORGANIZARE A FESTIVALULUI

1. **Ovidiu Genaru**, pentru volumul de poezii „Nuduri“ ; 2. **Mihai Drăgan**, pentru volumul „Aproximaţii critice“ ; 3. **Felicia Doncescu**, pentru ciclul de lieduri pe versuri de G. Bacovia ; 4. **George Aurel Boisteanu**, pentru versiunea franceză a poemelor lui G Bacovia ; 5. **Kiss Jenő**, pentru versiunea maghiară a poemelor lui G. Bacovia ; 6. **Ilie Boca**, pentru suita „Tablouri bacoviene“ ; 7. **Nicolae Turtureanu**, pentru volumul de debut „Punctul de sprijin“ ; 8. **Sergiu Adam**, pentru volumul de debut „Ţara de lut“ ; 9. **Sorin Postelnicu**, pentru spectacolul „Clavirele plîng în oraş“ pe versuri de G Bacovia.

III. DIPLOMA ZIARULUI „STEAGUL ROŞU“, BACĂU

1. **Alina Enache**, pentru sculptura „Vid“.

considerații

Pagină de jurnal

Mă întrebam mai deunăzi, pe un plan personal (cel puţin în aparenţă), ce sens trebuie să dau întîmplării, acelei întîmplări pe care o invocăm atît de deseori, pe seama căreia punem atîtea, de la care aşteptăm atîtea, căreia sîntem uneori ispitiţi să-i încredinţăm, în momente de cumpănă interioară, şi cînd nu dispunem sau nu mai dispunem de criterii sigure, nezdruncinate, însuşi destinul fiinţei noastre. Întîmplarea la care mă gîndesc e de obicei disociată în chip mai mult sau mai puţin net de accident şi în special de cel nefericit... Există, fireşte, accidente stupide, — era să zic „tragice“, dar acest clişeu îmi pare a fi lipsit pînă şi de cel mai sărăcăcios miez de adevăr (tragicul îşi poate asuma, între altele, şi accidentul nefericit, dar cînd această asumare devine imposibilă, material imposibilă, tragicul piere fără urmă, făcînd loc nenorocirii : deşi nu despre tragic vreau să vorbesc acum, profit de această paranteză spre a-mi repeta, împotriva simţului comun, că singurul lucru care se opune în întregime tragicului este nenorocirea ; şi nu este poate o simplă întîmplare că în însăşi alcătuirea acestui din urmă cuvînt elementul lexical de bază îl formează norocul, *lipsa* noroculuI, ne-norocul : *dezvoltînd în sens literar această paranteză, care şi aşa s-a lungit peste măsură, nu pot rezista tentaţiei de a aminti în treacăt de* Luceafărul *lui Eminescu : de privirea rece a lui Hyperion, sideral dispreţuitoare, asupra unei lumi pe care „norocul o petrece“ : e un noroc care înglobează, fără nici o îndoială, nenorocirea, un noroc al cărui circuit exclude tragicul, un noroc pe care, în concepţia schopenhaueriană a lui Eminescu, nu-l poate depăşi decît geniul...*

Există, aşadar, accidente, coincidenţe norocoase sau nenorocite, — dar ele mi se par mult mai rare decît sîntem îndeobşte înclinaţi să credem. Atît de rare, la urma urmelor, încît excluderea lor totală din discuţie, sau măcar din această înşiruire de gînduri pusă sub semnul întîmplării, mi se înfăţişează ca o ipoteză de lucru fertilă ; spun ipoteză de lucru într-un înţeles mai degrabă metaforic, desigur. Asta înseamnă că sînt responsabil de tot ce mi se întîmplă. Sau, mutîndu-mă pentru o clipă pe plan psihologic, că tot ce mi se întîmplă mă exprimă. Asta înseamnă că întîmplările externe sau interne (între care nu se poate stabili, cred, o linie de demarcaţie prea exactă) nu sînt — s-o recunosc — decît nişte aparenţe, şi chiar nişte convenţii ; limbaj greu, imposibil de înţeles pînă la capăt deşi, dintre toate limbajele, cel care minte, poate, mai puţin. E şi firesc să fie aşa, căci de cele mai multe ori nici nu-mi dau seama că prin întîmplările mele vorbesc (cui ?), mă destăinuiesc necontenit (cui ?) ; nu-mi dau nici măcar seama că, de fapt, nu mi se întîmplă — riguros vorbind — nimic, că îmi chem singur întîmplările, că le atrag aproape magnetic ; cu atît mai puţin că sînt responsabil de ele, chiar şi de cele mai mărunte, mai nesemnificative, mai obişnuite (atît de obişnuite încît nici nu le mai numesc întîmplări, ci gesturi). Gesturi fireşti, obligatorii, banale şi care au, la fiecare dintre noi, o încărcătură infinit diferită, infinit revelatorie (pentru cine ?). Uneori, totuşi, putem înţelege ceea ce ni se întîmpiă, — atunci cînd în mod paradoxal ne simţim obligaţi *să ne asumăm, cu o luciditate care nu poate fi decît dureroasă, răspunderea pentru tot ce ni s-a întîmplat şi pentru tot ce ni se va întîmpla. Uneori putem înţelege şi ceea ce li se întîmplă altora : celor pe care-i iubim. Uneori, rareori : dar atunci nu ne înşelăm.*

Matei CĂLINESCU

Sculpturi de QUINTO MARTINI
Sus : „Maternitate“
Jos : „Imagine în spaţiu“

callimachos

Ochi nebuni

În Cimpulungul Muscelului, cotropit de iederi şi amintiri, toamna oficiază blind. Caut pe străzi podite cu bolovanii neteziţi de Riul Tîrgului casa Nanilor în ograda căreia se zice că micul Dan Barbilian căuta melci într-o copilărie abruptă, caut casa în care a şcolit nea Tudorică Muşatescu ori fantasta fereastră pe care o căuta într-o noapte cu dragoste, război şi moarte sublocotenentul Camil Petrescu...

Ploaia (ori lumina) cade peste nucii din curţile mănăstirilor. Plouă cu cirilice peste piatra de mormînt a domniţelor.

Şi drumurile mele ocolesc pentru o oră ştiutele itinerarii, urc străzi cu garduri proptite cu tulpini de nalbă şi fîntîni abandonate şi aud cocoşii cîntînd atemporal din ograzile Ariceştilor...

Toamnă.

O rară cutezanţă mă împinge spre pragul unei case mutate în clorofila Vacanţei, o casă străină, cu trepte străine, cuib misterios de arome de lemn stătut şi oglinzi desfoliindu-se de argint.

E casa unei pictoriţe de care, mărturisesc, n-am avut prilejul să ştiu prea multe pînă acum, aparţinînd unei generaţii care e a părinţilor mei şi prelungindu-şi în prezent o strădanie artisticească demnă de toată lauda : Elena Cristescu-Delghioz. Delghioz e un pseudonim, cel mai potrivit cu putinţă pentru un pictor şi înseamnă — în graiul autorilor de minarete — **ochi nebuni.** Pictoriţa în ciuda unei tinereţi sufleteşti păstrate şi azi, netulburată, n-a încercat niciodată „nebuniile“ modelor, nebună a fost doar patetica sa dragoste pentru pinzele şi oala cu pensuli ale meşteşugarului dăruit, nebună i-a fost strădania de a realiza **transparenţa** muzicală a unor peisagii ce au bucurat cîndva ochii învinsului de la Poltava, regele Carol al XII-lea al şvezilor, în trecerea-i pripită prin Cimpulung...

Se poate „înnebuni“ aşadar ascultînd acele caste curitmii ale ploii poleind şindrilele pe care creşte muşchiul şi iarba. Se poate „înnebuni“ încercînd să culegi din catifelele memoriei chipul pierit al mamei, ori al soţului drag şi el trecut în penumbre... Urmărind trecerea stelelor verii, înflorirea şi risipirea florilor...

Biografia de artist a Elenei Cristescu-Delghioz nu e lipsită de evenimente în stare să-i confere un loc în îngheţate dicţionare : studii strălucite cu Arthur Verona, pinze expuse la Saloanele de pictură încă din 1935—36, tablouri admirate la expoziţii internaţionale (Paris, Moscova) pînă la — în toamna aceasta — o nouă întîlnire cu publicul prilejuită de un vernisaj în pregătire la Biblioteca Centrală de Stat.

În viaţa-i bogată în simplitate, pictoriţa a strîns adevărate comori capabile să profileze de pe acum o colecţie ce-şi aşteaptă privitorii. Pînze de Verona, Tonitza, Băncilă, Băjenaru, Demetriade-Bălăceanu, Avachian, Ghiaţă-Colibaşi mobilă franţuzească şi florentină, ceramică veche românească icoane (un triptic aparţinînd cîndva lui Nicolae Iorga), covoare de Ghiordez, porţelanuri de epocă, evantaie de filde (Maria Thereza), comori cărora li se adaugă lucrări ale gazdei realizate în cele mai variate tehnici (între altele în **cera-cola** care departe de a fi o băutură e un procedeu păstrat din Renaştere, în descripţia lui Vasari...).

Izolată, neştiută trăită doar cu mîngîierea sau suferinţa picturii, Elena Cristescu-Delghioz realizează pentru mine imaginea acelei **resemnări** care rodeşte, abandonîndu-se doar muncii ei trudnice a ajuns la superioare recepţii, combustia sa a fost solitudinea drapată în severe melancolii a celui ce nu-şi concepe zilele decît ca pe o neîncetată ofrandă adusă Frumosului etern.

O casă... O femeie aşteptînd toamna.

O lecţie de Adevăr şi statornică dragoste.

Gheorghe TOMOZEI

„Încotro merge civilizaţia ?“

(Urmare din pag. 1)

urmă cu doi ani Raymond Aron putea exclama la adresa numeroşilor săi adversari tineri : „Je les prends au serieux, mais pas au tragique“, Alfred Grosser, care şi-a pus de atîtel frecvent propriul mod de a raţiona sub egida liniei ideologice a lui Aron, nu mai părea dispus nici să-i ia în serios. Butadele şi replicile agresive ale lui R. Aron trădau în urmă cu doi ani o stare de tensiune ideologică extraordinară (spectrul liniei de gîndire radical-contestatare a lui Herbet Marcuse era omniprezent) ; seninătatea surizătoare a lui Grosser lăsa impresia că raportul de forţe s-a schimbat cu totul.

Din capul locului, conferenţiarul şi-a mărturisit intenţia de a propune o imagine cu mult mai „roză“ asupra societăţii occidentale actuale, decît cea răspîndită în ultimii ani, ca urmare a crizelor de conştiinţă declanşate de mişcările contestatare. Seismele care au zguduit societăţile occidentului nu ar avea cîtuşi de puţin cauzele lor în structura profundă a raporturilor de clasă. Multiplicarea punctelor de ruptură, existenţa unor perpetue schimbări de roluri şi de statute, dispariţia relativei stabilităţi tradiţionale — toate datorită neîntreruptului progres tehnic, ar explica sentimentele de nesiguranţă şi dificultăţile de adaptare ale tineretului. Conflictele de generaţii ar fi deopotrivă efectul unei asemenea mobilităţi neîncetate a vieţii sociale. Studenţimea s-ar caracteriza printr-o situaţie de „marginalitate socială“ : faptul că în prelungita perioadă a studiilor, studenţii ar fi „adoraţi şi excluşi (prin definiţie) de la responsabilitatea socială“ ar explica facilitatea revoltei lor. Teza semnificativă a lui Grosser era că vina pentru fenomenele de criză, perpetuate printre tinerii occidentali (de la abulia socială manifestată prin „retragerea în natură“ sau autoexilarea din „societatea de consum“ pînă la cultul drogurilor) ar purta-o chiar „auto-mistificarea“ revoluţionară : voinţa de a schimba totul şi neputinţa de a schimba nimic, ar avea drept inevitabil corolar **disperarea.** Revendicarea studenţilor de a „participa“ la organizarea învăţămîntului lor era respinsă dispreţuitor cu argumentul mandarinului universitar : „Ils ne peuvent juger ce qu'ils ignorent !“ Cu multă abilitate, conferenţiarul însinua mereu vanitatea tuturor mişcărilor de contestaţie socială radicală. Himera „marilor transformări“ trebuia definitiv abandonată. Soluţiile propuse de Alfred Grosser : renunţarea la militantismul revoluţionar, restaurarea în drepturi a „normelor“ sociale, cultivarea insistentă a **voinţei,** auto-represiunea dorinţelor, anihilarea cultului marcusian al pulsiunilor şi Erosului, moderarea orgoliului (eufemism pentru ideea de revendicare radicală), nu depăşeau stadiul unui ultra-moderat „reformism psihologic“ (cum mi-am promis să-l numesc în cadrul discuţiei care a urmat conferinţei). „Je taperai à gauche“, exclama, semnificativ la un moment dat conferenţiarul, făcînd procesul mentalităţii „rousseauiste“ a tineretului de stînga. Grosser cerea în spirit paternalist „educarea permanentă“, non-abdicarea în faţa tineretului, preconizînd resorbţia lui paşnică în ordinea societăţii existente.

Secretarul general al **Întîlnirilor,** filozoful şi psihologul Fernand-Lucien Muller, autor al unei remarcabile cărţi recente dedicate raţionalismului filozofic, care îl prezentase publicului pe Alf. Grosser, îşi mărturisea imediat după conferinţă uimirea în faţa fidelităţii conferenţiarului faţă de poziţia conservatoare a lui Raymond Aron. Era oricum revelator faptul că pînă şi Monseniorul Van Camp (cel care se străduise să neutralizeze prin „de-mitizare“ ideea de revoluţie socială afirmată de R. Stavenhagen), a ţinut să-l reproşeze lui Grosser, în cadrul discuţiei, cecitatea faţă de dimensiunile tragice ale existenţei, în speţă faţă de implicaţiile mai profunde ale crizei actuale. Principala problemă pe care am ridicat-o în cadrul discuţiei publice pe marginea conferinţei lui Grosser era dacă incontestabilul reflux al mişcărilor contestatare din rîndurile tineretului era **identic** sau **sinonim** cu o criză a **stîngii intelectuale,** sau chiar cu un eşec iremisibil al ei, cum lăsase să se înţeleagă profesorul şi jurnalistul francez, sau dimpotrivă criza societăţii occidentale şi critica ei radicală **de la stînga** intraseră într-o nouă fază, cu aspecte şi implicaţii diferite de cele precedente ? A reduce programul **stîngii** la cultul pulsiunilor sau la o frenezie militantă mi se părea o simplificare flagrantă. Adevărul este că faza gesticulaţiei şi revendicărilor zgomotoase a făcut loc pe de o parte unui travaliu de **intelectualizare** a mişcărilor contestatare, cu rezultate ilustrate de abundenţa lucrărilor inspirate de marxism (indiferent de nuanţele lor ortodoxe sau heterodoxe), iar pe de altă parte unei voinţe de **organizare** şi de distanţare de spontaneismul frenetic iniţial (apariţia grupărilor **Spartacus** în universităţile vest-germane, după dispariţia S.D.S.-ului). Audienţa crescîndă, adeseori de o vigoare neobişnuită, pe care o cunoaşte linia de gîndire marxistă în cele mai diverse universităţi occidentale (franceze ca şi americane, italiene ca şi spaniole sau vest-germane) este o realitate peste care nu se poate trece uşor. Alfred Grosser s-a arătat pe deplin satisfăcut cînd am evocat posibila influenţă a mişcărilor anarhice de la universitatea din Frankfurt asupra morţii prematură a lui Th. W. Adorno (s-a spus într-adevăr că ilustrul sociolog şi estetician german a fost foarte afectat de violenţa manifestărilor contestatare în universitatea sa). Adevărul mai adînc era însă că discipolii sau frecventatorii „şcolii de la Frankfurt“ s-au arătat hotăriţi să tragă din critica „societăţilor industriale dezvoltate“, consecinţe cu mult mai radicale decît profesorii lor Adorno sau Horkheimer ; efervescenţa ideologică creată de o asemenea radicală punere sub semnul întrebării a societăţilor industriale capitaliste, continuă cu o intensitate nediminuată (aci dezacordul lui Alf. Grosser s-a manifestat limpede). Urmările „contestaţiei sociale“ se dovedesc aşadar mult mai adînci decît era dispus să admită Grosser: voinţa de a transforma universitatea în laboratorul de creaţie a unei **„contra-culturi“** (premiză a unei **contra-societăţi),** opuse culturii academice, apologetice sau decorative, este departe de a fi dispărut. Mi-am îngăduit să amintesc faptul că nu Raymond Aron era directorul de conştiinţă al tineretului, ci că Sartre, Marcuse, Lukács sînt autorii cu adevărat urmaţi de partea lui cea mai activă. Schimbul de replici a pus clar în evidenţă viziunea manicheistă a lui Grosser asupra societăţii actuale (reprosul de manicheism i-a fost adresat de un vorbitor ulterior, sociologul şi jurnalistul polonez Andrzej Ziemilski) : tot ceea ce era **la stînga,** inclusiv experienţa ţărilor socialiste, purta semnul minus. Critica manifestărilor de birocratism social într-o societate socialistă trezea acordul său imediat ; critica ascuţită a manipulării indivizilor în societatea capitalistă contemporană (dificultăţile unui sociolog tînăr de a găsi un travaliu într-o echipă de cercetare a unor grave anomalii şi malformaţiuni sociale) îl făcea să se întunece la faţă. Discuţia cu un orator de tipul său arăta însă oricărui participant din ţările socialiste cît de mare era ponderea experienţei acestor ţări şi imensitatea responsabilităţii lor sociale pentru a putea face ca **alternativa socialistă** să devină convingătoare în ochii unui intelectual occidental.

tineri autori

NICOLAE LUPU

Unde ramuri

Am cîntat azi unde ramuri
Tremură în înălțare.
Aspra neliniște de a mă ști tot viu
Pe golul ce nu le înghite răsare

Secretele vestigii cînd măresc lumină
La gurile ei fîrfotind se arată,
Spre ea mă întorc din această grădină
Ce-ntunecîndu-mă rămîne luminată

Nu aripile se aud în treamăt
Ci e balansul veșnicului leagăn.
Ca niște fulgere de-oglinzi pe răbăcină
Se sparge seva veștedului cearcăn

Cîntul ascetic

Cîntul ascetic al ochilor tăi
Se diluează-n goluri toșnitoare
Și, de-ți sting surîsul, văd că-l mistuie
Fierbinți amurguri în decolorare

Și-n clocote a orei ce se-ngroașă
Ori tragedă se frînge-n trupul lor,
Iar tu resimți pelerinajul cum se-mpărtășie
În vocea singelui de nor luminător

Așa cum în verzi candele se sfarmă
Încremenirea asprelor statui.
Prin tine înțeleg tot ce-nțelege umbra
Urmînd înmormîntarea nimănui.

Fără nimic al meu

Cu albe și cu negre straie să-l gătesc,
Fără nimic al meu, necunoscutul vine.
Prin ramurile moarte-i crește umbra
Și-n rădăcina mîinii-i bat lumine.

Livadă-ntunecîndu-se de sete
Sub pașii dezbrăcați printre lămîi.
Mor apele înalte, moare vocea
Oglinzii-n care cumpănă rămîi.

Portiră nesfîrșită, albă urnă,
Mic paradis e ochiul ce arată
Mireasma lui — răsunătoare vîslă
Pe liniștea-ncreștită și curată —

GEORGE VIRGIL STOENESCU

Leagăn tors

Un coridor de taină în inimă cînta
Se liniștise zarea de-un vis de-nsingurare,
Prin care trecea albă pecetea frunții-n mare ;
Un gînd amarnic voia în doruri împlinta.

Se liniștise zarea de-un vis de-nsingurare
Și mîndra lăcrimare o pasăre zvînta,
Un gînd amarnic voia în doruri împlinta
Pe cearcăne de apă și măști surîzătoare...

Și mîndra lăcrimare o pasăre zvînta
La vama unde ochiul clipea precum un soare.
Pe cearcăne de apă și măști surîzătoare
Se împlinise vraja ce-n mine descîntа.

La vama unde ochiul clipea precum un soare
Lumina umbrei aspru un cerc înveșmînta,
Se împlinise vraja ce-n mine descînta
Sortită nebunie pe frunze trecătoare.

Uitarea gustului

Tot mai nebun mă caut prin limpedea amiază
Pe fruntea unde orbul a scris că nu mai vine
Mă arde nemurirea din ochii ce veghează
Armurile purtate de oștile — lumine.

Mă, cerne amintirea cu fluturii de ceață
Zăpezile de vremuri din anii care scad
Neîmpăcată cută pe-a cîntecului față
A cercului icoană în liniștea de brad.

Metzengerstein

Oh, lumina din ochiul calului orb —
Laptele zeiței înfățișa un foc
La torțele cercurilor ce te sorb —
În coama trunții lui cum mă sufoc !

Și negrul potop de copite pe jar
Un deal îndepărtat și abur în zare,
Clar tropot în clipa dospită în var
Prin noaptea albă și neagră din altare...

VIOREL CHIRLĂ

Leoaică

La porțile cu numere abstracte
îmi alăptează ochiul suferind
o tînără leoaică din cetate
cu puii atîrnînd de timp

Pe marginea acelui pod rotund
ce îmi veghea vainta de-a cunoaște
îmi răsuceam ființa spre pămînt
căci auzeam cum cineva mă naște

Mă îngrozeam la gîndul că împins
prea mult spre zările celeste
oglinzile m-ar fi surprins
cu ochii agățați de pietre

De dragoste

Rostește-mi trupul subțire
căci iată, iată se nasc
acele vedenii imense
ce din palmă ne pasc

Rostește-mi trupul subțire
pînă mai poți să m-auzi
eu sînt abstractul tău mire
din peisajul difuz

Umple-mi chipul cu alge
lasă-mi barca la mal
va veni cineva să-mi străbată
înțelesul stelar

MIHAI CONSTANT DIACONESCU

Oare auzi?...

Cum cade noaptea ninsă peste lucruri
și stelele strecoară vulpi vesele prin geam,
doar pasul tău va înflori ținuturi
iubita mea, ce nu le bănuiam.

cum se deschid în sînge nuferi
cînd ghimpi îmi rid sub tălpi, către ispită,
trecînd peste-nfringeri; oare-ai să suferi,
oare de lacrimi vei fi biciuită ?

dar iată la tîmple lumina se-aprinde
coroană de spini încă verzi ;
iubito, cum cerul încet mă cuprinde,
oare auzi, oare mă vezi ?...

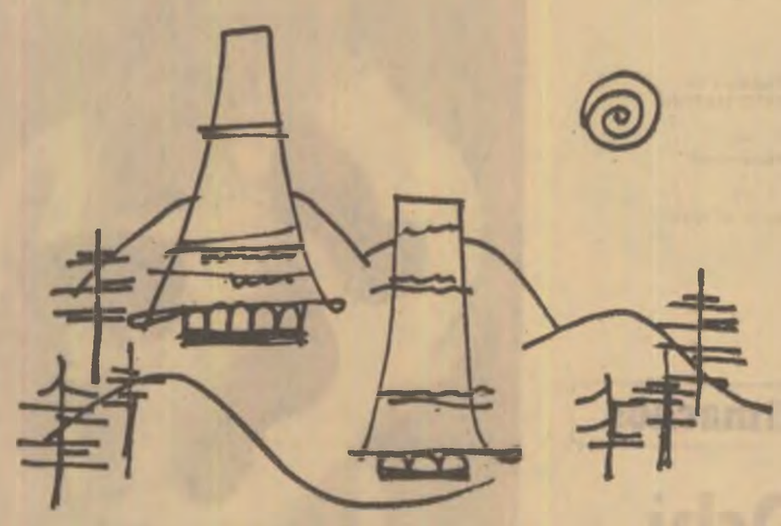

Homer și geometria greacă

O paralelă între literatură și matematică este cu mult mai greu de stabilit decît una între filozofie și știință. Precizarea unor sensuri noi este cu atît mai grea cu cît **„În timpurile îndepărtate** (cum preciza Marx în Contribuții la Critica Economiei Politice) **mitologia, religia, concepțiile filozofice, ramurile creației artistice, științele chiar, se găseau fuzionate într-un singur tot".** Oricîte complicații pot apare, un lucru rămîne cert : literatura ca și știința universală nu pot fi complete fără literatura, știința și filozofia greacă. Grecia a dat lumii gînditori de dimensiuni cosmice. Deși paternitatea capodoperelor homerice mai este și astăzi controversată, Homer a rămas nu numai dascălul Greciei antice și aproape al întregii lumi culte. În vechea Grecie, copiii învățau tainele scrisului și cititului, copiind sau recitind versuri din Iliada și Odiseea. Ele au constituit, de-a lungul veacurilor, izvoare ori surse active de morală și eroism. Alexandru cel Mare, inspirat din marile epopei, pornea la cucerirea Asiei. Dacă în Grecia au lipsit cărțile sacre care să cuprindă dogmele religiei lor politeiste, epopeile homerice le-au suplinit cu prisosință. Homer creează o nouă imagine zeilor din Olimp, din care s-au inspirat creatorii antichității grecești. Herodot preciza că Homer, povestind miturile zeilor și dîndu-le nume, a fost adevăratul lor creator. Dar capodoperele homerice n-au numai o importanță literară. Studiul atent al acestor monumente literare ne oferă informații prețioase asupra cuceririlor minții omenești pînă în acea epocă. Găsim indicații referitoare la măsurarea ariilor și a lungimilor. Pentru distanțele mijlocii se folosea **„aruncătura de piatră"** sau **„bătaia vocii"** (distanța pînă la care se poate auzi glasul unui cetățean). Pentru distanțele mari unitatea era **„ziua de drum". În Istoria generală a științei** găsim consemnat că poemele homerice conțin elementele unei termodinamici rudimentare de care-și vor aminti presocraticii, în consemnările referitoare la producerea căldurii și a focului prin acțiuni mecanice, și, reciproc, la efectele fuziunii și ale evaporării, precum și în cele referitoare la „puterea motrice" a focului.

Gînditorii Greciei antice au adus contribuții importante la dezvoltarea matematicilor. Deși încă în urmă cu 2000 de ani babilonienii posedau un imens material aparținînd algebrei elementare matematica apare mai tîrziu în Grecia. Teoria continuumului geometric, elaborată de Eudoxus, este o realizare care a fost egalată abia după mai bine de două milenii, de teoria modernă a numerelor iraționale. Ea deschide calea unei alte capodopere a gîndirii grecești, intitulată **„Elementele lui Euclid".** Asemeni epopeilor homerice, cartea lui Euclid a dominat lumea matematicii pînă la apariția unei noi geometrii, a lui Lobacevski. Este greu de apreciat dacă au mai fost durate asemenea opere care să reziste timpului ca poemele homerice și Elementele lui Euclid. Grecii nu au excelat în calcule numerice, în schimb ei au pus bazele geometriei axiomatice pure. Este foarte probabil ca noțiuni de geometrie să fi pătruns în Grecia de la egipteni și babiloneeni, care cunoșteau nu numai raportul dintre lungimea cercului și diametru, ci și aria sferei. În lucrarea lui R. Courant și H. Robbins **„Ce este matematica ?"** se subliniază rolul, importanța și scăderile geometrice grecești. **„Timp de aproape două mii de ani, prestigiul tradiției geometrice grecești a întîrziat evoluția inevitabilă a noțiunii de număr și a calculului algebric, care mai tîrziu au fost puse la baza științei moderne".** Astăzi se conturează o disciplină independentă, de filozofie a matematicii asemeni filozofiei științei sau culturii. Interferențele literatură-matematici sînt posibile, ca și cele filozofie-științe, și așa cum Sfinxul sfidează timpul, **epopeile homerice** și **Elementele lui Euclid** rămîn nemuritoare.

Marin RĂDOI

Esenin și Maiakovski

Într-una din acele nopți din timpul revoluției, Maiakovski, autorul celor. **150 000 000** s-a întîlnit cu Alexandr Block, autorul **Sciților,** soldat cu păr zbîrlit, care i s-a confesat că undeva la țară i-au ars biblioteca. Maiakovski nu-l înțelege și-l ironizează : „Block, / pironit, / stă cu ochii în pară, / și umbra-i / se-nalță / de jos, / și umbra, / și el / parc-așteaptă / s-apară, pe apă, / Christos. / Dar Christos / nu se vede / nici gînd. / Și o jale în ochii lui Block / licări. Nu-i Christos / cine vine / cîntînd după colț, Ci sînt oamenii / vii".

Celor veșnic uimiți de spectacolul auriu al unui „brav peștișor" (aluzie la Pușkin), le dă replica unuí — cum ar fi spus Walt Whitman — cîntec despre el însuși, despre sineși : „să nu mă cînt oare / pe mine, cînd sînt / o nemaivăzută / minune, / cînd fiece gest / al meu e-un măreț / și inexplicabil miracol ?"

Unica sa reverență față de marele romancier al campaniei napoleoniene în Rusia e rezumată la instigația din versurile : „Tîrăște-l pe Tolstoi afară : / e sub Biblie-ascuns ! / Rupe-i picioarele slabe ! Să piară / Dă-l cu barba de piatră !" **Război și pace,** dar altfel citit.

„Ultimul poet al satului", Serghei Esenin, prooroc în propria-i viziune asupră-și, „cu capul ca o lampă de petrol", care iubise caii, alcoolul, pe Isadora Duncan („o femeie de peste 40 de ani") și mesteacănii, se întreba și el : „Tolstoi mai are vreun rost ?" Și i se părea că „Dumnezeu s-a umflat ca o vacă". Esenin înțelesese : „Eu nu sînt omul nou !" Imaginea celui cu un picior în trecut și cu celălalt spre viitor (e colonizarea continuă din teritoriile himerei), gata să-și suflece pantalonii și să alerge după comsomoliști, însă nealergînd, e arhicunoscută. Ea simbolizează dilema și drama imposibilității unei opțări totale, schema unei forme de agonie, îndoiala, deși mulțimii curioase ca să i se deslușească odată cine-i Lenin, el îi răspunde : „Lenin sînteți voi".

Dar cîntase și el forța („Crezul nostru e în putere" ; „Numai forța e creatoare") ; urîse și el războiul („Războiul mi-a mîncat sufletul" ; „Ce-am văzut eu ? Război, numai război. / În loc de cîntece / Am ascultat tunuri") ; îi admirase și el pe cei ancorați într-o credință („Invidiez pe cei Care și-au petrecut viața-n lupte / Pe cei ce-au apărat ideea mare. / Eu mi-am pierdut / Zadarnic tinerețea / Și nici măcar o amintire n-am") ; dăduse și el cu tîfla burgheziei („Și acum poemele mele stropesc / Pe lustruitii saloanelor / Cu urina jepei din Reazani") ; i se arătase și lui prefacerea, însă a privit-o ca pe o religie succedînd cataclisme („Am văzut alt Mesia")

O namilă de cărăuș, în poemul **Ana Sneghina,** după ce îl coboară pe Esenin la casa morarului din Radova, satul de care se și interesa, o să-l someze : „Vă rog, cetățene, bacșiș". Simplu. Scurt. Și nu se va mulțumi cu una, cu două. Nu, în orice caz, cu oricît. Doar atîta că în exact același an, însă un alt cărăuș, mai crîncen, și nu peste ierbile de stepă, turtite, ci peste apele Styxului, eterne, îi lua bacșiș viața însăși.

Strigase îmbătat, răsturnărilor și vîntului : „Te salut, dimineață a vieții". Dimineața a fost surdă. Era mai tînără ca el. Dădea (ar fi putut fi crezut !) asigurări juvenil de generoase : „Eu n-o să mor amice niciodată". Cînd, mai repede decît presupusese, în același 1925, a murit ca să nu mai moară, avea totuși numai 30 de ani, ca și Urmuz, retras din scenă tot printr-o voită curmare a jocului de umbre și lumini. În anul următor, se ascultau invectivele cu care Maiakovski îl certa postum că n-a iucat numai cu pionii albi.

Poezia incinerează.

Oricît de exaltat, de ateu, de materialist și de revoluționar, oricît de atlet al cuvîntului, degeaba oralitatea și bravada lui Maiakovski : „Nici nu-mi pasă / c-am părăsit moșia / prințesei Poezia, / muierea mofturoasă"

I-a păsat.

„Iapa" lui Esenin și „mofturoasa" lui Maiakovski sînt surori. Necheză odată.

I-a păsat.

Poezia nu se poate părăsi ca un geamantan, ca o casă comercială sau ca un ghișeu de bilete. Nici barem ca o virstă. Sînt rigori în magistratura cărora a opera doar cu viteza cuvintelor, doar cu năpîrlirea și exaltarea lor (și există în acest „urs polar comunist", cum singur își spune, o inflație de temperatură și de incandescențe), nu conduce la nici un rezultat. Exercițiu van. Ei, da, mofturoasa muiere de care pomenea „Eu, făcătorul minunilor", dușmanul crunt al „apei din cană", vociferantul invocator al zeului-om, muierea aceea iubește cu o dragoste care seamănă legămîntului de moarte. Altfel, însăși poezia lui Maiakovski, pe care în realitate el n-a părăsit-o decît odată cu viața, n-ar fi electrizat pe nimeni. Cînd recitești poezia lui (dar să ne oprim la mai multe alambicuri și diagrame de flăcări !), poezia lui Maiakovski, de o dinamică și cruzime, de o nuditate și exasperare a limbajului care paralizează și dizolvă.

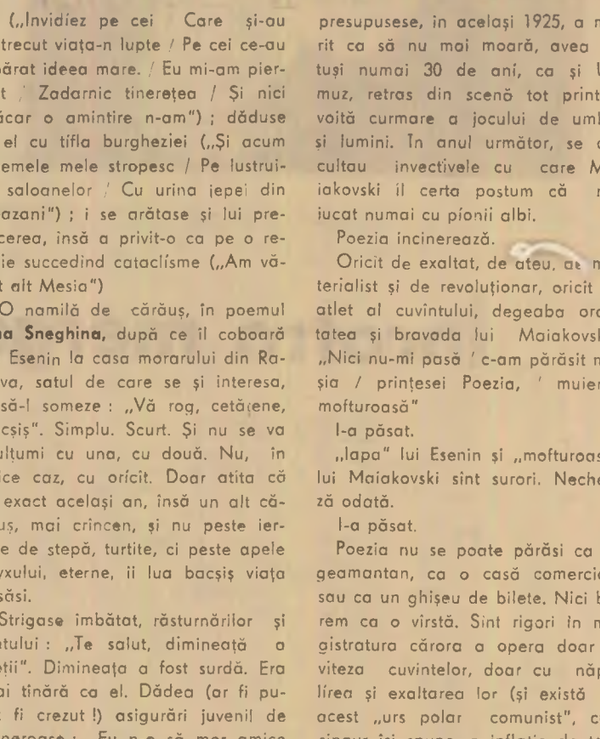

Ilustrații de VERA HARITON

Era izbitor și premonitoriu să întîlnești la Maiakovski leit-motivul morții, în ciuda preferințelor sale către declamație, vociferare, numere mari, volume și decoruri, zgomote și breșe pe care numai un vizionar le antrenează și dezlănțuie fără nici o altă prudență decît aceea — implicată — din care musculatura și logica imprudenței poetice face totdeauna un avertisment și scoate un farmec : riscul. El o și spune clar : „Mă tot gîndesc, noapte-ziuă, / n-ar fi mai bine pagina mea / cu punctu-unui glonț de-aș sfîrși-o ?" Sau : „astăzi voi da / un concert de adio"". Sau : „Gîtlejul visează un brici". Sau : „La ușa iubitei, aici s-a-mpușcat" etc.

Avea obsesia vieții, dar și pe a sinuciderii, și a sfîrsit în obsesia din urmă, cu „trupul — bagaj obosit", rezolvînd la fel de puțin sau de mult ca orice „schilod din dragoste". Dragostea aceea s-a chemat însă (mai presus de orice) poezie. Toți sîntem caraghioșii ei. Uneori, superbi. Uneori, tragici.

Venise cărăușul nămoalelor :

„Vă rog, cetățene, bacșiș".

Peste apa din urmă nu se trece oricum ..

Maiakovski îl dojenise pe Esenin.

Pe el, seducția era prea puternică, nu l-a mai dojenit nimeni. Decît fascinația...

Ca într-o birjă de adultere, cum ar fi spus Apollinaire, cu unul de-a stînga și celălalt de-a dreapta sinilor săi, de o contagioasă claritate, **mofturoasa muiere** îi ține pe amîndoi deasupra Styxului. Iar din văile pămîntului — incorigibili, frumoși captivanți — urcă spre fosforescența magică, spre gigantica himeră a laptelui de gheață, actorii naufragiilor.

Ion CARAION

confidențele unui maniac

Despre mulțumirea de sine

Prostul modest (căci există și specia aceasta, dar din cauze obiective se impune să văzînd cu ochii), poate că nu e vătămător, dar nici aura aceea strașnică nu o are, a prostului trufaș și încîntat de sine. O vorbă românească spune că prostul dacă nu-i și fudul n-are haz. Ne amuzăm pe seama lui, dar asta nu răscumpără decît destul de platonic faptul că e de obicei agresiv și setos de întîietate. Aparița lui, jovială uneori, de regulă solemnă, emană o autoritate care impune multora : **un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire.**

Dar nu despre prostia fudulă mi-am propus să vorbesc acum, ci despre un fenomen mult mai subtil, anume : mulțumirea de sine la oameni deosebit de inteligenți și talentați, știutori de multă carte. Desigur, de la un anumit nivel mental oricine e în stare să se judece și nu e obligatoriu ca judecata aceasta să fie totdeauna sau precumpănitor negativă. Excesul nemulțumirii de sine e chiar mai jenant pentru terți decît contrariul său, fiindcă e crispat și fără haz ; manifestarea lui prea stăruitoare e o necuviință. El dovedește un egocentrism bolnăvicios, tot așa de tiranic și obsedant ca și în cazul excesului contrariu.

În cadrul acestei succinte cercetări nu intră așadar aprobarea pe care, cu mai multă sau mai puțină obiectivitate de care sîntem omenește capabili, ne-o dăm de obicei nouă înșine (poate chiar în forul cel mai interior, mai rar decît s-ar părea). Aceasta e totuși o judecată a **posteriori** și rezultatul de fiece dată al unei deliberări (fie ea, eventual, afectată de oarecare părtinire). Ce mă interesează aici e perpetua și irepresibila satisfacție **a priori,** mai mult ori mai puțin vădită (după gradul de bună creștere și răbdare) pe care o întîlnim la destui oameni plini nu numai de ei înșiși, dar și de remarcabile calități. Sînt unii, de pildă (cine nu cunoaște asemenea cazuri ?) cu un dar deosebit al vorbirii, care uimește și place ; s-ar putea bucura de o mai statornică prețuire dacă n-ar fi mult mai neobosiți decît cei mai binevoienți auditori : complezența insațiabilă cu care se ascultă îi face pînă la urmă nesuferiți. Plus destul de naiva lor prezumție că pentru oricine, oricînd, e un noroc și un privilegiu fără pereche să asiste la strălucitele lor probe de virtuozitate dialectică și că orice interes și orice gînd intim al altuia e neglijabil față de teoriile, opiniile, planurile și vorbele lor de spirit. (În unele momente de rea și iconoclastă dispoziție mă întreb dacă n-ar fi încăput și Socrate în această categorie).

Cu sau fără darul vorbirii, prezumția și suficiența aceasta (pe care nici o îndoială de sine nu o clatină cu adevărat, ci numai de formă, fie din cochetărie, fie pentru împăcarea conștiinței) se mai manifestă și prin pedanterie, prin etalarea erudiției, chiar și printr-un anumit fel de tăcere sau un aer neglijent.

În scris, o anumită dezinvoltură, o vervă și o facondă pline de subtilitate și la curent cu toate, sau dimpotrivă, dense și criptice pagini fără punctuație sînt nu rareori expresia mulțumirii de sine mai mult decît a unei substanțe imanente.

În genere s-ar părea că satisfăcuții aceștia au permanent nevoie de admirație, ceea ce ar însemna că nu sînt chiar așa de „satisfăcuți" în acceptia proprie a termenului și că trebuie mereu să epateze pe cineva pentru a fi siguri că există, așa cum fricosul exorcizează întunericul prin zgomot. În realitate, socot că sînt din capul locului epatați de ei înșiși și își contemplă mereu propria și avantajoasa lor imagine, ceea ce nu înseamnă propriu-zis „narcisism". Narcisismul în sensul în care-l invoca Ion Barbu de pildă, e legat de o anumită concepție cosmologică în care microcosmul reproduce macrocosmul și deci cel ce-și contemplă propria imagine contemplă în ea esența lumii ; mulțumitul de sine contemplă însă în lume ceea ce-i pare a fi propria lui esență, pe care nu o poate găsi în sine însuși și care nu e în fond decît o fantasmă : fără refracția sa în alții s-ar destrăma.

Substanța ființei umane se constituie cu adevărat numai prin asumarea profundă și constantă a unui autentic sentiment, ceea ce dă, cum spuneam și altădată, forță și propulsie inteligenței. Fără sentiment, inteligența se mișcă în exerciții de ordin combinatoriu : ori, exercițiile combinatorii sînt prin excelență „epatante" și au totdeauna nevoie de asistență. Inteligența lipsită de sentiment intră în cercul vicios al epatării altora prin epatarea de sine.

Alexandru PALEOLOGU

jurnalul unui martor ocular

Despre ironie

Cînd Socrate a fost înștiințat de un evlavios discipol că un concetățean l-a înjurat, înțeleptul bărbat a răspuns :

— În lipsa mea, poate să mă și omoare.

Despre ironia lui Socrate s-au scris studii austere și competente, nu vrem să mai adăugăm și noi încă unul. Dar prin acest exemplu — apropiat ființei mele ca o experiență intimă — înțelegem mai ușor că ironia nu înseamnă deloc meschină vînătoare de greșeli, ci o superbă detașare. Ironia se naște din sentimentul libertății interioare, de aceea ea n-are nimic meschin, nu caută să lovească în libertatea celuilalt.

Pînă la urmă eu cred că ironia este tot una cu detașarea și cu această observație părăsim autoritatea culturii și intrăm în cîmpul experienței personale. Ce înseamnă detașarea filozofică de care adeseori se vorbește, prezentată uneori drept o mare calitate sau un păcat de neiertat ? Putem noi să privim în liniște la fapte care ne tulbură într-un fel sau altul existența ?

Ironia distruge misterele și vanitățile și ne demonstrează, că viața privită cu luciditate nu mai poate fi izvor de suferință. Chiar și triumfurile noastre le privim cu modestie.

De cînd am descoperit că sînt muritor nimeni n-a mai putut să mă jignească, nici să mă flateze. Natura — asigurîndu-mi moartea, mi-a adus suprema ofensă — atunci cum mă mai poate tulbura opacitatea unui confrate sau reaua credință a unei femei ? Gloria n-aduce și nemurirea fizică, așa că putem să privim ceva mai liniștiți eventuale aprecieri entuziaste. Ironia face instantaneu legătura dintre existența noastră și legile implacabile ale naturii, și din această relativitate se naște îndepărtarea de drame. Desigur, nici o plăcere nu e veșnică dar nici suferințele n-au privilegiul tinereții.

Spiritul mărginit e convins că plăcerile lui sînt cele mai violente, iar suferințele lui cele mai îngrozitoare din lume. De cîte ori n-am auzit cu toții această prostească și orgolioasă mărturisire : „Nimeni n-a suferit ca mine". El nu cunoaște suferințele lumii, dar e convins că durerea lui e de o forță unică.

Spiritul ironic leagă suferința lui de suferința lumii, și atunci capătă, în mod firesc o măsură exactă a lucrurilor De aceea, în ciuda aparențelor, ironia înseamnă comunicare, capacitatea de a trăi permanent în relație cu toți oamenii. Suferința duce la izolare, concentrat asupra dramelor tale nu mai ai puterea de a înțelege și pe ale altora. Ironia, așa cum am mai spus și înainte, dă tuturor lucrurilor măsura lor exactă, nu le lasă să se extindă dincolo de hotarele lor firești. O dramă în amor nu capătă amploarea unui cataclism cosmic. Fiecare lucru este ceea ce este — nici mai mult nici mai puțin. Acest lucru simplu, la mintea copiilor, e foarte dificil de realizat, spiritele mărginite sînt întotdeauna dispuse să schimbe măsura firească a lucrurilor să denatureze realitatea, să vadă în natură nu ceea ce există, ci ceea ce ar dori să existe. Sacra ironie ne ajută să nu trădăm niciodată realitatea.

Teodor MAZILU

Sburătoriști și nesburătoriști

Toată viața am suferit de frig, poate chiar din prima clipă a venirii mele pe lume. Toți venim pe lume goi pușcă și țipînd. De ce plecăm din lume atît de tăcuți și unii dintre noi atît de impopoțonați ? Prima senzație care mi-a rămas în amintire a fost aceea de frig. Pe vatră ardea cu flăcări mărunte o mînă de paie ude. Afară bătea vîntul. Fumul vînăt, uneori aproape negru, pornea să iasă afară pe coș însă nu izbutea, se întorcea îndărăt și umplea tinda Partea trupului cu care stăteam spre foc se încălzea, ba chiar se înfierbînta, însă cealaltă, izbită mereu de șuvoaiele de aer rece care se strecurau în tindă pe sub ușă, îngheța tun. A doua senzație de care nu m-am scuturat nici pînă acum a fost aceea de usturime a ochilor. Fumul focului de pe vatră mă îneca, îmi învăluia fața și mă orbea aproape. În toiul verii și în ceasul celor mai mari călduri ale amiezii, este destul ca să aud rostit cuvîntul frig pentru ca de îndată să mă simt pe jumătate înghețat și dinții să-nceapă să-mi clănțăne. Acestor două prime senzații ale mele trecerea timpului le a mai adăugat multe altele. Frigul începea totdeauna să mă cuprindă de la picioare — de la nămeții de zăpadă prin care alergam desculț ori de la bălțile toamnei bătute de ploaie și zloată în care nu ezitam să mă scald, pentru a mă căli. Iar ochii... Ochii mi se roșesc și acum și chiar mă ustură la simpla amintire a copilăriei. După ani și ani, amintindu-mi de toate acestea, am scris poezia **Amintiri, cele dintîi..**

Ce amari erau sînii mamei,
Ce amar laptele ce l-am supt !
Deasupra duzilor atîrna
Nor negru și greu, nor rupt.

Vîntul mi-arunca țărînă în ochi.
Ciini costelivi îmi dădeau tîrcoale.
Toți oamenii pe care-i vedeam
Umblau cu picioarele goale.

Focul avea aripi, dar nu zbura,
Îl lega de vatră cenușa.
Ziua și Noaptea intrau în casă
Chiar dacă nu le deschideam ușa.

Mi-era teamă de frig. Mă mușca.
Adînc îi simțea trupul meu colții,
Și-mi părea rău că soarele
Nu e priponit în creștetul bolții.

Uneori mi se făcea frig de frică. Alteori mă cuprindea frigul la auzirea unor cuvinte plăcute care-mi aduceau vestea împlinirii unor mai vechi visuri sau dorințe. Cred că din această din urmă cauză m-a năpădit frigul atunci cînd l-am auzit pe Eugen Lovinescu murmurînd numele doamnei Hortensia Papadat-Bengescu.

Pe atunci, prin toamna lui 1922, numele Hortensiei Papadat-Bengescu era puțin cunoscut. Cercurile literare luaseră cunoștință de el — datorită **Vieții Românești** de la Iași, și, se pare în primul rînd lui G. Topîrceanu — încă înainte de începutul războiului din 1916. Publicată cu stăruință de **Sburătorul** și susținută ferm de Eugen Lovinescu și de **sburătoriști,** literatura doamnei Hortensia Papadat-Bengescu era negată de mulți. Pentru mine nici numele nici cărțile doamnei Hortensia Papadat-Bengescu nu-mi erau necunoscute. Mai mult : eram unul din cititorii pasionați și admiratori statornici ai literaturii acestei doamne între două vîrste. Fotografiile ei publicate prin ziare, cînd îi apărea cîte o nouă lucrare, nu-mi spuneau mare lucru. Acum o vedeam întîia oară, și — de ce n-aș mărturisi-o ? — vederea ei mă uluia și mă amețea. Era toată îmbrăcată în catifele și mătăsuri care miroseau plăcut. Obrajii îi erau ușor îmbujorați de frigul de afară din care venise, și ochii verzi — verzi ca smaragdul ar spune cineva obișnuit cu smaragdele, verzi ca iarba crudă a cîmpurilor aș spune mai curînd eu.

Eugen Lovinescu ne-a arătat doamnei Bengescu : „Scriitori tineri ! Probabil cititorii și admiratorii prozei dumitale..." Doamna Hortensia Papadat-Bengescu ne-a privit cu bunăvoință o clipă, ba chiar s-a îndurat să ne arunce un scurt suris, după care s-a întors spre gazdă : „Am mai scris un capitol..." „A... Să-l vedem... Să-l vedem..." Am înțeles că eram de prisos. Lovinescu ne-a condus pînă la ușă și ne-a întins mîna : „Dacă vreți, mai puteți trece pe la mine Primesc în fiecare după masă între patru și șapte, iar ședințele cenaclului au loc duminica după amiază". Așteptam să ne întindă mîna și doamna Hortensia Papadat-Bengescu Romancieră, care între timp ne examinase cu necruțare, ne-a răspuns numai printr-o ușoară înclinare a capului. Destul și prea destul pentru noi.

Am pogorît scările vinete și tocite aproape împleticindu-mă. Se făcuse seară și peste întregul oraș se lăsase întunericul. Pe strada Cîmpineanu, puțin luminată și cu trotuarele sparte, am luat-o spre Calea Victoriei. Ploaia amestecată cu zăpadă ne înfășura din toate părțile și picioarele ni se udaseră pînă mai sus de glezne. Am intrat cu Constantin Goran într-o cafenea (pe atunci erau multe) și am cerut ceai cu pîine prăjită și cu unt. „Na-ți dori și cîte o bucățică de friptură rece ?" „Nu, mulțumim". Am schimbat între noi impresiile cu care plecasem din casa lui Eugen Lovinescu și, bineînțeles, am luat hotărîrea să-l mai vizităm din cînd în cînd. „Mai cunoaștem scriitori. Mai auzim și noi ce se discută și cum se discută. Ne mai șlefuim..." „Dar ce nevoie avem noi de șlefuială ? Talentul ne ajunge". „Tocmai aici e vorba : talentul nu ne ajunge. Numai cu talentul n-o să putem răzbi. Trebuie să învățăm cum să vorbim și cum să ne purtăm în lume".

Am discutat îndelung cu prietenul meu pe această temă, făcînd, nu o dată, haz și, firește, nu am căzut la înțelegere. Existau și pe atunci, cum există, din nefericire și astăzi, scriitori care cred că talentul scuză totul. Am învățat de la înaintași că talentul obligă, că talentul cu cît e mai strălucit cu atît obligă la mai mult.

Viață și poezie ! Viață și proză !...

După ce ne-am sorbit cețile de ceai și am rontăit îndelung felioarele de pîine prăjită și ne-am mai și încălzit, am aprins cîte o țigară. „Să mai înghită și alții fumul țigărilor noastre !".

Prin fumul acru și des, care umplea cafeneaua pînă la tavan, am văzut înaintînd spre o masă fără clienți din spatele nostru, un domn tînăr încă, cu obrazul cam ascuțit și cu ochii neobișnuit de vioi jucîndu-i în cap. Înaintea lui mergea, cu pas mîndru, o fetișcană mărunțică, puțintică la trup, cu obrazul plin de pistrui. Am salutat-o. Fetișcana mi-a răspuns. O dată cu ea, mi-a răspuns și bărbatul care o însoțea. S-au așezat, strîngîndu-se unul în altul ca doi îndrăgostiți la masa aceea din spatele meu. Mai departe n-am mai întors capul către ei. Întinzînd gîtul spre mine și vorbind în șoaptă, Constantin Goran m-a întrebat : „Tu știi ? Cine-o fi mărunțica asta care-a venit cu Felix Aderca și pe care tu ai salutat-o ?" Prietenul meu îl cunoștea din vedere pe Aderca, iar eu o cunoșteam pe **mărunțica,** pe Sanda Movilă, poeta care, nu peste multe săptămîni, avea să-i devină lui Aderca soție. F. Aderca și Sanda Movilă publicau la **Sburătorul** și frecventau amîndoi, cum aveam s-o aflu repede, cenaclul lui E. Lovinescu. Viață și poezie, dar mai ales viață Zăceam cu Constantin Goran într-o cafenea de pe Calea Victoriei, fumam și discutam, — discutam despre viitorul nostru și al altora, despre poezia noastră și a altora. De unde era să știu atunci că voi asista la incinerarea lui Aderca și că voi scrie un trist articol despre moartea Sandei Movilă ? Frumoasa și nobila cucoană Hortensia Papadat-Bengescu, pe care de peste cincizeci de ani o consider unul din marii prozatori ai lumii, a murit în anii tulburi de după 23 August. Am văzut-o de cîteva ori în acei ani și ar fi fost mai bine dacă nu aș fi văzut-o. Peste imaginea păstrată în amintirea mea din toamna anului 1922, s-au suprapus alte imagini una mai puțin încîntătoare decît alta.

Viață și poezie ! Sînt întîmplări în viață lipsite de orice poezie. Aderca a lăsat în urma lui cărți încă nevalorificate, Sanda Movilă de asemeni, iar Hortensia Papadat-Bengescu așteaptă (dacă un mort mai poate aștepta) să i se facă dreptate, — adică să

Viață, Poezie, Proză

fie tipărită, retipărită, tradusă în alte graiuri.

În cenaclul lui Eugen Lovinescu l-am cunoscut pe Ilarie Voronca și Camil Baltazar, pe I. Valerian și Ticu Arhip, pe G. Brăescu și I. C. Visarion și pe mulți alții, pe foarte mulți alții. Cei mai mulți scriitori pe care i-am cunoscut în casa lui Eugen Lovinescu au murit. — au murit ca oameni iar unii dintre ei au murit și ca scriitori. Cine își mai aduce astăzi aminte de Alice Soare, de Alexandrina Scurtu, de Andrei Velea, poete și poeți pe care **Sburătorul** i-a încurajat, i-a promovat, a încercat să-i așeze în primul rînd al literaților epocii ?

Cred că nu aș fi drept dacă, vorbind aici atît de pe larg despre **Sburătorul** și despre sburătoriști nu aș înfățișa, fie și pe scurt, cenaclul de mai puțin răsunet, al lui Mihail Dragomirescu. Ședințele acestui cenaclu, la care participau scriitori cunoscuți ca Mihail Sorbul și George Talaz, erau frecventate în primul rînd de scriitori tineri care erau și studenți și aveau loc în casa din apropierea parcului Carol a profesorului. Se ținea cu regularitate simbătă seara, începea pe la ora opt și de cele mai multe ori luau sfîrșit după miezul nopții, iar uneori chiar către ziuă.

Mihail Dragomirescu avea o îndelungată experiență în relațiile cu scriitorii, le cunoștea nu numai lucrările, le cunoștea și buzunarele prin care, de cele mai multe ori, sufla vîntul. Sînt în măsură să adaug că în ochii multora dintre cei ce veneau la cenaclu să-și citească ultimele poezii țipa foamea. Om cu suflet bun — atît de bun că uneori părea ridicol — și înțelegător, profesorul Mihail Dragomirescu în fiecare simbătă seara își aștepta oaspeții în antreu, îi ajuta să se desbrace și să-și pună paltoanele sau pardesiile în cuier și-i poftea în salon. Casa lui Mihail Dragomirescu era așezată pe o coastă de deal și avea în jur pomi fructiferi și chiar cîțiva butași de viță. Se asemuia cu o casă țărănească înstărită pe care o bateau toate vînturile, toate ploile, și, iarna toate viscolele Înghițea, cred, cîteva vagoane de lemne pe iarnă. Cu toate acestea nu ajungea niciodată să fie suficient de încălzită. Nu era nici prea luminoasă. Ducîndu-mă într-o zi înainte de prînz pe la profesor, să-mi treacă o notă în Carnetul de student, l-am găsit la masa de lucru. Stătea aplecat peste masă și scria de zor la romanul **Copilul cu degete de aur.** Avea mijlocul și picioarele înfășurate într-o pătură groasă, cazonă și lampa aprinsă Mihail Dragomirescu era însuflețit, la bătrînețe, de dorința de a lăsa în urma lui un mare roman de epocă. Nu știu dacă a isprăvit sau nu acest roman. Îmi amintesc însă că o parte din el, și anume cea cuprinzînd anul răscoalelor țărănești din 1907, a fost publicată la editura **Cartea românească** și n-a stîrnit decît un slab interes.

Ședința cenaclului duminical al **Sburătorului** se începea, cum era și firesc, cu lectura materialului mai greu de digerat, cu proza sau cu piesa de teatru, dacă pe ordinea de zi stabilită de gazdă, era înscrisă o asemenea lectură după care urmau discuții, lecturi de poezie etc. La Mihail Dragomirescu seara se începea cu o gustare. Frumoasa și eleganta doamnă Laura avea pregătit un bufet : friptură rece, brînză, pîine și în final, cîte un pahar mare de ceai fierbinte. „Cine mai dorește un ceai ? Poftiți, serviți-vă !" Unii se serveau de trei-patru ori. Gazdele erau îngăduitoare, ba chiar bucuroase. Se strîngeau vasele, se strîngea

fața de masă, se strîngeau șervețelele. „Acum, că ne simțim cu toții mai bine, putem începe lectura. Cine sparge ghiața ?" Ghiața o spărgea totdeauna un scriitor mai în vîrstă care îl cunoștea pe profesor din tinerețe, vreunul din numeroșii asistenți ai profesorului sau chiar cîte un poet îndrăznet care nu-și isprăvise încă studiile universitare. Dintre cei în vîrstă nu-i voi uita pe Carol Ardeleanu — autor, mai tîrziu, al interesantului roman social **Diplomatul, tăbăcarul și actrița.** — pe Corneliu Moldovanu fost ani și ani director al Teatrului Național și președinte al vechei noastre **Societăți a Scriitorilor** și pe bărbatul frumos, cu lungă mustață de palicar, extrem de violent în discuții, care a fost Alexandru Teodor Stamatiad, poet setos de notorietate, de glorie, de celebritate, cum puțin am văzut de-a lungul acestei jumătăți de zbuciumat secol.

Alexandru Teodor Stamatiad era profesor tocmai la Arad Cel puțin de două ori pe lună lua trenul și venea la București pentru a participa simbătă seara la cenaclul lui Mihail Dragomirescu iar duminică după-amiaza la **Sburătorul.** Într-o seară, după ce ieșisem de la cenaclul **Sburătorului** nu știu cum s-a făcut că ne-am pomenit numai noi doi în fața vitrinei dinspre bulevard a librăriei Alcalay. Alexandru Teodor Stamatiad s-a oprit, s-a apropiat de vitrină și m-a chemat : „Tinere, vino să-ți arăt ceva". M-am dus lîngă el. A ridicat bastonul și mi-a arătat vitrina : „Vezi vitrina ?" „Da, o văd" „Și în vitrină ce vezi ?" „Cărți, ce să văd" „Bine, bine, cărți dar..." „Văd, printre altele și cartea dumitale **Pe drumul Damascului".** „Ai citit-o ?" „Da. Am văzut-o la Gala Galaction și l-am rugat să mi-o împrumute". „Și ți-a împrumutat-o ?" „Da, mi-a împrumutat-o, am citit-o și i-am dus-o îndărăt". „Să te cred ?" „Dacă vrei..." „Spune-mi măcar o strofă". Îmi rămăseseră în memorie cîteva strofe. I le-am spus. Emotionat, poetul m-a îmbrățișat îndelung. „Să treci mîine pe aici, să intri în librărie și să-l cauți pe domnul Iulius. O să-ți las la el un volum cu dedicație" Acum cîțiva ani l-am văzut în redacția **Gazetei literare.** Mi-a adus o poezie pe care am publicat-o.

Carol Ardeleanu era socotit ca unul dintre cei mai modești prozatori. Om blînd, căpătase pe la un minister oarecare o mică funcție. Părăsea în fiecare zi biroul și se repezea pentru un ceas-două la cafenea după taclale. Mare ne-a fost surpriza și totodată bucuria la apariția **Diplomatului.** Romanul era bun și dovedea că nenea Carol nu era un fitecine.

Cu Corneliu Moldovanu lucrurile stăteau altfel. Poet remarcabil înainte de primul război făcea parte din grupul de scriitori care crescuseră sub aripa călduroasă a lui Mihail Dragomirescu. Se bucura de prețuirea cititorilor și a criticilor, revistele îl publicau la loc de frunte și îl lăudau. După cel de-al doilea război mondial, cînd societatea românească era supusă unor mari frămîntări și prefaceri, pe neașteptate, Corneliu Moldovanu a publicat un roman, **Purgatoriul,** care, pe atunci era de cea mai strictă actualitate. După aceea, pînă la sfîrșitul zilelor sale, n-a mai publicat nici un rînd. De ce ? Nu știu. Ceea ce știu este că în lumea literelor au loc, din cînd în cînd și asemenea ciudățenii.

Dintre toți cei ce ne aflam acolo, în casa de la răscrucea vînturilor a lui Mihail Dragomirescu, în timpul lecturilor, amfitrionul era cel mai atent. Asculta totul cu urechile ciulite să nu-i scape un singur cuvînt, o singură nuanță. Judeca opera literară la rece, științific, și propunea, aproape totdeauna, îmbunătățiri. În întreaga lui ființă și comportare nu avea nimic vrednic de luat în rîs. Și totuși unii oameni.

În pauzele dintre lecturi și discuții Mihail Dragomirescu își examina indeaproape oaspeții și impresiile pe care și le făcea erau totdeauna juste.

Discuțiile se încheiau la miezul nopții iar uneori mult după miezul nopții

La plecare profesorul ne conducea pînă în prag. Multora le lăsa în palmă o hîrtie sau mai multe hîrtii de cîte o sută. Mihail Sorbul mi-a mărturisit odată că pe cînd era tînăr și-l chema încă Mihail Smolski scria piesa lui de debut. **Săracul popă.** Mihail Dragomirescu urmărea îndeaproape munca scriitorului, îl poftea la masă, îl punea să-i citească scenele scrise și, la plecare, nu uita niciodată să-i strecoare în palmă o piesă de argint de cinci lei. Aceasta se întîmpla cu mult înainte de primul război mondial Pe cînd mă aflam încă la Roșiorii de Vede, Mihail Sorbul (pe atunci autor dramatic foarte la modă) a editat pentru scurt timp o revistă săptămînală **Săgetătorul.** După lectura cîtorva numere am înțeles că Sorbul dădea o luptă de presă pentru a capăta direcția Teatrului Național N-a izbutit și **Săgetătorul** și-a încetat apariția, dar înainte de a sucomba **Săgetătorul** a deschis un concurs de sonete. Am scris și eu un sonet și l-am trimis redacției. Peste cîteva săptămîni sonetele s-au publicat fără semnăturile autorilor Cititorii scriau redacției ce anume sonete le-au plăcut și votau pentru ele S-a publicat și sonetul meu și am cîștigat, cred, premiul doi. Poșta mi-a adus drept recompensă șapte sute lei A fost un concurs cinstit la care am cîștigat pe drept Mai tîrziu, după mulți ani, cînd am devenit director al Teatrului Național (post la care nu mă gîndisem și pe care nu-l rîvnisem niciodată) i-am jucat lui Mihail Sorbul cele două piese cu care, în anii de după primul război mondial, făcuse mari succese **Dezertorul** și **Patina roșie.** Spectacolele erau bine puse în scenă și aveau distribuții strălucite însă piesele, ca și autorul lor, îmbătrîniseră Publicul aștepta altceva de la Mihail Sorbul.

zaharia stancu: memorii

O confesiune năzdrăvană

Pot face prinsoare că nu s-a mai scris carte în care autorul să sară cu atîta strășnică dezinvoltură peste toate brazdele, haturile, răzoarele, hotarele dintre genuri, specii și alte proprietăți și loturi literare, cum o face Radu Cosașu în al său August pe un bloc de gheață.

Încalcă, desfide, derutează. Amestecă cărțile de joc, cu nonșalanță, de crezi că va lăsa să-și spună cuvîntul sorții, întîmplarea. Te înșeli, e un prestidigitator calculat. Montajele lui de imagini, colajele lui de secvențe, din viața lumii, a lui, a mea, a ta, această aparent inspăimîntătoare harababură de tăieturi din presa mondială, este, zic poeții, un poem, de mare densitate lirică. E teatru, ar zice dramaturgii, spectacol, în desfășurare epică și nu-i lipsesc nici amarele songuri, cum ne-a învățat bunul nostru Brecht.

Nu sînteți perspicace, observă memorialistul. E un jurnal intim înfășurat pudic în gazete cotidiene. E confesiunea, nu chiar integrală, dar aproape, a unui copil al secolului nostru. Materialul faptic, accidentele tragice, întîmplările bufe, peripețiile stupide, reale și cotidiene, notate cu patimă de Radu Cosașu, sînt metafore, ba chiar metafore etajate, într-un sistem de bolgii, de pilnie răsturnată, al unui univers intim și universal, concret și simbolic, de tipul structural al unei moderne comedii dantești.

Eseiștii recunosc în August, *eseul August Prostu recunoaște în August bufonul care-și ascunde lacrima sub grimasă.*

Arhivarii prețuiesc documentul. Sentimentalii — umorul.

O carte ca asta sper că face deliciile prietenului meu, subtil și profund dascăl de teorie literară, care se ocupă de Literatura de Frontieră.

Sîntem la o intersecție. Sus, pe un pisc romantic dezgolit, un eu, un tu, bătut de uraganele informaționale și de rarele zefiruri al acestei lumi ce și-a ieșit din țîțîni.

Jos, în subsolurile psihice subliminare unde bîntuie stafiile, coșmarurile, obsesiile, cîteva rețete de : Extraveral, Bergonal, Hematodin etc. de la caz la caz.

Cartea, mic monstru, scăpat din tiparele comune, are farmec, vervă, ritm interior drăcesc, disperare și speranță, scepticism și încredere în extraordinarele posibilități ale neamului prometeic.

Cunosc umaniști prin sistem și profesie. Îi miros de la o poștă. Respiră un aer de morgă antiseptică.

Nu sînt critic literar dar simțul olfactiv îl am dezvoltat.

Un August pe un bloc de gheață *respiră, transpiră prin toți porii, celălalt umanism, cel de care poți să bolești, să ieși, în mod inutil Diazepam sau Bergonal, să mori, să învii — prin alte leacuri — să fii viu, viu, viu, atît de viu, încît vitalitatea ta etică să-l zguduie pe cel mai amorțit și somnolent cititor, să-l scoată din cea mai confortabilă torpoare, construită cu eforturi pe cont propriu și în proprietate personală.* Augustul *lui Radu Cosașu e unul din cele mai discrete și indiscrete, de pudice și de patetice apeluri pe care le-am citit, adresate umanității, pentru salvarea din naufragiu a inestimabilelor ei valori, a patrimoniului ei obștesc și individual.*

Dacă n-aș fi, la rîndu-mi, atît de structural umanistă ci ceva mai modern structuralistă, m-aș opri, măcar un moment, la niște interesante procedee tehnic-stilistice, la niște particule-conjuncții, cu tîlc și cu efect, prin care Radu Cosașu își incopciază secvențele cine-verite-ului literar. Am dat la începuturi de Secvențe de cîte un oricum *și de cîte un* totuși *mai percutante, mai obsedante decît o rimă rară cu ecou prelung.*

Maria BANUȘ

TEATRU

Despre natură

„Căci, din ceea ce este, cel mai mult este doar gîndul" (Parmenide)

De ce foarte multe lucrări ale filozofilor antici vorbeau despre *natură* ? Xenofan, Parmenide, Empedocle chiar își intitulează poemele : „Despre natură". Scrise în hexametri, aceste idei adînci par un dar, o secreție a hexametrilor. Dintre toate lucrurile înconjurătoare, pe cei vechi i-a interesat cel mai mult natura înconjurătoare. Munții, apele, stelele, odată intrate în cerul minții lor, s-au abstractizat. Cînd vorbesc de stele, ei se gîndesc la un fel de esență de stele, ajung, din aproape în aproape, la problema luminii, a propagării ei, astfel încît natura, pînă la urmă, devine o natură a lucrurilor, cum vom vedea mai tîrziu la Lucrețiu.

Empedocle reduce totul la patru elemente — pămîntul, focul ,aerul, apa, spițe ale unei roți universale, care s-ar învîrti veșnic, împinsă de două forțe inamice : dragostea și ura.

„Dublă-i nașterea ființei vremelnice, dublă pieirea".

Acest vers poate fi comentat la nesfîrșit. Ca și acesta :

„Toate-s egale între ele și toate-s de-aceeași vechime".

S-au vînturat multe idei filozofice și pe atunci : cei trei (Eschyl, Sofocle, Euripide) le-au ascultat, de unele au ținut seama, de altele ba. În primul rînd, ei și-au propus să se ferească de abstracțiuni. Ceea ce la Aristotel, de pildă, va deveni o lungă poveste „despre virtute", la cei trei n-a fost decît o scurtă tragedie despre niște războinici, care prădă și își împart femeile (vezi *Troienele*), despre un rege, care nu dă voie să se îngroape morții (vezi *Antigona*) ș.a.m.d. Cum s-ar zice, s-au ținut de litera legii nescrise, care le cerea poeților talent în primul rînd și numai după aceea toate celelalte.

Cu marii filozofi se înrudesc prin aceea că au încercat să se ocupe și ei de natură, pe care au strămutat-o, în oameni. Care e natura lucrurilor umane ? Fiecare piesă e un răspuns. Și dacă le citim, pe fiecare în parte, cu atenție, avem toate șansele să-l aflăm.

Ne-am referit, cu altă ocazie, la opinia lui Camus despre tragedie, asupra căreia nu mai revenim. Încercăm însă să extragem semnificația filozofică a încleștării dintre oameni și zei. Destinul implacabil și omul *implacabil*, ciocnindu-se, dau scîntei care, dacă ar fi furate de un Prometeu mai nou, ar putea incendia la rîndul lor cerul, spre răzbunare. Omul e bun, cerul e nebun, vrea să spună Eschyl în *Prometeu*. Omul e bun, lumea nu e în toate mințile, spune Sofocle. Lumea e așa cum e, omul e așa cum e, completează Euripide. Una peste alta, viața e frumoasă.

Iată foarte pe scurt „concepția" autorilor de tragedii. Trăind într-o Atenă care, să ne fie iertat, nu era Sparta, ei s-au putut deda în liniște la o activitate cu mintea, pe care n-a mai întrecut-o după aceea nimeni. Au avut la îndemînă un Pantheon de zei, pe care și i-au însușit creator. „Asta mi-e zeul", o fi zis Eschyl, punînd mîna pe vreo cincisprezece, lacom. Le-au stat sub ochi și niște personaje mitologice, o încîlceală de fapte, iște, iște în dreapta și-n stînga, un balamuc de întîmplări. Să zicem că toate acestea pluteau pe mare și sarcina lor n-a fost decît să facă pe edecarii și să tragă targa pe uscat. „Asta mi-e lumea", ar fi putut spune Sofocle, spălîndu-se pe mîini de nisip și de scoici.

Faptul că erau jucați la timp, că era o cerere mare de tragedii, dădea creației lor un anumit ritm (unic), și fenomenul de prelucrare a zeilor și a evenimentelor a putut fi organizat pe bandă rulantă. De aceea, într-un timp relativ scurt, Pantheon, mitologie, războaie au fost stoarse ca niște bureți, întoarse pe dos ca niște mînuși și cercetate în fiecare deget.

Alte tragedii, mai mari, n-or să se mai nască sub soarele Greciei (decît la propriu.) Era nevoie doar de un Aristofan, care să le pună moț și să ne despărțim de ele rîzînd.

Marin SORESCU

ARTE

QUINTO MARTINI : „MAMA"

revista străină

● IUNOST (nr. 9, sept. a.c.). În pag. 82—86, un interesant interviu acordat revistei de cunoscuta balerină Maia Plisețkaia. Întrebată, printre altele, de ce a afirmat că i-ar place să danseze în balete compuse după operele lui Gogol, Maia Plisețkaia răspunde : „La Gogol mă atrage romantismul și fantasticul. Tot ceea ce a scris el poate fi dansat. Ce figuri admirabile găsim în **Căsătoria ?** Dar în nuvela **Nasul ?** Dar în **Mantaua ?** Acesta e un balet de-a dreptul genial pentru bărbați".

● LA POLOGNE (sept. a.c.). Primul volum de opere complete aparținînd lui Copernic a apărut recent în Editura Academiei poloneze de științe. El conține reproducerea în culori a autografului **De revolutionibus,** o introducere bibliografică semnată de Jerzy Zathey precum și un cuvînt înainte al editorilor. Atît bibliografia cît și cuvîntul introductiv sînt editate în limbile latină, poloneză și engleză, ansamblul fiind considerat ca o ediție comentată în trei limbi a scrierilor marelui astronom. Manuscrisul **De revolutionibus,** comportînd un total de 21 caiete compuse din 213 foi scrise pe ambele fețe, a intrat definitiv în posesia bibliotecii din Cracovia abia în anul 1956. Cît privește munca de tipărire, ea a durat doi ani și a pus specialiștilor numeroase probleme.

● LES NOUVELLES LITTERAIRES (24 sept. a.c.). Peste cîteva săptămîni Pablo Picasso împlinește nouăzeci de ani. Cu acest prilej, ed. Skira va publica un amplu studiu, **Metamorphoses de Picasso,** consacrat pictorului de Jean Leymarie. O altă prestigioasă carte de artă, **Picasso Laureatus,** poartă semnăturile lui José Bergamin (prieten al pictorului) și Klaus Gallwitz, directorul muzeului din Baden-Baden. Cartea va apare în Bibliotheques des Arts și va fi ilustrată cu 88 reproduceri în culori și 302 în alb-negru.

● LA QUINZAINE LITTERAIRE (16—30 sept. a.c.). Editura Flammarion a început publicarea operelor complete ale lui Michelet. Prevăzută în douăzeci de volume, noua ediție va apare pe parcursul a zece ani și va cuprinde un important număr de inedite. În deschiderea primului volum Paul Viallaneix, îngrijitorul ediției, semnează studiul intitulat **La Voie royale. Essai sur l'idée de peuple dans l'oeuvre de Michelet.**

● A apărut primul număr al revistei trimestriale **Libre** editată la Paris în limba spaniolă și difuzată de ed. Seuil. Revista, care reunește în comitetul său de redacție unele din cele mai mari nume ale literaturii hispano-americane, își propune să fie o tribună de luptă pentru emanciparea popoarelor hispanice și „să desfășoare o activitate revoluționară la toate nivelele fundamental accesibile cuvîntului". În sumarul primului număr : texte inedite sau mai puțin cunoscute de Ernesto „Che" Guevara, un fragment din cartea **Garcia Marquez** de Vargas Llosa, șase texte scurte de Luis Goytisolo, o nuvelă inedită de Julio Cortazar, fragmente din romanul inedit **Nowhere** de Carlos Fuentes.

● L'EXPRESS (27 sept. — 3 oct. a.c.). După treizeci și patru de ani de apariție neîntreruptă, unul din cele mai mari magazine ilustrate americane, **Look,** își încetează (începînd cu 19 octombrie) apariția. Motivul principal : dificultățile financiare din ultimii ani agravate, printre altele, și de concurența televiziunii. Mai rămîne deci **Life,** celălalt mare magazin, căruia ziarul **Times,** prin beneficiile lui, îi asigură pentru moment supraviețuirea.

● „Cafe-theatre", „cannabis", „conjuncturel", „design", „discount", „fedayin", „Gourou", „location-vente", „training", „underground", sînt numai cîteva din cuvintele noi ce vor intra în **Le Petit Larousse** din 1972. În total, 147 de termeni și nume proprii și 77 expresii. Printre numele proprii se numără Allende, Heath, Pinter, Sadat, Guevara, Jack Kerouac, Eugen Ionescu, Jean-Louis Barault și Pere Ubu vor fi prezentați și în efigie. În schimb, Callas va apare numai ca „reședință a unui canton din Var..."

● LE MONDE (1 oct. a.c.). În Palatul Sporturilor din Bruxelles, Baletul Secolului XX a prezentat în premieră spectacolul „Nijinski, clownul lui Dumnezeu", o compoziție originală de Pierre Henry, care înglobează fragmente din **Simfonia patetică** de C[illegible]ski precum și texte extrase din Jurnalul lui Nijinski (în lectura cunoscutului actor Laurent Terzieff). Coregrafia aparține lui Maurice Bejar.

u. v. z.

Eminescu sculptat de Anghel

A vorbi despre Poet, cum spunea un mare minuitor al metaforei, înseamnă să strigi într-o peșteră. Dar a vorbi prin intermediul materiei însăși, căutîndu-i ființa, oprindu-i-o brusc și pentru totdeauna în primordia staticului suveran ? Poate a dezghioca oaza și centrul de greutate din piramida unui munte de marmură. Din infinita reverberație stîrnită de cuvînt, oarba de daltă necalcinată de fulgere pipăie forma, auzul ei este înlăuntrul desăvîrșit. Ieșire la lumină, înaintea oricărei convertiri la semn, de auguste surzenii beethoveniene.

Pe fundalul de ceață, fantasmă și amintire eladică, implintat în neutralitatea toamnei, monumentul lui Eminescu, sculptat de Anghel, este, în primul rînd expresia, fructul întîlnirii a două mari personalități, atît de deosebite, de îndepărtate una de alta și totuși cît de congenere în intensitatea cu care s-au dăruit artei. Extremele, contopite, se pun mai bine în evidență. Profunzimi nebănuite ies la iveală. Eminescu era, structural, un nordic, viziunea lui se conservă în ghețuri imemoriale. În opera lui Anghel, în descărnările lui pînă la spirit, un ultim val al vinturilor sudice își vădește lucrarea. Să nu excludem însă nici partea de vis, de dorință, suspensie niciodată cristalizată, rană divină a jumătății pierdute. Eminescu imagina tei la marginea unor mări calde. Anghel disimula, prinț al pudorii, neguroase torturări lăuntrice, atras magnetic de profunzimea lor. Complinirea amestecă, mărindu-le, zonele de neatins. Și astfel se năzare sclipind, în inima mantiei negre, fratern, înțelegător, reflexul zăcutei purpuri bizantine.

Un monument Eminescu presupunea rezolvarea cîtorva idei de prim ordin. În primul rînd, ce chip anume trebuia interpretat, conform virstei și raportării lui semnificative la operă. În al doilea rînd, odată stabilită orientarea de principiu, satisfacerea strict artistică, în plan sculptural, a dezideratului care stă la baza oricărui monument, și-anume, putința de a ne satisface estetic pe deplin din orice unghi l-am privi. Să analizăm mai îndeaproape. Nu există român în concepția căruia Eminescu să arate altfel decît un zeu tînăr și frumos. Ne-am obișnuit să-i suprapunem figura cu propriul său erou din lunga poemă „Luceafărul". La această tendință generală, absolut firească, poeții, mai ales nu aderă din motive, trebuie spus, la fel de normale. Eu însumi doream o sculptură a poetului din anii săi tîrzii, cu obrazul buhăit și pleata rărită, mîncată de revărsarea și arderea frunții bulbuite, cu ochii pierduți în altă lume. Deci desacralizarea unei legende. Și nu mă îndoiesc, portretul acesta, mult mai real dintr-un anume punct de vedere, va apare în timp. Momentul lui însă persistă a fi prematur. Anghel a mers la suprafața tradiției, îmbogățind-o însă în adîncime și de sensurile dorite pe care le aminteam, adevărat, sugerate prin mijlocirea altor elemente, dar nu mai puțin puternice și relevante. Eminescu din monumentul său are acea față cunoscută din multe fotografii, retușate poate, din tinerețe, din adolescență mai bine zis. Candoarea acestui chip respiră cu ochii închiși minunea unei „călăriri în zori". Tragismul pare să i se refuze, impropriu, mască de împrumut. Shakespeare nu greșea, în legătură cu sîngeroasa poveste a celor doi mari îndrăgostiți copii, gîndind-o drept comedie. Revenind la Anghel, prima senzație, înșelătoare, este imediat infirmată. Capul suav de efeb, înmugurit de elan, se frînge, țintuit la pămînt de plumburile, de nodurile celor două labe de picior, desculțe, mari și grele, zgîrcite, îndurerate. Între avîntul inițial, sublim, și crucificarea parțială, de la temelii, gestul mîinii drepte, al scrisului și al binecuvîntării, absolvă, ține contrariile în echilibru, le-mpreună pe verticala subțiată. Gestul ascezei pure, puțin alunecat, iradiază, din dreptul miezului vital, numai inafară, copleșind întregul. Nediferențierea din umbră, posibilitate a întrupării duale, ciclu deschis, și reintors la sine, transcende o persoană și pune în valoare un principiu. Văzută din spate, foarte de-aproape datorită spațiului limitat, statuia nu e mai puțin interesantă. Anghel pare să ignore, la o privire grăbită, amintitul specific al oricărui monument. Amploarea și intuiția gîndului său se dezvăluie mai greu. Spatele nu-i decît mantia largă pînă-n pămînt, în stînga îvindu-se mîna, sus ceafa, retezate de la-ncheietură și gît. Nu știu cum te cuprinde amețeala, dar ea te cuprinde fizic, ferm. Liniile de fugă se surpă spre un înainte bănuit prăpăstios, statuia se poticnește, aplecată de greutatea și negura durei hlamide, capul rămîne în urma vertebrelor, din desmembrarea organică aproape auzită. mîna stîngă scoate tentacule fragile, căutînd un punct de sprijin, ușor închisă, mai mult resemnată decît stăruitoare, pe vina unui gol de aer. Timpul care „creștea" în urma poetului si-l „întuneca" este cuprins în întregime în negativul tragic al statuii lui Anghel. Dacă am putea s-o rotim, cu infinită precauție sub stelele acestei toamne, într-un cer izbit de primul îngheț, potrivit la cifru, s-ar auzi ecoul primului vers din „Oda" metrului antic. Uimită și infinită înțelegere atît de bine înțelese și de Anghel. acest El Greco tîrziu al sculpturii, poet din naștere și modelator în lut prin accident de geniu.

Grigore HAGIU

ARTE

MUZICA

Popas în fața televizorului

De ce se găsesc, în definitiv, unii plicticoși care să pledeze din cînd în cînd pentru includerea muzicii simfonice, de cameră sau de operă în programele televiziunii, cînd e limpede că muzica ușoară de pildă delectează oricînd un număr mult mai mare de telespectatori ? Și, la urma urmelor, nu există și radio ? Fac parte, spre necazul meu și poate și al cititorului, dintre acești plicticoși și am să-mi expun aici motivele. Nu invoc circumstanțe atenuante : uit deocamdată că fac parte dintr-o anumită categorie de compozitori și încerc să **nu** transform articolul de față într-o pledoarie **pro domo.**

Muzica ușoară este, indiscutabil, fermecătoare uneori antrenantă, alteori mingîietoare ca un balsam, totdeauna — cînd e bună — directă și eficientă. Ea este **prezentul** nostru, desfășurîndu-se pe planul imediatului pe care-l cuprinde și-l oferă cu cele mai ingenioase dar totodată cele mai simple cu putință mijloace. Ea nu se demodează pentru că ar fi lipsită de frumusețe, ci pentru că prezentul nostru devine fără încetare trecut, pentru că trăim mereu (și avem nevoie să trăim mereu) alt prezent. Muzica cealaltă, cea serioasă — italienii îi spun „musica seria", iar germanii „Ernste Musik" — este **trecutul, prezentul** și **viitorul** nostru. Adică permanența noastră. Ea întruchipează memoria și aspirațiile noastre, ea se inscrie într-un arc de timp care depășește existența individuală și oferă omului oglinda problematicei lui perene. Muzica ușoară ne dă sentimentul frumuseții clipei ; cealaltă, sentimentul duratei și încrederea în trăinicia faptelor omenești. Avem nevoie și de una și de cealaltă. „Eroica" răsună în toată lumea de peste un veac și jumătate ; la fel de modernă acum cîteva zeci de ani ca și în cîteva zeci de ani de-aci înainte. Cea mai de succes melodie de muzică ușoară din anul acesta, în schimb, nu va mai putea fi oferită într-o formă identică ascultătorilor peste doi sau trei ani. Ea se va fi înscris iremediabil în trecut. Uneori, e adevărat, piese deosebit de inspirate sînt reluate, dar în orchestrații diferite, aduse la zi, și foarte adeseori cu ritmică și armonie schimbată, modernizată. Exact în aceeași formă se dovedește quasi-imposibil.

Dacă acest cel mai puternic mijloc de in-formare care este la ora actuală televiziunea are a fi oglinda veridică a preocupărilor omului, ea nu se poate limita pe plan muzical la reflectarea unui prezent mereu inghițit de trecut, ci trebuie să dea seama și de permanențele noastre. Ea nu se poate mulțumi doar să ne creeze o **ambianță** — oricît de plăcută, sau chiar fascinantă — ci are datoria educativă de înaltă răspundere de a contribui la formarea memoriei afective și a fanteziei oamenilor, așa cum se petrece în toate celelalte domenii de activitate culturală (să ne gîndim o clipă la sectorul editorial sau la cel teatral !).

Cu o singură și legitimă cerință : să ne ofere aur curat, utilizîndu-și la maximum limbajul ei specific, cel al imaginii, fără a neglija deloc calitatea sonoră. Nu — cum se întîmplă cîteodată — acele șterse înregistrări de muzică de cameră, cu formații neconvinse și neconvingătoare, cîntînd plictisit și înfundat într-un studio cu decorație dubioasă, nu emisiuni de muzică simfonică unde cînd jubilează trompeta se filmează fagotul, iar cînd răsună un coral de alămuri vedem muncind violonceliști încruntați. Și, mai ales, nu acele scene de operă false artisticește, unde totul pare într-adins făcut spre a dezlănțui veselia telespectatorului cu umor. Machiajul e vizibil, gesturile „ca la teatru", celor mai stridente acute din banda sonoră le corespunde delicate și grațioase mișcări faciale ale sopranei care se pune „în valoare", iar logica alternării planurilor prime cu vederile de ansamblu scapă inteligenței normale. Să fim lucizi : la televiziune, muzica ușoară o bate măr pe cealaltă. E drept, unele lucruri utile s-au făcut pentru creația serioasă, mai ales cu ocazia vizitelor unor artiști celebri, însă mai sînt multe de pus la punct. Totuși nu avem de ce pierde speranța : domeniul de explorat este imens. Mă gîndesc la formidabilul rol pe care audio-vizualul îl poate juca în pregătirea viitorului public de operă și concert, la dezvăluirea frumuseții interpretului **în momentele în care creează,** la aspecte pe care omul din sală nu le vede niciodată (ochii dirijorului !), la comentarea cu imaginea vizuală a însăși formei muzicale, la asocierea eventuală cu altă scară de imagini (nu pot uita un excepțional documentar biologic pe muzica integrală a uverturii Egmont), la răscolitorul film despre mare care s-ar putea face pe genialele lucrări ale lui Debussy sau Enescu și la atîtea altele. Muzica serioasă (numai cea de mare calitate) poate avea tot atîta „swing" cît și cealaltă, ea se poate înfățișa sub forma unei aventuri spirituale la fel de pasionante ca un roman polițist. Dar, în plus, tinerețea ei dăinuie peste decenii și uneori peste secole.

Pascal BENTOIU

P.S. Cer scuze Sînzianei Pop pentru această obraznică încălcare a sectorului de care se ocupă ; cîteodată însă este inevitabil.

TELEVIZIUNE

Din punctul de vedere al publicului

Transmisă de televiziune realitatea dobîndește o forță de exprimare specială. Convertită în imagine realitatea are o forță de convingere specială. Nu e nevoie de nici o punere în scenă pentru ca aceea ce se întîmplă să fie interesant. Nu e nevoie de nici o morală pentru ca ceea ce se înțelege să fie adevărat. Micul ecran este ca o lentilă : se vede aproape, mare, detaliat. O emisiune în direct restabilește valorile inițiale, faptul obișnuit devine eveniment.

Emisiunile în direct au însă și virtutea de a crea stări puternice de afect. De exemplu : un interviu pe film nu se asistă cum se asistă un interviu pe viu. Situațiile nu se compară. Nu se compară nici din punct de vedere al reporterului și nici din punct de vedere al publicului. Pentru reporter „directul" creează o responsabilitate cu mult mai mare decît indirectul : o grijă mai mare, o „trăire" mai mare. Un interviu transmis în direct nu poate fi corectat. Ce spunem și ce facem în prezență de public nu este ce spunem și ce facem în absență de public. Probitatea profesională nu ține locul emoției. Oricîtă pricepere ar există la montaj intervenția se simte. Foarfeca tale nu doar pelicula ci și emoție. Stîngăciile care se înlătură pentru ca interviul „să curgă" și să fie perfect, sunt tocmai amănuntele expresive și de afect. Tăietura nu sporește veridicul, îl atenuează. Forța de exprimare și de convingere a imaginii transmise stă tocmai în tăria ei de a „spune tot". Montajul de televiziune are căutare în filmele de televiziune, interviurile, diologurile, țin însă de reportaj, ele ar trebui realizate în direct. Emisiunile în direct nu sunt lipsite de ezitări și de stîngăcii. Dimpotrivă : emisiunile în direct presupun nesiguranțele în mod firesc. Fiindcă emisiunile în direct sunt spontane și în punctul acestu publicul este cîștigat. Dacă pentru reporter „directul" înseamnă public de față și deci emoție, pentru public „directul" înseamnă sinceritate de față și deci emoție. În orice caz : și pentru cauza subiectivă și pentru cauza obiectivă „directul" creează o stare de afect cu mult mai acută decît indirectul. Un sentiment special de participare la o-ntîmplare fără regie transformă o emisiune în direct într-un acord moral. Pentru că emisiunile în direct sunt și emisiuni de influențare, oricît ar părea de ciudat.

Sânziana POP

PRETEXTE

„Cade timpul răcoros"

Folclorul consemnează venirea toamnei în fel de fel de zicale și cîntece, cu zgribulirea anticipată produsă de ideea temperaturilor mai joase, după cum sugerează strigarea neîntrecută încă, în simplitatea ei, de poetul modern, de obicei prea abstract — strigare referindu-se la modalitățile de purtare a cojocului de-a lungul anotimpurilor : „Toamna-l țiu cu mîța-n jos / Cade timpul răcoros". Amicul nostru, romancierul, ne invită acasă la dînsul. Veniți, zice el, octombrie este al nostru, octombrie aduce și vinul și plăcerea lecturilor ciudate — să alegem la întîmplare...

★

Locotenentul de aviație de la Tecuci (1968), locotenentul Gherase, care o iubea pe Sulamita, cîntăreața de la localul de noapte **Mon plaisir.** Dimineața el venea în zbor cu un avion de școală **Fleet** și cu gornistul escadrilei, ținînd în mînă pregătită goarna sa spre a suna trezirea Sulamitei, semnalul de la regiment, Ti-ti-ta-ta-ti-ti-ti... Gherase, pilot temerar făcea viraje deasupra localului în care iubita sa încă mai dormea îmbujorată de pasiunile nopții, gornistul Marinescu (frate probabil cu celălalt Marinescu, din romanul lui Gib Mihăescu) sufla din trompeta în jos, bucălat ca un înger cazon bine hrănit inscris la ordinar cu rația cea mai buna, pe cînd ședea ghemuit în carlinga din față — dublă comanda — pînă ce într-o zi, Marinescu ăsta, în zelul suflării ațingind din greșeală **palonierul,** Fleet-ul intră în „vrila" și căzu sunînd deșteptarea peste o mahala din Tecuci.

★

„Sexualitatea nu duce la nimic. Nu este imorală, ci neproductivă" (Camus)

★

Pompierii seara agitați sub ploaia deasă în mașina roșie cu căști lucitoare pe cap, tulumba lungă de cinepă umflindu-se încet ca un piton și lumea privind focul ca la înviere : fascinația spectacolului întrecea compătimirea sau groaza în sine.

★

Mie — aud un cetățean în tramvai — cele mai bune idei îmi vin cînd îmi fac pantofii cu cremă (foarte justă observație).

★

Accidentul. Nevastă-mea stătea în dreapta mea, pe „locul mortului", povestește L., doctor de țară, care și-a cumpărat recent o Skodă. Văd I.M.S.-ul că se apropie din sens contrar pe drumul de țară. După cum merge în zigzag e clar că i s-a întîmplat ceva, sau că șoferu-i beat ori adormit. „În fracțiunea aia de secundă am vrut să zbor peste el". Pe urmă (și știi cît de mult îmi iubesc nevasta !) am vrut să sucesc volanul la stînga, adică s-o expun pe ea șocului. Asta a fost prima mea reacție, perfect biologică, de conservare, dincolo de orișice lege morală ; pe urmă cele cîteva mii de ani de civilizație umană concentrîndu-se într-o sutime de secundă în conștiința mea, am sucit volanul la dreapta, **să fiu eu victima** (o victimă cu leziuni ușoare). Sincer însă, am fost la început, de ce să mint. I-am mărturisit și Lucichii, nevastă-mea, care știi ce practică e — și știi ce mi-a răspuns ? Păi e normal, dacă nu ți-ar fi venit **la inceput** ideea asta ar fi însemnat că ești un prost, că te calcă toți în picioare... (femeile, fiind mai apropiate de natură, cunosc probabil mai bine adevărurile existenței).

AMFION

SPORT

Îmi fac autocritica

Căci dacă am, și am, motive de supărare pe lumea asta, ele nu sînt decît propriile mele erori. Mă uit la erorile mele, ca și strămoșul meu ciobanul la ale sale (numite atunci și oi) și mă cuprinde un dor sfîșietor de a-mi face autocritica. De altfel, pe această vreme de toamnă cu ploi reci, nici nu există ceva mai plăcut decît o autocritică. O autocritică la singe. Să te pălmuiești pe tine, cel din oglidă, să te pălmuiești în oglindă și să te doară în realitate ! Și de ce acestea toate ? Pentru că, săptămîna trecută, am uitat să înseriez între bărbații ce n-au îngenunchiat în fața victoriei de la Helsinki, pe cel mai fanatic dintre ei, pe cel mai dur, pe cel mai puțin apătos, pe cel mai dirz, pe cel mai — după expresia mahalalei în expansiune ! — mîștocar, pe Belphegor de la Sportul. Belphegor combate cu toată tăria și eu mă fac că nu-l observ. Să-mi fie rușine ! Belphegor este exact de opinia mea, ba chiar susține asta înainte de a o susține eu, și cronica mea sportivă îl trece cu vederea. El mă popularizează, cînd din față, cînd din profil, în ziarul Sportul, *și eu consider că asta mi se cuvine, că e dreptul meu. Belphegor apără morala, mai în fiecare joi, și eu cred că Belphegor e de profesiune moralist, nu că are vocație, ci că ăsta e serviciul lui. Atunci mi-am luat capul în pumni, căci, vorba lui Geo Dumitrescu, am un cap detașabil, demontabil, l-am pus pe masă, exact în fața mea, i-am pus lumina în ochi și, dînd din cap, adică nu din cap, din absența capului, i-am spus-o de la obraz :* „Bine, mă, Păunescule, de ce nu ești atent la Belphegor ?"

Și de atunci încoace sînt foarte atent la ce spune Belphegor. Îl prețuiesc, deși l-am văzut cu un volum al lui Radu Cosașu în mînă. Îl prețuiesc, deși știu că ei mă prețuiește. Îl prețuiesc pentru că e cinstit, dar mai ales pentru că a ajuns, spre deosebire de alții, la un stadiu amețitor de dezvoltare. Belphegor știe că între lovitura de la 11 metri și penalti nu e o prea mare deosebire. Belphegor știe că nu s-a desființat hențul careu. Și pentru că sîntem cu toții (fiecare dintre noi purtînd statuia lui Ion Băieșu în mărime naturală la revere) slujitori în altarul hențului-careu ! Iată de ce îmi fac, cu toată vanitatea, autocritica.

Am citit tot în ziarul Sportul, *din 7 octombrie, o statistică de o profundă semnificație, atît pentru talentul unora dintre sportivii români, cît și pentru lipsa noastră de grijă față de acești sportivi. Ziarul susamintit publică în paralel numărul de terenuri, de săli și de jucători de tenis existent în Statele Unite ale Americii și României, țările care dispută chiar în aceste momente finala cupei Davis. Reiau statistica. Știți* cîte terenuri de tenis are Nord-America ? 175 000. Dar România ? 200 ! ! ! Cîte săli de tenis au americanii ? 5—800 ! ! ! Dar cîte avem noi ? 7 ! ! ! Cîți jucători legitimați pentru tenisul de peluză activează în Statele Unite ale Americii ? 8—500 000 *(un adevărat popor de tenismeni !)* Cîți jucători avem noi ? 1 900 ! ! !

Așadar, un raport zdrobitor pentru noi. Și totuși, dacă ne gîndim și la datele privitoare la Australia, Anglia și U.R.S.S., prezente în aceeași statistică, ajungem la imbucurătoarea concluzie că și în tenis, ca și în alte domenii de activitate, talentul nostru, al românilor, depășește în realizări posibilitățile noastre practice. Se întîlnesc așadar, la această oră, tenismeni reprezentînd 8 500 000 de practicanți ai acestui sport și băieții noștri mari sportivi ce reprezintă numai 1 900 de tenismeni. Este o extraordinară victorie a fibrei noastre, adică a acelei fibre care pînă la urmă dă măsura capacității de incordare, de efort și de rezistență a unui popor. Dar, pe de altă parte, statistica amintită trage un semnal de alarmă de toată gravitatea și ne spune cît de neglijenți sîntem citeodată cu valorile noastre. Eu cred că este inadmisibil ca în țara lui Ilie Năstase și Ion Țiriac, doi dintre tenismenii de frunte din lumea de azi, să nu existe decît 200 de terenuri și 7 săli de tenis. Să ne bucurăm că avem talente deosebite, dar să fim îngrijorați de indolența cu care cultivăm sporturi în care am putea fi la fel de buni în competiții, cît sîntem de buni în punctul vocației. Eu am fost în America și știu la ce preț sînt acolo tenismeni ca Năstase al nostru. N-ar trebui poate să ne mai pierdem în vorbe, ci să acționăm cu toată hotărirea.

Adrian PĂUNESCU

Otrăvurile lui
SAINTE-BEUVE

Henri Guillemin publică în **Bibliotheque 10 18**, ca introducere la **Otrăvurile mele**, un Sainte-Beuve **secret**, adică rău, filistin, răzbunător. Este şi imaginea pe care şi-o formează despre critic mulţi dintre contemporanii lui. Fraţii Goncourt îl înfăţişează ca pe un **maitre d'hotel**. Mme d'Agoult îl socotea insuportabil — „moitie Tartuffe, moitie bel esprit Rambouillet". La 29 de ani Sainte- Beuve poartă o bonetă de bumbac, are burtă („façon Benjamin Constant — jeune") şi nu priveşte niciodată omul în faţă. E scund (1.60 m), are umerii strîmţi, nasul mare şi bărbia proeminentă. Aerul lui ecleziastic intimidează. Participă la început la bătăliile romanticilor. O dată cu vîrsta, criticul începe să caute însă prieteniile utile, frecventează saloanele influente, se amestecă în politică şi nu dispreţuieşte onorurile. Pentru a intra la Academie face vizite protocolare. Ajunge, în fine, academician şi senator. E fericit ? Paginile intime ni-l arată veşnic iritat. Se fereşte să scrie despre contemporani iar cînd scrie e foarte prudent. Pe tineri nu-i ia în seamă : **să mai aştepte !** Tinerii se cheamă însă Baudelaire, Nerval şi n-au răbdare să mai aştepte verdictul criticului. Proust face mare caz de obtuzitatea lui Sainte-Beuve faţă de autorul **Florilor răului**. Baudelaire un **kiosque bizarre, fort orné, garçon genti, poli, fin de langage ?** Superficialitate şi îngîmfare burgheză ! Claudel, Valery n-au despre critic o părere mai bună.

Cînd, în 1926, Victor Giraud extrage din însemnările intime ale lui Sainte-Beuve, sub titlul **Otrăvurile mele**, paginile dure despre scriitorii mari ai epocii, suspiciunea creşte. Sînt, aici, judecăţi scandaloase despre cei pe care, public, criticul îi lăudase. S-a vorbit atunci — şi părerea continuă să rămînă — de duplicitatea, ipocrizia fără margini a lui Sainte-Beuve, om cu două feţe.

Sainte-Beuve are, cu adevărat, gura rea, însă din jenă sau prudenţă se fereşte să spună totdeauna pulbere ceea ce gîndeşte. El îşi îngroapă, cum fac mulţi, resentimentele în nişte caiete cu rol terapeutic în existenţa morală a criticului : îl liniştesc şi-l purifică. E la mijloc şi o filozofie de viaţă, căci, iubitor de ordine, Sainte-Beuve se teme de tulburările pe care le-ar putea provoca o critică fără măsură : „dacă ne-am apuca să spunem cu voce tare tot adevărul, societatea n-ar mai ţine nici o clipă : s-ar prăbuşi în întregime cu zgomot înfricoşător, ca templul Filistinilor sub braţul lui Samson, ca acele galerii ale minelor sau pasajele periculoase din munţi unde nu trebuie să ridici vocea pentru a nu provoca avalanşele".

Însă legitimistul Sainte-Beuve nu-i totdeauna precaut şi judecăţile lui devin incomode pentru multă lume. Criticul nu-i, se ştie, un personaj iubit şi chiar şi atunci cînd i se arată simpatie, simpatia e asociată cu teama. Spiritul **fiziologistului** e, spune chiar el, prea penetrant pentru a fi indulgent. Are totuşi despre sine opinia că-i un visător, un incorigibil elegiac. **Mon âme pastorale** — scrie el undeva, **j'ai l'imagination élégiaque**. Melancoliile îi vin din uzajul plăcerilor şi sub acest aspect Sainte-Beuve este un suflet clasic: „**o mare şi buna parte** din zilele, chiar din anii socotiţi gravi, mi-am petrecut-o în regrete sterile, în vagile dorinţe ale aşteptării, în melancoliile şi lîncezelile ce urmează plăcerii". Plăcerea e în primul rînd literară, însă cel ce frecventează pe Teocrit cunoaşte şi satisfacţii mai lumeşti. Sainte-Beuve e, ca Titu Maiorescu, un suflet sentimental, caută societatea femeilor de spirit şi nu evită complicaţiile amoroase.

El tratează lucrurile ca un om de lume şi tocmai acest spirit filistin ne irită mai mult la lectura **Otrăvurilor**. Înainte de a vedea pe moralistul recruţător cu slăbiciunile semenilor lui, descoperim pe omul care care se pregăteşte să se ducă la bal şi se consultă în oglindă dacă jiletca îi cade bine sau nu. Mondenul Sainte-Beuve e antipatic la culme. Despre oameni n-are, în genere, o părere prea bună : toţi sînt **cameleoni.**

Acceptă pasiunea, dar pasiunea nu trebuie să-i întunece orizontul spiritual. Cu alte vorbe, nu vrea să se lege la cap. Puritatea raţiunii mai presus de orice. Sainte-Beuve e şi din acest punct de vedere un spirit clasic, înspăimîntat de ravagiile unei pasiuni incontrolabile. Recomandă, unui tînăr prieten, să se îndrăgostească de o **grisette** sau o **devotte**, în nici un caz de o **muză**, altfel ar avea surpriza de a descoperi în locul inimii talentul. Aşadar : „N'aimez pas Corinne", ceea ce vrea să spună că, în dragoste ca şi în artă, **naturalul** este elementul fundamental.

A fi natural şi a avea spirit e, pentru critic, o calitate umană ce trece şi în literatură. Poezia trebuie să fie conformă spiritului, iar spiritul trebuie să fie natural. Michelet are imaginaţie, voinţă, dar n-are **geniu natural.** Nici stilul lui Mérimee nu-i natural, deşi are un **ce** personal, însă fără deschidere spre marea artă şi spre **le vrai naturel.** Cu toate că şi romanticii pun accentul pe ceea ce este specific, original, deci natural în operă, simpatia lui Sainte-Beuve pentru geniul natural e mai degrabă clasică. Oarecare abatere de la expunerea logică e de prost gust — şi cartea e pusă de-o parte. Criticul nu mai poate continua lectura, deşi e conştient că opera are şi **părţi** remarcabile de spirit şi de talent. Contestarea lui Hugo, Lamartine, Gautier etc. se sprijină şi pe acest argument. Versurile lui Hugo sînt lucrate îndelung, au, deci, un aer de artificialitate. Comparaţia lor cu o plantă cu frunze grase, mari, diforme, şi cu flori viu colorate dar fără miros vrea să sugereze că poezia e în acest caz - opera tehnicii, nu a unui spirit natural, inspirat.

Judecata estetică e tulburată, se vede limpede, de animozităţi pe care criticul nu le poate stăpîni, cu toate că recomandă în mai multe rînduri necesitatea obiectivităţii : „un critique, sous peine de s'arrêter et de s'annuler ne peut meconnaitre des talents existents, qui font leurs preuves, qui font acte de science, d'habilete, de grace ou de force. Il doit pendre sur lui et triompher de ses antipathies premieres, ou même de ses restrictions theoriques persistantes". Recomandările sînt sănătoase, totuşi Sainte-Beuve nu se conduce totdeauna după ele. În portretele secrete pe care le face lui Victor Hugo, Alfred de Musset, Lamartine, George Sand, Lamennais, Gautier etc. — se observă numai-decît antipatia pentru individul, fie chiar de geniu, care cade în păcatul vanităţii sau al ipocriziei. Tabolul e deprimant. Hugo, George Sand, Janin au graţie, dar n-au delicateţe. Şi delicateţea este esenţială în creaţie ! Dumas, cu toată vilva ce se face în jurul lui, nu-i decît un spirit de a patra mînă. Victor Cousin e un şarlatan de talent sau (citîndu-l, aici, cu plăcere pe Beranger !) meriul lui e acela de a fi lacheul lui Platon. Hugo dramaturgul — „c'est Caliban qui pose pour Shakespeare", „âme grossiere de barbare energique et ruse qui a passe par le Bas Empire". Sainte-Beuve foloseşte şi în acest caz cuvîntul şarlatan. Victor Hugo şarlatan, demagog, tînăr polifem dezlănţuit. Portretul, chiar sub acest aspect caricatural, programatic deformat, e memorabil prin forţa metaforei. Villemain, **(basse et maligne nature)** are un spirit strălucitor. Definiţia e de neuitat: „cet Esope a une voix de Sirene", „c'est le Thersite des beaux esprits".

Cîtă vreme notaţia se menţine în sfera artei, judecata se poate înţelege. Cruzimea e o expresie a criticii şi Sainte-Beuve are geniul de a ucide cu graţie. Însă cel ce se consideră un discipol al lui Bacon tinde să facă o clasificare a spiritelor şi clasificarea începe cu o judecată morală. Lamartine e, în viziunea neagră a criticului, un palavragiu : „este omul cel mai puţin deschis, cel mai mincinos dintre oameni ; cuvîntul lui nu contează, îl uită, îl retrage, îl desminte". Lamennais e **odios** (de cîtva timp), sufletul lui Saint-Marc Girardin — e pur şi simplu **sordid.** Michelet, cel fără gust şi fără geniu natural, e de-a dreptul insalubru şi, prin aceasta, primejdios pentru spiritul public. Uneori Sainte-Beuve dă amănunte fizice dezagreabile. Théophile Gautier, de pildă, e îmbrăcat cu o jiletcă stacojie, are părul parfumat, figura agreabilă, cu alură aristocratică, dar răsuflarea lui e fetidă. Omul are, probabil, o boală de stomac şi criticul inclement ia acest detaliu spre a trece (curioasă trecere !) la operă : „ainsi, sa poesie, a travers toutes les couleurs et les formes specieuses, il revient toujours un petit soufle fetide qui corrompt". Iată un argument puternic în mîinile celor ce contestă critica biografică a lui Sainte-Beuve. Însă criticul nu stabileşte, de regulă, asemenea puerile paralelisme. Judecata lui e, înainte de orice, o judecată de gust, iar gustul, înainte de a fi o însuşire a spiritului, e o calitate a sufletului. Aflăm în paginile intime ale lui Sainte-Beuve această propoziţiune extraordinară, reprodusă după Vauvenargues : **trebuie să ai suflet, pentru a avea gust**, ceea ce înseamnă mai multe lucruri : a avea **suflet** e, mai întîi, a avea caracter, o umoare, adică, favorabilă în faţa operei, o statornicie în principii şi o disponibilitate morală. A avea **suflet** este, apoi, tot una cu a avea simpatie pentru creaţie, element de bază pentru impresionişti. Sainte-Beuve îi precede şi în acest punct, după cum îi precede şi în ideea, preluată de toată critica modernă, că într-o operă literară criticul se caută pe el însuşi. Pictînd pe altul, el se pictează pe sine. „Sainte-Beuve — încredinţează Sainte-Beuve, — nu face un portret în care să nu se proiecteze ; sub pretextul de a picta pe cineva, el îşi descrie totdeauna propriul profil". Şi, pentru a fi mai sigur, el împrumută stilul operei pe care o discută. Un împrumut strategic, pentru a pătrunde mai uşor în secretul cărţii şi a descoperi intenţiile ascunse ale celui ce a compus-o. Căci ţinta criticii sainte-beuveiene e **fiinţa morală** a autorului. Pentru a o surprinde în adevărata ei înfăţişare, criticul nu dispreţuieşte nici un mijloc, nici chiar acela, în genere necunoscut şi dezagreabil, al anecdotei. Geniul incontestabil al lui Sainte-Beuve e de a da anecdotei o valoare psihologică, iar scuza — dacă poate fi vorba de aşa ceva — e că el relatează totdeauna cu talent asemenea întîmplări din viaţa contemporanilor lui.

Otrăvurile colectează, e drept, mai ales fapte defavorabile, acelea ce arată geniile în nişte împrejurări scandaloase. Valoarea acestor pagini crude stă mai puţin în ceea ce afirmă, cît în ceea ce ascund : ele spun enorm despre fiinţa criticului, un mizantrop superior, căzut din cînd în cînd în păcatele victimelor lui. Criticul ce se arată, în articole, sigur pe el, penetrant, inflexibil e în intimitate ros de neîncredere, obsedat de ideea ratării. În dragoste n-a avut decît o singură victorie, în viaţa lui de toate zilele n-a fost nici primăvară, nici toamnă : o vară doar **seacă, arzătoare, tristă şi dură**, care l-a devorat („je vis — scrie criticul undeva — dans une tristesse continuelle et mortelles, sans ombre de joie et sans un sourire"). Criticul cel mai temut în epocă e, aşa dar, un om foarte trist, incapabil să se închidă în pasiunea pentru cărţi. Spre 60 de ani, se despărţea, cu o glumă amară, de o mică Jenny. Nu mai are decît o singură plăcere : liniştea, o singură iubire : repausul. **Vinul vechi, cărţile vechi, prietenille vechi** — în care el văzuse, din groaza de scăderile contemporanilor — un refugiu sigur, nu-i mai spun nimic. O expertiză psihanalitică ar scoate, din toate aceste confesiuni, concluzii uluitoare.

Otrăvurile nu pornesc, cum s-a spus, dintr-o ambiţie nesatisfăcută (ambiţia şi invidia unui autor de versuri întrecut de alţii cu mai puţin spirit, dar cu mai mare talent). Amărăciunea lor vizează condiţia umană în ansamblu. Cel ce făcuse cu plăcere caracterologie, ajunge la mizantropie. În cazul lui Sainte-Beuve, mizantropia mi se pare a porni, în egală măsură, din conştiinţa unei nete superiorităţi şi din sentimentul perpetuu al ratării.

Eugen SIMION

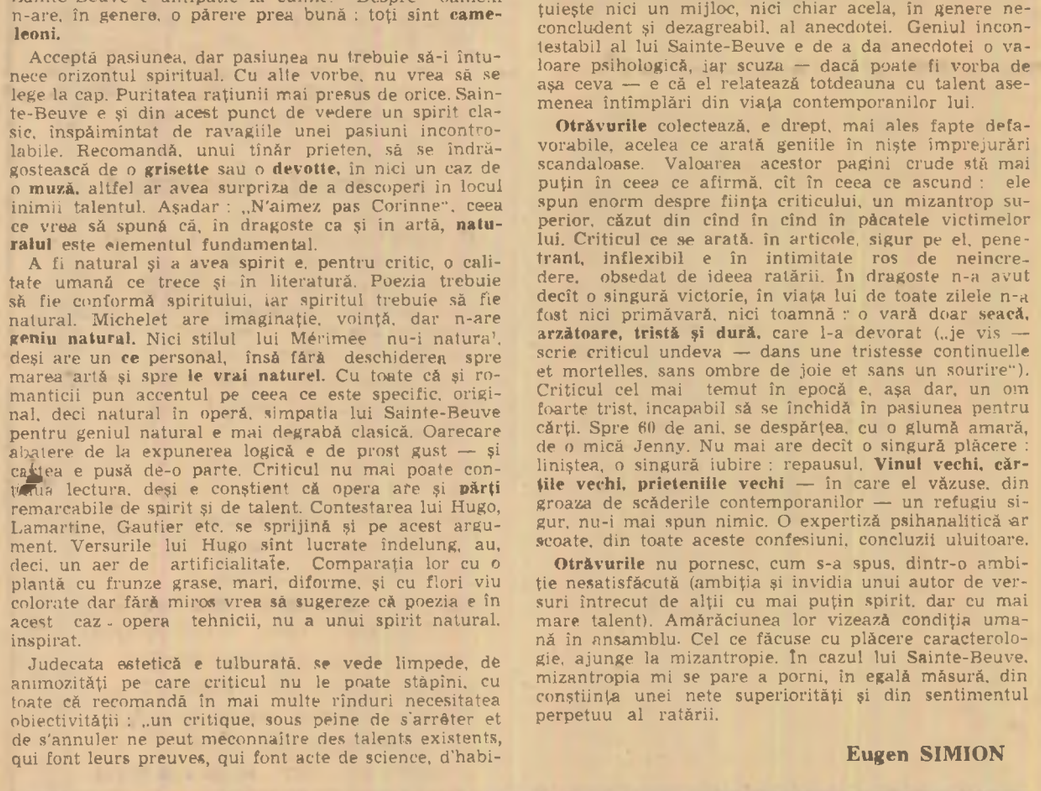

Sculptură de MARCELLO GUASTI

De vorbă cu poetul
PAUL ENGLE

Înalt, deşirat, Paul Engle este omul care face tot timpul cel puţin trei lucruri deodată. În biroul său de la etajul patru al lui English Philosophy Building al Universităţii Iowa din Iowa City, plin de cărţi în toate limbile pămîntului, directorul Programului Internaţional vorbeşte continuu la telefon, ţinînd receptorul cu umărul drept, în timp ce bate la maşina de scris electrică şi conversează cu vreun confrate de pe cine ştie ce meridian, prin semne, arătîndu-i vreun scaun, explicîndu-i vreo treabă mai măruntă sau, în pauzele dintre propoziţii, cînd ascultă ce spune interlocutorul său de la celălalt capăt al firului, punîndu-şi microfonul sub bărbie. M-am minunat luni de zile de prodigiozitatea lui Paul Engle şi am făcut un haz nebun împreună cu Hua-ling, soţia guru-lui nostru, cum îl supranumise poetul indian Shrikant Varma, prietenul bun al românilor rătăciţi pe malurile lui Iowa River. Era fantastic cu cîtă uşurinţă reuşea Engle să ajute pe toată lumea, adică pe cei cîţiva zeci de năbădăioşi din Programul său, gîndindu-se în acelaşi timp la următorii cîţiva zeci, fiindcă acţiunea de stringere a fondurilor pentru anul următor începea chiar la sosirea noastră acolo.

De fapt Paul Engle este unul dintre poeţii cei mai însemnaţi ai Statelor Unite, din ultimele decenii, şi fără îndoială cel mai mare din Middle West. A scris zeci de cărţi de versuri, a meditat asupra rosturilor scrisului ca profesor la departamentul de creaţie al Universităţii din Iowa, a militat pentru impunerea dreptului de cetate al scriitorului în ţara sa, într-un cuvînt este o personalitate. Nu-i prea place să vorbească despre sine şi de aceea nu mi-a fost uşor să-l conving să mă lase să transcriu o lungă convorbire pe care am avut-o cu el în atmosfera chinezească de la Hua-ling, după o cină ca în poveşti, cu peşte pregătit după moda orientală. Mă tot acuzase vreo două luni că nu ştiu să trăiesc, fiindcă nu mîncam carne şi în felul acesta nu pot participa deplin la ospăţul american,

„Poetul trebuie să aibă o idee despre lume pe care să o slujească cu credinţă şi cu fermitate, o idee nobilă, să creadă în bine şi în frumos".

se vede, şi am cedat în seara aceea, fără să-mi pară rău de loc, deoarece peştele lui Hua-ling era într-adevăr delicios. Engle s-a înfierbîntat, mi-a spus o mulţime de lucruri pe care nu le-am priceput despre viaţa politică a Statelor Unite, despre Teddy Kennedy, nu ştiu despre ce, între timp a dat cîteva sfaturi la bucătărie, a citit **New York Times**-ul, a aranjat să fiu condus într-o zi următoare la o partidă de basket a echipei universităţii, avînd în acelaşi timp grijă de mine, fără ca eu să mă simt neglijat vreo clipă. Şi-a făcut semne cu soţia lui în legătură cu pofta cu care lacto-vegetarianul ăsta de român mănîncă peştele americănesc gătit după reţetă chinezească, m-a întrebat de Transilvania, de unde venise bunică-sa, mi se pare, şi încet, încet, ne-am întors la literatură. I-am spus că ei, americanii, poeţii şi prozatorii, mi se par foarte ciudaţi în raport cu europenii, prin modul de viaţă, prin felul cum îşi concep arta, prin finalităţile pe care i le fixează şi prin felul cum o trăiesc această artă, ca pe un mod de existenţă. Publicasem înainte de a pleca în Statele Unite un articol în **Scinteia**, referitor la Wallace Stevens şi poezia americană, unde mărturisisem aceeaşi nedumerire, sentiment care s-a accentuat în primele luni ale şederii mele acolo. **Uite**, mi-a spus Engle, **eu ştiu la ce te referi. Am trăit aproape patru ani în Europa, am fost student în Anglia şi am voiajat în Franţa, în Germania, în Italia, în Uniunea Sovietică. Asta înainte de război. Am traversat de unul singur continentul, pînă la Moscova. În 1963 am cunoscut bine Asia. Am vizitat atunci, în citeva luni, Japonia, India, Pakistanul. Pot să vorbesc deci în cunoştinţă de cauză. Noi nu sîntem la fel ca europenii e drept, de altfel nici în Statele Unite nu există propriu-zis o conştiinţă poetică, o conştiinţă artistică unitară. Nici poporul nostru nu este unitar, cu atît mai mult cultura lui. Atunci cînd am început eu să scriu, predominau două tendinţe extreme, denumite după conflictul care a prezidat la naşterea naţiunii americane. Unii erau „pielile roşii", poeţii fruşti, care exprimau chiotul vieţii glorioase a fermierului american, apropiat de solul său, bucuria vieţii simple, chiar sălbatice. Ceilalţi erau numiţi „feţe palide", oameni subţiri, artişti instruiţi, metafizicieni. Să înţelegi,** mi-a spus în continuare Paul Engle, **că poezia marilor extreme, în adevărurile pe care le exprimă, în modul de expresie, în tot. Uite, de pildă, Sandburg şi Wallace Stevens. Eu i-am admirat deopotrivă pe sălbaticii poeziei americane, ca şi pe rafinaţi. N-am aparţinut nici unei grupări, fiindcă mi se părea că poeţii, odată încadraţi uneia sau alteia, începeau să semene prea tare între ei. Chestia asta mi s-a părut suspectă şi atunci mi-am văzut de drumul meu. Oricum, experienţa proprie mi-a dovedit necesitatea culturii poetice pentru a-ţi descoperi propria identitate. Iată, mulţi străini se regăsesc pe sine la Iowa. Indienii devin mai indieni decît înainte, în contactul cu un mediu străin.** Românii mai români, dacă se poate, completez eu, rizînd. **Ei, ei,** zice Engle. **Aşa cum îţi spuneam, eu am început cuminte, în sens americănesc, o poezie tipică, de Middle West, pentru ca întors din Europa să mă schimb, în mod radical, devenind însă şi mai american.**

Aţi trăit în Europa într-o perioadă foarte dificilă pentru continentul nostru. Care a fost impresia dumneavoastră despre Europa deceniului patru ? **Domnule, m-au impresionat teribil atentatele la demnitatea umană şi în general practicile dictaturilor europene din acea vreme. Uite, am şi acuma în bibliotecă o splendidă ediţie de opere complete ale lui Rilke** (Paul Engle a fost unul dintre primii şi dintre cei mai buni traducători ai marelui poet german în engleză), **pe care mi-a făcut-o cadou un anticar evreu din Berlin, sărutîndu-mi mîinile şi rugîndu-mă să-i salvez fiica. M-am întors atunci în Statele Unite şi am intervenit pe lîngă un grup de oameni bogaţi din Cedar Rapids. Ştiam că ei patronează un comitet sau o organizaţie pentru apărarea evreilor germani persecutaţi de Hitler. Erau ocupaţi tocmai cu problema lui Heinrich Mann, aşa că nu au putut fi atenţi la rugămintea mea. Peste cîtva timp am primit o scrisoare, returnată de poşta germană cu menţiunea : „Schimbat adresa". Îi scrisesem fetei să aibă răbdare şi încredere, că voi face ceva pentru ea. N-am mai avut timp. Îşi schimbase desigur adresa cu aceea a lagărului de concentrare. Aşa am învăţat să urăsc fascismul, împilarea omului de către om, toate formele de opresiune socială şi politică. Le-am văzut feţele, în Germania şi în alte părţi, şi mi-am dat seama că fiarele acelea nu distrug numai pe alţii, ci că se distrug şi pe sine, că devin neoameni prin exercitarea sistematică a violenţei sociale şi individuale. Am avut şi alte experienţe personale extrem de semnificative care m-au convins că poetul nu trebuie să asiste pasiv la nebunia lumii. De aceea nu-mi place o parte largă a poeziei americane actuale. Prea este satisfăcută de propriul său exerciţiu. Sau, dimpotrivă, suferă de un fel de anarhism schizofrenic. Poetul nu este un protestatar dezordonat, el trebuie să aibă o idee despre lume, pe care să o slujească cu credinţă şi fermitate, o idee nobilă, să creadă în bine şi în frumos, să încerce să creeze pentru oameni binele şi frumosul.** Să fie adică angajat, îi spun eu, aşa numim noi, în Est, pe oamenii cu rost, cu o ideologie precizată. **E un cuvînt tranzuzesc,** îmi replică Engle, **eu mă refer la altceva.**

S-a făcut seară. Hua-ling a venit şi ea, nu se mai plimbă de colo-colo, dintr-o încăpere în alta. Stăm toţi trei la o masă mare, ovală, iar în mijloc se află un disc din stejar, care se roteşte. Pe disc se află trei sau patru farfurioare cu diferite feluri de alune. Învîrtim discul şi luăm din fiecare cîteva. Vă rog fiindcă veni vorba de generaţiile mai noi, spuneţi-mi, iubiţi Statele Unite ?, îl întreb. M-a surprins la mulţi dintre protestatarii dumneavoastră frenezia anti-americană. Am ascultat de curînd, la Mayflower, unde stăm cu toţii, un disc pe care mi l-a făcut cadou Ferlinghetti. Pronunţă cu atîta greaţă numele ţării sale, încît m-am speriat şi n-am înţeles prea bine. **Ei,** face din nou Engle, **băieţii ăştia nu cunosc bine America. Eu iubesc ţara asta mare, cu oamenii ei harnici, working hard. Sînt băiat de oameni săraci din Amana** (o mică localitate lîngă Iowa City). **Tatăl meu n-avea liceul,** iar mama fusese prima din familia ei care urmase cursuri medii. **Familia mea se ocupa cu munca pămîntului, erau fermieri. Visul mamei a fost ca eu să studiez la universitate. Ei, părinţii mei, fuseseră oameni practici, pragmatici,** le-am spune astăzi. **Munceau din zori şi pînă în noapte. Bunicul meu fusese fermier şi soldat. Pe vremea aceea trebuia să ai pe lîngă o sapă şi o puşcă. Tata se ocupa mai ales cu creşterea cailor. Pot să spun că eu am crescut pe cal. Pe vremea cînd mergeam la şcoală, tata lucra pentru o companie de telefoane, cu cai şi căruţe. Era căruş. În drum ne ducea şi pe noi la şcoală. Aşa am crescut eu, la şcoala aspră a muncii. Toţi oamenii sînt în această regiune foarte harnici. De cum am putut să lucrez, am avut o slujbă. Întîi am vîndut ziare pe străzi. Alergam de colo-colo pe o bicicletă şi aruncam ziarele prin balcoane. Îţi trebuia o dexteritate deosebită.** Aici Engle este cuprins de o adevărată frenezie, ia un New York Times, îl sucşeşte bine, un sul perfect, iar la unul din laturi îndoaie marginile înăuntru. **Aşa trebuia să faci, uite, îl arunci, cade pe pămînt şi nu se desface, nu se împrăştie. Eram unul dintre cei mai buni în treaba asta,** îmi spune cu mîndrie. **Ce crezi, nu era uşor, din fuga bicicletei să răspîndeşti ziare în tot oraşul. Eram atunci în Cedar Rapids. Am fost apoi şofer, grădinar, vînzător într-un drug-store. Aici mi-a plăcut cel mai mult. Stăteam de la patru după masa pînă la douăsprezece noaptea. Între vînzări, citeam. Ca în orice drug-store, erau multe reviste. Le citeam pe toate. Aşa am citit Ulysses al lui Joyce. De altfel am fost ajutat foarte mult. Erau nişte doamne bătrîne, profesoare, care m-au sprijinit foarte mult. Erau singurele care puteau să înţeleagă o vocaţie lierară pe atunci, aici, la noi. Nu pot să spun, am fost ajutat. Proprietarul drugstor-ului comanda reviste numai pentru mine, reviste pe care nu le mai citea nimeni altcineva. De atunci ajut şi eu pe alţii, fiindcă nu aş fi ceea ce sînt, dacă nu m-ar fi sprijinit alţii pe mine. La şaisprezece ani am ştiut că voi fi toată viaţa numai scriitor, că mă voi dedica scrisului şi celor care scriu. Am publicat primele poeme în timpul liceului, apoi am citit la ceremonia de absolvire a şcolii, ceea ce mi-a dat o oarecare notorietate locală. Între timp s-au produs anumite schimbări în mentalitatea americană. Avusese loc primul război mondial, mulţi americani fuseseră în Europa şi văzuseră acolo că artele libere au un loc de cinste în societate. Înainte de asta scriitorii nu aveau loc în Statele Unite, nu aveau un statut social, ei trebuiau să arate că sînt altceva; jurişti, oameni de afaceri sau mai ştiu eu ce, ca să poată să justifice apartenenţa lor la societatea americană. Acum îşi făcuse loc în capul americanilor ideea : „Vrei să fii poet, numai poet ? O.K., fii poet, e respectabil să fii poet". Eu am fost primul tînăr din Statele Unite şi poate din lumea întreagă care să primesc o diplomă de absolvire a unei universităţi pentru un volum de versuri, în locul unei lucrări ştiinţifice. De asemenea am fost primul care am fondat o secţie specială la universitate, un departament de creaţie, aşa cum există departamentele, secţiile de chimie, fizică, etc.**

Ce aţi spune unui tînăr poet care v-ar cere un sfat în legătură cu conduita de urmat în viaţă ? Ce l-aţi sfătui ? **Trei lucruri,** îmi răspunde Paul Engle : **1) Să nu se îndepărteze de viaţă. Poezia este peste tot şi toţi oamenii trăiesc poezia. 2) Sensibilitatea artistică nu ajunge unui poet. Maimuţele au şi ele simţire, dar nu pot scrie poezie. Poemul trăieşte în tensiunea dintre reacţia simţirii şi controlul conştient. Împreună ele dau expresia artistică, poezia propriu-zisă. 3) Să asculte atent pe oamenii de toate condiţiile, să nu fie mîndru. Oamenii cei mai înţelepţi sînt de multe ori needucaţi. De la ei poate să înveţe şi să facă bine ceea ce face.**

Dar dacă v-ar întreba un tînăr comun, îi zic, un tînăr fără talent poetic, un băiat din Amana, din satul Dumneavoastră ? **I-aş da un singur sfat, ultimul din seria pentru un poet : să încerce să facă bine tot ceea ce face, să facă foarte bine, dacă se poate cel mai bine. Noi americanii sîntem un popor competitiv. Singura cale pentru a rezista aici este să posezi excelenţă în ceva anume. Nu contează în ce anume, dar să fii cel mai bun în ceva. Asta i-aş spune.**

Cum de v-a venit ideea Programului nostru ? îl întreb. **Într-un moment de nebunie,** hohoteşte Engle. **Înainte am condus secţia de creaţie de la Universitate, de aici, cum ştii. Într-o vară eram cu** Hua-ling la riu şi, în timp ce înotam, m-am gîndit : ce-ar fi să facem la Iowa City ceva pentru a demonstra ideea mea mai veche, aceea că scriitorii se pot înţelege între ei, în ciuda barierelor lingvistice, că imaginea literară trăieşte în toate limbile. Un program de individualităţi, în care scriitorii să se simtă respectaţi ca persoane, să poată lucra în linişte şi să se simtă tot mai mult ei înşişi. Oamenii suferă atît de mult de pe urma faptului că nu se înţeleg ; ce-ar fi să arăt eu că ei pot să se înţeleagă dacă se respectă unii pe alţii. Să fac un Program cu această regulă unică : să te respecţi pe tine însuţi şi pe ceilalţi, în egală măsură. Am dat mîi de burse tinerilor scriitori americani înainte de asta, ce-ar fi să încerc să dau cîteva şi străinilor, crezînd în acelaşi timp o posibilitate de apropiere între oameni foarte diverşi, din toate părţile pămîntului. De aceea a fost o nebunie, nu m-am gîndit la imensele dificultăţi financiare şi acum alerg toată ziua după bani pentru voi. Engle rîde în continuare, mă bate pe spate cu o forţă de jucător de fotbal american şi spune : **Scriitorii sînt fiinţe foarte dificile. Dacă ei pot să trăiască împreună, ce să mai spunem de ceilalţi, ar trebui să fie ca fraţii ?** ! Rîd şi eu, Engle îşi urmăreşte ideea : **Ne este încă foarte greu, nouă, oamenilor de pe planeta asta atît de greu încercată. Peste două sute de ani se va trăi o viaţă minunată, eu cred în oameni, în destinul lor.**

Domnule Engle, îl întreb eu din nou, aveţi ceva de regretat în viaţa Dumneavoastră de pînă acum ? Engle rămîne pe gînduri, o priveşte pe Hua-ling, nu-mi răspunde. Într un tîrziu îmi spune : **Aş face din nou multe din lucrurile pe care le-am făcut. Regret ceea ce aş fi vrut să fac şi n-am izbutit din pricina propriilor mele slăbiciuni. În orice caz, n-aş mai repeta sub nici un motiv ceea ce a supărat, ceea ce ştiu că a rănit pe alţii. Eşti mulţumit de răspunsul meu ?**

Din zecile mele de convorbiri cu Paul Engle n-am notat-o decît pe asta. Cîte n-aş avea de altfel să spun despre omul cel mai generos din America ? ! Poate am s-o fac altădată, într-o carte. L-am rugat la sfîrşit să mă ducă la Iowa Union, la un miting al studenţilor socialişti din Universitatea Iowa A făcut-o bucuros şi în maşină n-am mai vorbit nimic. Tăceam în colţul meu, gîndindu-mă la destinul acestui american cu o bunică sau străbunică nemţoaică din Transilvania.

Aurel Dragoş MUNTEANU

2500 DE ANI DE LA CREAREA STATULUI IRANIAN

poeme persane

de Hafiz (1320—1389)

Sînt eu, cel din Şiraz

Sunt eu, cel din Şiraz, maestru
în ale dragostei probleme.
Nicicînd nu mi-am mînjit eu ochiul
doar cu vederea — nu te teme !
Sîntem dervişi, răbdăm oprelişti,
petrecem, bem, mîncăm bucate,
dar nu încape-n crezul nostru
mîhnirea care greu păcat e.
I-am spus Bătrînului [1] *din cramă* [2] *:*
„Ce drum spre mîntuire-om ţine ?“
O cupă dîndu-mi, Magul rîse :
„Ascunde-această taină-n tine !“
„Dar care-i ţinta din adîncu-mi,
scrutînd Grădina Omenirii ?“
„S-aduni cu mîini mici de pupile
din chipu-i gingaş-trandafirii !“
M-am ruinat slăvindu-mi cupa,
cum n-a slăvit-o încă nimeni,
şi-mi ruinez, din temelie,
hapsîna dragoste de sine-mi !
— Iubito, dulce-i mîngîierea
pe ochi a părului tău moale !
Cînd două inimi, îndeolaltă
nu se atrag, nu-şi dau tîrcoale.
De-aici, din adunarea noastră,
să dăm năvală drept la cramă :
povaţa celui care-n faptă
n-a pus-o-ntîi, n-o bagi în seamă.
— Hafiz, să nu săruţi pe buze
decît paharnica nurlie
şi cupa ! Mîna la făţarnici
de-o pupi, păcatul tău să fie !

Vino, să zvîrlim!

— Vino, să zvîrlim potop de roze,
să zvîrlim în cupe, roşu, vinul,
tot tavanul cerului să-l spargem,
visuri noi zvîrlind prin tot seninul !
Dacă a mîhnirii hoardă neagră
dă năvală să reverse sînge
din îndrăgostiţi, atunci, paharnic,
mîinile-nfrăţite ni le-om strînge,
să zvîrlim, din temelii, mîhnirea !
Cît în mînă ţii lăuta bună,
cîntă, lăutarule, un cîntec,
să cîntăm gazeluri împreună,
dînd din mîini, să batem din picioare,
frunţile zvîrlindu-le-n ţărînă !
Unul se-mpăună că deştept e,
altul vorbe-aiurea ne îngînă —
vino, să zvîrlim acestea toate
în balanţa Judelui de seamă !
Dacă vrei Grădina Frumuseţii,
vino să bei vin cu noi în cramă,
de lîngă butoi smulgîndu-ţi gura
de pe gura de canea, de-a dreptul,
te-azvîrlim în Kooşar [3]*, havuzul*
cel cu vin din care bea-nţeleptul !
În Şiraz, nu e la preţ nici cazul,
nici gazeluri strînse-ntr-o comoară.
Sus, Hafiz, *să te săltăm pe creştet*
şi să te-azvîrlim în altă ţară !

Nu va rămîne

S-a dus vestea că mîhnirea
multă vreme nu rămîne,
n-a rămas nici ieri, nici astăzi,
nu va rămînea nici mîine !
Sunt umil în ochiul dragei,
pulbere sub tălpi, ţărînă,
dar nici el, rivalu-mi mîndru,
mult la preţ n-o să rămînă !
Pentru soarta rea sau bună
nu e locul să se-ngîne
plîngere sau mulţumire,
cît în Cartea Vieţii noastre
nici un semn nu va rămîne.
Spune-se că-n vremi bătrîne,
Geamşid le cînta la oaspeţi
imnu-acesta : „Daţi-mi cupa,
mult aici nu vom rămîne !“
— Lumînare, strînge-n braţe
fluturele drag, căci pînă
mîine-n zori din tot bazarul
scrum, funinge-or să rămînă !
Pe o boltă de turcoază
slove de-aur scrise-o mînă :
„Numai bunătatea celor
darnici va să mai rămînă !“

Nu ofta, Hafiz, *cînd draga*
face nazuri şi te-amînă,
căci din tirania-aceasta
şi-asuprirea-i de stăpînă —
nu, nimic n-o să rămînă !

Doar idoliţe

Doar idoliţe Chip-de-Soare,
ador şi dragostea mi-i lege.
Orice povaţă-i dau, n-ascultă,
nu, dragostea mea nu-nţelege !
— Paharnică, o, chip-de-roză,
dă-mi vin în cupa albăstruie,
căci din lăuntru-mi nici un cuget
mai bun decît acesta nu e !
Trag vin din amfore, pe-ascuns,

În românește de Şokufe Saidi şi George Dan

şi mulţi gîndesc că scriu caiete.
Cum focul din păcatul ăsta,
pe scrisu-mi, focul nu-şi trimete ?
Aceste haine zugrăvite
le-arunc în flăcările-acele :
nu-mi dă Bătrînul de la cramă,
în schimb, o cupă pentru ele.
Ce-mi spui să-mi smulg o dată ochii
de pe mlădiul chipreş verde,
cu ochi adînci şi nuri de vrajă ?
Povaţa ta pe loc m-ar pierde !
Din rîs eu podidesc în plînset,
cum luminarea-n adunare.
De foc mi-i limba dar n-aprinde,
nu, nimeni nu-mi dă ascultare !
Ce dulce inima mi-ai prins-o
cu laţul din ochiada-ţi beată,
cum nimeni n-a vînat mai bine
sălbatecii cocoşi — vreodată !
— Hafiz, pe-aceste stihuri limpezi
şi dulci ca mierea din coclaur —
mă mir că şahul nu-ţi plăteşte,
din tălpi în creştet, pungi de aur !

Nici luna plină

Nici Luna plină nu revarsă
lumina vie-a feţei tale,
şi-n ochii tăi nu preţuieşte
o roză nici cît iarba moale.
Cămara duhului îmi şade
sub cîrligele de sprîncene ;
nici şahul n-are mai bun leagăn
să mi se legene, alene...
Ce-or face, oare, pe-a ta faţă
suspinele-mi suind, uşoare ?
Ştii că oglinda nu îndură
nici cea mai lină răsuflare.
Priveşte cum narcisu-obraznic
sub ochii tăi mijind pupile,
neruşinat, îşi-nalţă ochii —
în colb deprinde-l să-i tupile !
Văzut-am ochiul tău cît noaptea,
cu inima lui neagră foarte —
el, nimănui dintre prieteni
nu-i ţine niciodată parte !
Nu-s singurul ce rabdă jaful
făcut de hoarda ăstor plete ;
au cine înfierat nu este
de neagra părului pecete... ?
Dacă Hafiz *la tălpi se pleacă,*
nu-l dojeni, căci nu-i de vină :
păgînul dragostei, la idol [4]*,*
pe păgîneşte i se-nchină.

Răsunetul

Cînd asculţi rostirea celor înţelepţi,
să nu spui că n-are bună chibzuială.
Nu poţi tu pricepe al rostirii tîlc,
duhule, aicea-i marea ta greşeală !
Capul meu nu-şi pleacă fruntea în pămînt
nici în lumea asta, nici în ceealaltă.
Apără-mă, Doamne, de acest viespar,
forfota de gînduri din cupola [5] *-naltă !*
Nu ştiu înlăuntru-mi cine-i necăjit,
cine n-are tihnă nici măcar o clipă.
Mut, eu nu mă jălui niciodată, dar
cel de dinlăuntru-mi tropotă şi ţipă !
N-am dormit de-atîtea oarbe-nchipuiri
cărora-n adîncu-mi le mai caut cheia.
Gem de mahmureala a o sută nopţi —
unde mi-i taverna... ? Poate, de aceia
*dragilor din „*Crama Magilor*“ li-s drag,*
fiindcă focul, viul, care nu se stinge,
arde-aici în vatra-mi [6] *fără de funinge.*
Iar aud în noapte, Doamne, sau visez,
şoapta-ţi dinlăuntru-mi, glasul tău de tunet :
„Golul de sub coşul pieptului, Hafiz,
încă îmi răspunde în prelung răsunet !“

Din istoria scrisului
POEZIA — într-o viziune persană — (cca. 1600)

„Crama magilor“

Nimenea din „Crama Magilor“, ca mine,
nimeni nu-ndrăgeşte mai mult zaiafetul !
Pentru băutură, -n două părţi, zăloage,
mi-am lăsat veşmîntul, mi-am lăsat caietul !
Inima-asta-adîncă, sinceră oglindă,
plină mi-i de-o bură : pulbere de tină,
dar cerşesc la Ceruri, cer tovărăşia
unui chip de înger, suflet de lumină !
M-am jurat ţinîndu-i mîinile în palme
idoliţei noastre care vinuri vinde,
vin să nu gust fără faţa ei ca focul —
rîsu-i la petreceri minţile ne-aprinde !
Dacă iar narcişii mi se lăudară
că au ochi asemeni dragei mele, lasă !
Cei ce văd cu ochii, limpezi-văzătorii,
n-or să calce-n urma orbilor spre casă.
Plîns-am multe rîuri şuvoind din gene
pe obraji, în poală, tot crezînd că-odată
creşte-va, statornic, lîngă mine, -n braţe,
chipreşul tău fraged de mlădie faţă !
Adu-mi o corabie-cupă de vin plină,
fiindcă ochii dragei, cînd se pierd în zare,
de mîhnire-amară, ochii, pe la colţuri,
mi se schimbă-n două mări adînci de sare !
Mie, -nchinătorul Idoliţei mele,
nu-mi vorbi de nimeni, nu-mi rosti un nume,
doar de Ea şi Cupă n-am nici o sfială
să-ţi înşirui vorbe cîte nu-s pe lume !
Mi-a plăcut voroava spusă-n zori, la cramă,
de-un creştin c-o surlă şi o darabană :
„Dacă asta-i legea voastră musulmană,
legea-n care crede şi Hafiz*, vai, vouă,*
dacă după astăzi, vine o zi nouă !“

Pîrjolul

Mi-a ars tot pieptul inima aprinsă
de focul după dusa mea iubită.
Un foc a izbucnit în casa asta
şi-a ars, de flăcări, casa mistuită !
Tot trupul, din pricina despărţirii,
mi-a ars de viu şi sufletul meu ars e
de foc din Soare care arde-n chipul
şi ochii dragei cu priviri întoarse.
De-atît pîrjol din lacrămile mele
s-a mistuit şi inima-mi sărmană,
şi-azi-noapte, inima *din lumînare,*
de mila mea, a ars în neprihană,
ca fluturele-arzîndu-se-n dogoare !
Veşmintele curate mi-au fost duse
de apele *din cramă, în şuvoaie,*
şi-odaia minţii mele a fost arsă
de focul revărsat de prin butoaie !
Alină-mi chinu-n care ard, iubito,
şi vino, căci a ochilor lumină
s-a despuiat de albele-i veşminte
şi-a ars, în semn smerit că ţi se-nchină.
Povestea focului, Hafiz, *mai las-o*
şi trage-o duşcă ! N-am dormit o noapte
iar lumînarea-n braţe cu povestea-ţi
a ars, stingîndu-şi ultimile şoapte.

Paharnicul

Hai, paharnic, şi-mi aprinde cupa
cu văpaia băuturii ! Spune,
lăutare, că licoarea merge
după-ale gîtlejurilor strune !
Noi cetirăm în oglinda cupei
chipul dragei, d-aia bem într-una,
o, tu care n-ai habar ce-i vinul !
Nu s-o stinge Soarele, nici Luna
celui ce-n iubire îşi învie
inima şi, scris în Cartea Lumii,
numele îi va dura-n vecie !
Dulce-i cupa şi în ochii dragei,
de aceea cîrma şi corabia
ni le-am dat cîrmaciului Beţie,
să ne salte-n largurile-albastre.
Teamă mi-i că-n Ziua Judecăţii
va să piardă-a şeicilor prescură,
care nu-i de frupt, *şi-o să cîştige*
mult ţinuta-n posturi *— băutură !*
Seamănă, Hafiz, *din gene-o boabă*
şi-apoi fie ca-n adînc mişcată
pasărea [7] *să vină mai aproape,*
pradă-n ochiul laţului să-ţi cadă !

O, omule cucernic!

O, omule cucernic, zămislit
din lucruri fără de prihană,
pe cei ce sînt la minte pîrguiţi
nu-i ţine tot într-o dojană !
Păcatele lor scrise-n catastif
n-or fi pe seama ta trecute.
Ce-ţi pasă, dacă-s bun sau dacă-s rău ?
De tine grijă ai şi du-te !
Oricine-o secera ce-a semănat.
Oricine-n lumea luminată,
fie că-i treaz sau fie că e beat,
spre un Iubit deapururi cată !
E Casa Dragostei în orice loc,
fie moscheie, fie templu.
Nu-mi tulbura bunăvoinţa Lui
din Ziua-Întîi : vreau s-o contemplu.
Cum ştii, după a duhului perdea,
cine-i frumosul, cine-i slutul... ?
De după sfintele perdele, atunci,
nu numai eu am fost căzutul,
şi tatăl meu, Adam, scăpă din mîini
Grădina Verde şi eternă...
— Hafiz, dacă în ceasul morţii ai
o cupă-n mînă, din tavernă,
te-or duce blînde duhuri drept în Rai !

[1] Starostele dervişilor sufişti care căutau adevărul în afara preceptelor islamice (n.t.).
[2] Locul de întîlnire al dervişilor, de obicei ruinatele temple de foc ale lui Zoroastru (n.t.).
[3] **Kooşar**, havuzul cu „vin permis“ din paradisul Islamului (n.t.).
[4] Apelativ pentru o frumoasă frecvent în lirica persană (n.t.).
[5] Adică, fruntea, capul (n.t.).
[6] Adică, inima (n.t.).
[7] Adică, iubita (n.t.).

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**